

Identita dětí z dětských domovů před a po opuštění ústavní péče

Bc. Ludmila Luzarová

Diplomová práce
2011

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Ludmila LUZAROVÁ**

Osobní číslo: **H09421**

Studijní program: **N 7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Identita dětí z dětských domovů před a po opuštění
ústavní péče**

Zásady pro vypracování:

Studium odborné literatury, vymezení pojmů a teoretických východisek.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvalitativního výzkumu, zpracování a vyhodnocení získaných dat.

Shrnutí výsledků výzkumu a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HENDL, J. Kvalitativní výzkum. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. Vývojová psychologie. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1284-9.

MATĚJČEK, Z. Co, kdy a jak ve výchově dětí. 3. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-494-X.

MATOUŠEK, O. Ústavní péče. 2. vyd. Praha: SLON, 1999. ISBN 80-85850-76-1.

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Hana Včelařová

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce:

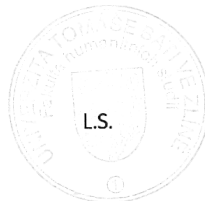
20. ledna 2011

Termín odevzdání diplomové práce:

29. dubna 2011

Ve Zlíně dne 20. ledna 2011

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

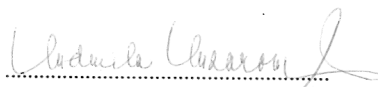
Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 28. 4. 2011

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se věnuje tématu identity dětí z dětských domovů před opuštěním ústavní péče a po odchodu z ní. Teoretická část je zaměřena na definici identity, její typy, na její rozvoj v jednotlivých vývojových obdobích, věnuje se dále ústavní péči a rodině. V praktické části diplomové práce je prezentován výzkum, jehož snahou bylo zjistit, jaká je identita mladých lidí, kteří většinu života vyrůstali v ústavní péči dětského domova a zda je tato péče ovlivnila.

Klíčová slova: Identita, děti, ústavní péče, dětské domovy

ABSTRACT

The diploma thesis deals with the identity of the children before and after they leave the institutional care. The theoretical part is oriented on the definition of the identity, its types, and its development in single progressive stages. It deals with the institutional care and the family. In the practical part of the thesis the research is presented. The research tries to describe the identity of young people growing up in children's homes and if this care has influenced them.

Keywords: Identity of individuals, children, institutional care, children's homes

Poděkování:

Děkuji tímto PhDr. Haně Včelařové za její odborné vedení a pomoc při psaní mé diplomové práce, za její připomínky a návrhy, a rovněž děkuji všem respondentům za jejich ochotu poskytnout mi informace a podělit se o své životní příběhy a pocity pro účely vypracování praktické části diplomové práce.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 IDENTITA	12
1.1 HISTORICKÁ VÝCHODISKA	12
1.2 IDENTITA	13
1.2.1 Krize identity	15
1.2.2 Vybrané druhy identity	15
Dosažená identita.....	15
Difuse a konfuse identity	15
2 UTVÁŘENÍ IDENTITY V JEDNOTLIVÝCH OBDOBÍCH LIDSKÉHO ŽIVOTA	19
2.1 PRENATÁLNÍ OBDOBÍ	19
2.2 NOVOROZENECKÉ OBDOBÍ.....	20
2.3 KOJENECKÉ OBDOBÍ	20
2.4 BATOLECÍ OBDOBÍ	22
2.5 PŘEDŠKOLNÍ OBDOBÍ	24
2.6 ŠKOLNÍ OBDOBÍ	26
2.7 OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ.....	28
Pubescence.....	28
Adolescence.....	29
2.8 OBDOBÍ MLADÉ DOSPĚLOSTI	30
3 RODINA	32
4 ÚSTAVNÍ PÉČE	34
4.1 ÚSTAVNÍ A OCHRANNÁ VÝCHOVA	34
4.2 TYPY ÚSTAVŮ.....	35
4.2.1 Diagnostický ústav.....	35
4.2.2 Dětský domov se školou.....	35
4.2.3 Výchovný ústav pro mládež	36
4.2.4 Středisko výchovné péče	36
4.2.5 Kojenecký ústav.....	37
5 DĚTSKÝ DOMOV	38
5.1.1 Odchod z dětského domova.....	39
II PRAKTICKÁ ČÁST	40
6 METODOLOGICKÁ ČÁST VÝZKUMU	41

6.1	VÝZKUMNÝ PROBLÉM A CÍL VÝZKUMU	42
6.2	DRUH VÝZKUMU	43
6.3	VÝZKUMNÝ VZOREK A ZPŮSOB JEHO VÝBĚRU	43
6.4	METODA VÝZKUMU	44
6.4.1	Příprava rozhovoru	44
6.4.2	Příprava dalších metod	48
6.5	ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	49
7	REALIZACE VÝZKUMU.....	51
7.1	ZÍSKÁVÁNÍ DAT	51
7.2	REALIZACE ROZHOVORU A SBĚRU OSTATNÍCH DAT.....	51
7.3	CHARAKTERISTIKA RESPONDENTŮ.....	53
7.3.1	Tereza	53
7.3.2	Lukáš	54
7.3.3	Alena.....	55
7.3.4	Jakub.....	56
7.3.5	Simona.....	57
7.3.6	Petr.....	58
7.4	ANALÝZA DAT	59
7.4.1	Kořeny	60
7.4.2	Smysl rodiny.....	60
7.4.3	Dětský domov jako základna.....	61
7.4.4	Dospívání.....	61
7.4.5	Co bude dál?	62
7.4.6	Realita a plány	62
7.4.7	Já a ostatní	62
7.4.8	Partnerské vztahy.....	63
7.4.9	Vědomí vlastní hodnoty.....	63
8	INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	64
8.1	KATEGORIE.....	64
8.1.1	Kořeny	64
8.1.2	Smysl rodiny.....	68
8.1.3	Dětský domov jako základna.....	73
8.1.4	Dospívání.....	78
8.1.5	Co bude dál?	82
8.1.6	Realita a plány	84
8.1.7	Já a ostatní	86
8.1.8	Partnerské vztahy.....	90
8.1.9	Vědomí vlastní hodnoty.....	92
9	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	95
	ZÁVĚR.....	107
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	109
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	112

SEZNAM OBRÁZKŮ.....	113
SEZNAM PŘÍLOH.....	114

ÚVOD

Každý z nás se rodí jako bytost individuální, jedinečná a samostatná, odlišná od jiných lidí. Než však dospějeme od bytosti biologické k bytosti sociální musíme projít určitými vývojovými etapami a socializací. Proces socializace probíhá pomocí sociálního učení. Dítě se učí vzorcům chování ve dané společnosti, osvojuje si její poznatky a také si ve společnosti hledá své místo, hledá sám sebe, svou identitu. Primárním činitelem v procesu socializace a budování identity člověka je jeho rodina.

Pro většinu z nás je jistě rodina nepostradatelná i v dospělosti. Jsme rádi, že se máme na koho obrátit s žádostí o pomoc, že se máme kam se vracet. Můžeme také například i po dosažení zletilosti, případně ukončení vzdělávání, zůstat bydlet u svých rodičů. Rodina nám kromě jiného pomáhá také utvářet svou vlastní identitu, v rodině hledáme odpovědi na otázky „Kam patřím?, Čeho jsem součástí?, Odkud pocházím?, Kam směřuji?“ apod. Děti vyrůstající v dětských domovech však tuto možnost nemají, musí se vypořádat s životem sami a s hledáním své identity to mají pochopitelně těžší.

Teoretická část diplomové práce se zabývá především identitou a jejími typy, dále utvářením identity v jednotlivých vývojových obdobích za předpokladu běžného vývoje v rodině, a to po období mladé dospělosti, neboť v tomto období se nachází všichni respondenti účastníci se výzkumu. Dále je část teoretické práce věnována rodině a ústavní péči.

V praktické části diplomové práce je prezentován výzkum, jehož snahou bylo zjistit, jaká je identita mladých lidí, kteří většinu života vyrůstali v ústavní péči dětského domova, jak se u nich vytvářela a jak jsou přesvědčeni, že je u hlediska vývoje jejich identity ovlivnilo vyrůstání v ústavní péči dětského domova.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 IDENTITA

Lidstvo od pradávna pátralo po smyslu svého bytí, své existence, zabývalo se vznikem světa, jeho významem, čím je tvořen a co představuje člověk v tomto světě a co znamená svět pro člověka, jaké je v něm pro něj místo. A člověk také od nepaměti hledá význam sebe sama, svého vlastního pojetí, co představuje sám pro sebe a tím i pro ostatní.

Když označujeme běžné denní věci svými názvy, nemáme s tím většinou žádný problém, víme, co znamenají, co pro nás představují, jaké jsou jejich ustálené názvy. Pokud však máme vymezit vlastní život jako součást jsoucna, není to už tak jednoduché. Můžeme se pak ptát, zda mé ruce či nohy, já sám a společenství, v němž žiji, patří do bytí stejným způsobem, nebo je jedno součástí druhého, a do jaké míry (Anzenbacher, 2004).

1.1 Historická východiska

Původní předantické filozofie chápaly člověka jako součást přírody a hledaly odpověď na otázku uspořádání komplexu přírody a člověka. Postupně se filozofové začali zabývat hledáním a poznáním sebe sama, mezi prvními Hérakleitos Efetský, který se zabýval člověkem jako subjektem, který poznává a také jedná. Jeden z nejvýznamnějších antických filozofů se snažil podporovat své žáky v naučení se dobrého vztahu k vlastnímu životu a jednání v něm. Člověk by měl neustále zdokonalovat sám sebe, aby docílil skutečné moudrosti a rozumnosti. Další významný filozof té doby Aristoteles považoval jednotlivce za předpoklad sociálních jevů a sociální spjitosti lidského bytí. Názory na jedince a jeho vlastní existenci a poznávání sebe samého došly od dávných dob, přes středověk, novověk, kde vzpomeňme například Johna Locka, jenž prezentoval člověka rodícího se jako nepopsaný list, který je zaplňován výchovou a zkušeností, až k psychologii devatenáctého století, kdy byla uznána vědou zkoumající člověka a zákonitosti vedoucí mimo jiné k tomu, jak člověk poznává sebe samého, a které určují jeho jednání, a ke směřování psychologie ve století dvacátém (Musil, 2008). Koncepti „jáství“ a uvědomování si vlastního „já“ popsal klasik psychoanalýzy Sigmund Freud, který pojal osobnost jako vrstevnatou soustavu, kde na sebe vzájemně působí tři části nazvané Id, Ego a Superego (Kořa in Jedlička et al., 2004). Id představuje nevědomou pudovou touhu hledající uspokojení. Člověk je od narození ovládán slastí, rodí se s vnitřními primitivními tužbami a především ve Freudově pojetí tužbami sexuálními. Ego, neboli „já“ je

rozumovou osobností, které se snaží předcházet a eliminovat pud slasti, podněty vycházející s Id, neboť ty se dostávají do konfliktu s vnějším světem, a tím mohou být pro jedince nebezpečné. „Já“ vnitřně usměrňuje projevy jedince, nepřiměřenost jeho vývoje vede ke strachu z reality, který narušuje primární vztahy osobnosti. Superego neboli „nadjá“ znázorňuje určité zvnitřnění sociálních norem a hodnot, předaných především rodiči, které vedou k předcházení konfliktů, neboť dítě ještě před spácháním nějakého prohřešku je vnitřně jako by pokáráno rodičem. „Nadjá“ tvoří základ svědomí osobnosti. (Helus, 2004; Kořa in Jedlička et al., 2004). Na Freudovu psychoanalýzu navazovala hlubinná psychologie, jejíž jednou z tezí je, že se během vývoje člověka utváří a vyděluje „já“ jako prostředník mezi jedincem a světem. Tak jako Freud i hlubinná psychologie zastává názor, že pro vývoj jedince má rozhodující vliv rané dětství (Musil, 2008). Dále také humanistická psychologie, vycházející z filozofie existencialismu, kterému šlo o reflexi sebe sama, o já, jež je vlastní každému (Kern, 2004), a kde základní otázkou bylo „Kdo jsem já?“ (Musil, 2008), je obrácena k prožívání člověka, a strukturu jeho osobnosti vidí v uspořádání kolem jedincova ega. Dalším z prvků humanistické psychologie je rozvíjení socializovaného já, tedy „self“, odrážející důsledky vlastního jednání a sebepojetí (Musil, 2008).

1.2 Identita

Existuje mnoho spojení se slovem identita. Může být identita sociální, skupinová, kulturní, etnická apod. V této práci jde však o identitu každému člověku vlastní, o jeho identitu osobní, individuální. U pojetí většiny autorů nalezneme definici identity pochopitelně ve smyslu identity „osobní“, jak ji nazývá Kovařík (Matějček, ed. et al., 2002, s. 60), tedy „vědomí vlastního já“ (Kovařík in Matějček, ed. et al., 2002, s. 60), avšak pojmenovanou jako identita. I autorka této práce bude dále uvádět prostý termín identita, šlo jí jen o přesnější vymezení a pochopení termínu.

V obecné rovině by se pojem identita dal definovat jako totožnost člověka, jeho pojetí sebe sama. Jak uvádí Klimeš (2008, s. 6), dítě si „...postupně vytváří odpověď na otázku: „Kdo jsem?“ A to je de facto definice identity.“ Jako totožnost definuje termín i Geist (1992), který dodává, že se jedná o pojmenování často užívané, avšak v pojetí různých autorů či směrů rozdílného významu. Autoři Velkého sociologického slovníku (1996) se s názorem ztotožňují a rovněž uvádí, že je termín užíván v rozličných obsahových variantách

a považují identitu za určitou celistvost interního psychického života a konání. Hartl, Hartlová (2010, s. 112) uvádí, že se jedná o „...prožívání a uvědomování si sebe samého, své jedinečnosti i odlišnosti od ostatních; soubor rysů, podle nichž je jedinec znám konkrétní skupině...“

Macek (2003, s. 63) pojímá identitu ze dvou pohledů, a to takto: „Běžně se rozlišuje osobní a sociální aspekt identity. První čerpá především z intimní sebereflexe a sebehodnocení, úhel nasvícení vlastního já je však trochu odlišný, než je tomu v případě sebepojetí a sebehodnocení. Podstatné je vědomí vlastní jedinečnosti, neopakovatelnosti a ohraničenosti vůči druhým. Spojuje se se zážitkem „já jsem já“ a odpovídá na otázku „kdo jsem“. Sociální aspekt identity je pocit začlenění, spolupatříčnosti a kontinuity ve vztazích i čase. Odpovídá na otázky typu „kam patřím“, „čeho jsem součástí“, „odkud pocházím“ a „kam směřuji“. V tomto smyslu přerůstá často hranice existenciálního zážitku vlastního já.“ Matoušek (2003) vnímá obsah identity pomocí našeho jména. Totožnost dítěte je vymezována rodiči volbou jména, protože při představení celým jménem nám dotyčný vlastně příjmením říká, které rodiny je součástí a sdělením jména zjišťujeme, kterým členem této rodiny je. Kromě jména je možné říci, že k vnějším atributům patří také občanský průkaz, a další průkazy totožnosti, také to, jak se nám říká a od útlého věku říkalo, naše národnost, náboženství apod. (Matějček, 1994). Součástí naší širší identity jsou rodinní příslušníci a také různé role, které v životě zastáváme. Tyto role můžeme řadit podle důležitosti nebo blízkosti, Z hlediska role se můžeme vnímat jako například, že jsem matka, žena, Češka aj. (Klimeš, 2008).

Pokud chceme porozumět dítěti ve vztazích k okolnímu světu a zároveň tohoto světa k němu, pak otázka identity reprezentuje jednu z možných cest k tomuto porozumění. (Matějček, 1994). Identitou máme na mysli „...vnitřní odpověď na otázku kdo jsem. Ne tedy, co mám, co mi patří, ale co já sám pro sebe samotného a pro druhé lidi znamenám. Jaké místo zaujímám v předivě vztahů, které panují v mém společenském okruhu“ (Matějček, 1994, s. 54). Dále Matějček (1994, s. 54-55) uvádí: „Významnou složkou naší identity je také náš tělesný zjev, jak vypadáme, jak se druhým prezentujeme. A neméně podstatnou složku našeho já představuje i náš původ, naše životní historie, odkud pocházíme, kdo jsou naši rodiče, ke komu patříme, je-li s námi všechno v pořádku. Lidskému jedinci velice záleží na tom, aby nebyl o nic horší než ostatní, když už nemůže být něco lepšího“ (Matějček, 1994, s. 54-55). Matějček (2000) dále vymezuje, že

k prožívání naší vlastní osoby patří rovněž vědomí o naší společenské hodnotě. Že na nás záleží druhým lidem a máme pro ně význam. Předpoklad pro toto společenské hodnocení a přijetí je to, že sami něco dovedeme a můžeme druhým poskytnout.

1.2.1 Krize identity

Helus (2004) představuje krize identity jako významné problémy rozvoje osobnosti, které jsou ale zároveň nutné pro realizaci identity. Ke krizím dochází vlivem věku, respektive dosažením určitého vývojového období, a změnami v pozici jedince, kdy je tento postaven před otázky smyslu svého života a způsobu překonání obtížných životních zkoušek, které vyvolávají ztrátu pocitu jistot. Úspěšné překonání krize, kterým člověk získá představu o tom, jakým směrem se ubírat dále, vede k uskutečnění identity, k jejímu dosažení. Pokud se jedinec své krizi poddává a identity se nedopracuje, dochází k selhávání v podstatné oblasti jeho života.

1.2.2 Vybrané druhy identity

Dosažená identita

Nastává v okamžiku úspěšného zvládnutí krize identity popsané Eriksonem, charakteristická úspěšným sebeurčením a absencí otázek, jež jedincovu identitu nepodporují (Hartl, Hartlová, 2010).

Difuse a konfuse identity

Jedná se v podstatě o obsahově totožné jevy, kdy difusi identity popsal Marcia jako období absence jedincova pocitu vlastního začlenění do společenství lidí, charakterizováno zmateností člověka, nevyřešením jeho pracovní kariéry, které může, ale také nemusí mít souvislost s krizí. Konfuse identity vzniká, dle pojetí Eriksona, v důsledku neúspěšného získání vlastní identity, nenalezení sexuální a profesionální orientace, chování a celistvého názoru na svět, přičemž slovo konfusní znamená především zmatený, chaotický (Hartl, Hartlová, 2010).

Negativní identita

Představuje identitu charakterizovanou odmítnutím hodnot, jež preferuje rodina či společnost, jedinec se definuje úplně naopak. Základem může být nevhodné rodinné prostředí, rozpor mezi požadavky a reálnými možnostmi, nízké sebevědomí (Vágnerová, 2005).

Skutečná identita

Jedná se o identitu aktuální, tedy takovou, která znamená momentální vnímání člověka sebe sama, toho kým skutečně je a čeho dosáhl (Hartl, Hartlová, 2010).

Potenciální identita

Narozdíl od identity skutečné se jedná o představu člověka, kým by mohl být, kdyby dosáhl určitých lepších atributů, například jiného či vyššího vzdělání, důležitějších zkušeností; tvoří ji tedy neuskutečněné vlastnosti (Hartl, Hartlová, 2010).

Přejatá identita neboli status náhradní identity

Přejatou identitu popsal Erikson. Jedinec přijme mínění svého okolí, nejčastěji rodinného prostředí a neodehraje se u něj tedy krize identity a projevuje se konformně, tedy s tendencí nekriticky adaptovat, přizpůsobovat své názory a chování stanoviskům a jednání ostatních lidí skupiny, nebo společnosti (Hartl, Hartlová, 2010). Jako status náhradní identity, definovaný podle Marcii, uvádí tuto identitu také Macek (2003), kdy jsou postoje a normy nekriticky přejímány od druhých lidí, především autorit, bez ověření vlastní zkušeností. Nedochází ke krizi identity.

Status moratoria

Člověk v tomto případě zažívá krizi identity s pocity úzkosti a má pochybnosti, avšak nebere na sebe závazky. Jedná se pouze o jeho experiment, o zkoušení si rolí (Macek, 2003).

Skupinová identita

Skupinová identita se projevuje spolupatříčností k určité skupině, instituci, politické straně, různým sdružením, ale také například i k národu nebo státu, ve kterých jedinec vnímá smysl a je ochoten hájit jejich teze (Hartl, Hartlová, 2010).

Kulturní identita

Představuje jedincovo zvnitřnění si norem, tradic, zvyků a souhrnné kultury jisté etnické nebo sociální skupiny (Hartl, Hartlová, 2010).

Sociální identita

Geist (1992, s. 120-121) definuje sociální identitu jako: „termín používaný v různém významovém spektru pro označení vědomí (volby) příslušnosti členů určitého sociálního útvaru k tomuto útvaru...“

Jenkins (1996) nazírá na sociální identitu z jiného pohledu. Při svých úvahách o sociálním zařazením jedince se zaobírá otázkou: Jak spojit veřejné společenské téma s osobními vnitřními dilematy osobnosti člověka do jednoho obrazu. A odpovídá si osmi okruhy vysvětlujícími vztahy mezi jedincem a společností kolem. Za první, identita, kterou má každý jedinec, se společensky projevuje, a to někdy na vysoké úrovni abstrakce. Ve společnosti se projevují známky osobní identity, ale i přímé zařazení člověka ve společnosti, a tak zabírá kolektivní a individuální identita stejný prostor. Za druhé, pokud je sociální identita určována z hlediska pohybu jedince ve společnosti, může se vytratit rozdíl mezi strukturou jeho identity a jeho chováním ve společnosti. Tedy pak jedinec přebírá i do své osobnosti vzory, podle kterých je zařazen do společnosti. Za třetí, pokud bereme vnitřní osobnost versus zařazení do společnosti jako trvalou dialektiku dvou odlišných momentů, pak nelze sledovat vnitřní (subjektivní) a vnější (objektivní) obraz jedince. Za čtvrté, pokud je identita osobnosti spjata s širokou škálou kulturních návyků společnosti, jako je morálka na jedné straně a omezení jednotlivce na druhé straně, musí se chápat jednání člověka ve společnosti jednak jako předem určené a pouze z části nezamýšlené a neovlivněné. Za páté, přidělení místa ve společnosti každému jednotlivci je institucionální, tedy společnost sama určuje zařazení jednotlivce a předurčuje jeho chování.

Za šesté, existuje přímý vztah mezi rozdělením zdrojů a mezi penalizací jednotlivce za asociální chování ve společnosti. Totožnost je kritériem pro distribuci zdrojů. Příčina vyvolává následek a opačně následek ovlivňuje příčinu. Za sedmé, při identifikaci vnitřní a vnější stránky jedince je nezbytné spojit vlivy mezi majoritou a místním, vlastním protestem proti společenskému vzoru s procesy společenského určení jednotlivce. Konečně za osmé, klasifikace lidí jako známe u státních či jiných organizací je silně spojena jednak s institucionálností společnosti (společnost určuje chování jednotlivce) a zkušenostmi jednotlivců v rámci společenského řádu.

Rodová, genderová identita

Janošová, 2008 uvádí, že rod, neboli gender (přejato z angličtiny) představuje rozdíly mezi muži a ženami danými vnímáním jejich rolí a chováním v dané společnosti, kultuře. Rodová identita je niternou složkou každého člověka, jeho osobnosti a je tvořena genderovými vlastnostmi jedince, které on sám prožívá jako vlastní. Jedinec přijímá jako součást této identity ty obsahy rodové role, se kterými vnitřně souhlasí. Stejně jako identita každého z nás, řekněme osobní identita, je i rodová identita individuální. Ale aby taková mohla být v širším společenském měřítku je nutná tolerance příslušné společnosti. Janošová, 2008 objasňuje také termín jádrové pohlavní identity, kterým se míní vnitřní souhlas každého jedince s příslušností k tomu kterému rodu. Jádrová pohlavní identita patří k primární složce celkového sebepojetí a představuje jednu z prvních identifikací dítěte sebe sama, tedy jeho prvotního vědomí, zda patří ke skupině mužů nebo žen. Toto uvědomění si, zda je chlapec či dívka, má velký význam pro přijetí požadavků společnosti vyplývajících z genderové role. Z tohoto hlediska je pro dítě velmi důležité, pokud vyrůstá s oběma rodiči, neboť si takto osvojuje jejich postoje a chování a také vidí jejich vzájemný citový vztah, komunikaci a spolupráci, což je podstatné pro svou vlastní sebeúctu a také pro získání stanoviska k příslušníkům opačného pohlaví (Janošová, 2008).

Rodinná identita

Rodinná identita představuje vědomí spolupatříčnosti do vlastní rodiny, kdy jedinec chápe, že sem patří, zastává zde určitou roli, má pro rodinu význam a hodnotu (Matějček, 1994).

2 UTVÁŘENÍ IDENTITY V JEDNOTLIVÝCH OBDOBÍCH LIDSKÉHO ŽIVOTA

Hledání své pravé identity, sebe samotného a rovněž v kontextu s ostatními, představuje dlouhý děj začínající v raném dětství a i v dospělosti prožívaný jako problém (Kern, 1999). „Vztah k sobě se vytváří od počátku života, jeho základ tvoří zkušenosti z raného vývoje a možná i z prenatálního období“ (Vágnerová, 2005, s. 115). Náplň identity je závislá na tom, kým se dítě cítí být a identita tedy jako taková podává subjektivní pohled vlastní osobnosti. Je činitelem ovlivňujícím jednání a směřování dítěte a determinuje budoucí snahy dítěte, jeho nejpravděpodobnější pozici ve světě a jak bude toto postavení prožívat a reagovat na ně (Vágnerová, 2005).

E. Erikson, hlavní představitel pojednání o identitě, rozlišoval osm vývojových etap, nazvaných „osm věků člověka“, kdy každé stadium charakterizoval jako konflikt dvou dispozic objevujících se v tom, kterém období, které jsou charakteristické změnami, ke kterým v nich většinou dochází. Říkal, že každý další vývoj závisí na vyřešení a překonání daného vývojového konfliktu jedincem, a pokud se tak nestane, jeho vývoj ustrne a obnoví se opět až s vyřešením konfliktu. Období od narození do jednoho roku představuje fázi základní důvěry proti základní nedůvěře, od jednoho roku do tří let se jedná o fázi autonomie proti studu a pochybám, další fází je iniciativa proti pocitům viny v období od tří do šesti let, od šesti let do let dvanácti následuje fáze snaživosti proti pocitu méněcennosti, další je ve věku od dvanácti do devatenácti let fáze identity proti zmatení rolí, následuje fáze intimity proti izolaci od devatenácti do dvaceti pěti let, poté fáze generativity proti stagnaci od věku dvaceti pěti let do věku padesáti let a poslední fází je integrita proti zoufalství od padesáti let do věku vyššího (Vágnerová, 2005).

2.1 Prenatální období

O rozvoji identity v pravém slova smyslu v prenatálním období, trvajícím obvykle devět měsíců, od početí po narození, zřejmě nemůžeme ještě hovořit. I když také Matějček (2000) uvádí, že ono uvědomování si našeho vlastního já se tvoří možná ještě dříve než od narození, tedy během vyvíjení se plodu v těle matky. I počátky duševního života člověka je třeba hledat již v tomto období (Langmeier, Krejčířová, 2006). Také je možné nalézt určité osobité vymezení plodu, který se postupně stává samostatnou lidskou bytostí.

Již v tomto období díky vrozeným předpokladům je plod schopen reakce na různé podněty, a to dokonce pro něj žádoucím způsobem, zvládá primitivní formy učení a každý plod je individuální z hlediska intenzity chování (Vágnerová, 2005). Plod je tedy aktivní bytostí reagující na nejrůznější vlivy, které jsou zajišťovány matčíným tělem (Matoušek, 2003).

2.2 Novorozenecké období

V tomto období je již dítě chápáno jako individuální osoba, která již není součástí matčina těla. Období trvá přibližně jeden měsíc a je charakteristické vyrovnáváním se dítěte se zátěžovou situací porodu a především přizpůsobováním dítěte podmínkám, které jsou pro něj (Vágnerová, 2005). Novorozenec má vyvinuté základní nepodmíněné reflexy usnadňující mu přežití a adaptaci. Svou jednoduchou schopností učit se, získává zkušenosti. Je schopné reagovat na lidské hlasy, z nichž preferuje hlas ženský a především hlas matky, který je schopen rozpoznat. Má také schopnost napodobování jednoduchých mimických výrazů, například otevření a uzavření úst. Je možné říci, již novorozené dítě se začleňuje do společenství lidí (Langmeier, Krejčířová, 2006). Svými projevy je dítě schopné podněcovat a udržovat péči rodičů, či jiných osob, které se o něj starají. Nejdůležitější osobou je pro něj matka, která nejen uspokojuje jeho potřeby, ale zároveň pro dítě představuje již známou, bezpečnou osobu. Také v tomto období ještě nedochází k rozvoji vlastní identity, ale zkušenosti z tohoto období jsou důležité pro další vývoj dítěte a navazující učení, a rovněž pro orientaci ve světě a porozumění své pozice v něm (Vágnerová, 2005).

2.3 Kojenecké období

Kojenecké období představuje první rok života dítěte. Vyznačuje se především velmi rychlým tempem změn, a to jak fyzických, tak i psychických (Helus, 2004). Dítě postupně ovládá své tělo, začne zvedat hlavičku, vyrovnává páteř, obrací se ze strany na stranu, osvojuje si ovládání končetin, naučí se postupně přitahovat do sedu, chvílku v něm vydržet, až se posadí úplně. Časem je schopno pohybu, nejprve plazením, ležením po kolenou, až se nakonec postaví a je kolem roku schopno chvílku samo stát bez přidržení, vedeno za ruku chodí, některé děti dokáží již zvládnout pár samostatných krůčků (Langmeier, Krejčířová, 2006). Tím objevuje okolní prostor, který si, v této fázi vývoje, ještě jen ve velmi jednoduché podobě podmaňuje a rozpoznává svou vlastní iniciativu (Helus, 2004). Dítě

začíná uchopovat a manipulovat s předměty, postupně od se od nedokonalého úchopu dostává k úchopu klíšťovému mezi ukazováčkem a palcem (Langmeier, Krejčířová, 2006). Pomocí uchopování věcí, jejich držení, stisknutím, přitáhnutím, upuštěním dítě získává určitý první obraz své vlastní samostatnosti (Helus, 2004), neboť jsou to činnosti, které samo zvládá a záleží jen na něm, co s věcmi udělá. Dítě postupně pochopí, že jeho vlastní aktivita vyvolává určité změny a je díky ní tedy možné dosáhnout určitého záměru (Vágnerová, 2005). Přes křik, broukání, žvatlání se dostává k prvním slůvkům. K rozvoji řeči ho stimuluje potřeba sociálního kontaktu (Vágnerová, 2005). S bezmocného kojence se tak stává bytost, která se postupně nejen dopracuje k základům mluveného slova, ale již dříve rozumí významu slov, přání, příkazů dospělých a časem i jejich neverbálním projevům (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Období je charakteristické potřebou důvěřovat okolnímu světu. Erikson (2002) vymezil kojenecké období, jako krizi základní důvěry proti základní nedůvěře, kdy se dítě učí překonávat pocity nejistoty a získat důvěru prostřednictvím závislosti na matce. Matka citlivě pečuje o potřeby dítěte a zároveň mu přináší pocit důvěryhodnosti a to dle Eriksona (2002, s. 227): „...v dítěti vytváří základ pocitu identity, který se později spojí s pocitem „správného“ člověka, jenž je sám sebou a vyrůstá v takovou osobnost, jakou se – jak druzí lidé věří – stane.“ Vágnerová (2005) uvádí, že dítě se postupně dostane do fáze většího zájmu o okolní svět, jeho aktivity se stávají prostředkem k jeho chápání a získávání zkušeností, dítě začíná zjišťovat, že věci nepřestávají existovat, i když je nevidí. Tím se svět jeví předvídatelný a proto bezpečný. Dítě je třeba vhodně stimulovat, což většinou od pečujících osob přichází spontánně. Pokud je stimulace nepatrná, vývoj dítěte se zpomaluje, dochází k deprivacím, pokud je naopak nadměrná, dítě je přetěžováno. Výsledkem je odlišné chápání sebe sama i světa (Vágnerová, 2005). Velmi významný je vztah blízkých osob k dítěti, které potřebuje nejen podnětné prostředí, ale také laskavé citové zázemí. Pocit bezpečí, který takto vzniká je podmínkou dalšího zdravého psychického vývoje a tento vývoj je nejpříhodnější, pokud o dítě pečuje osoba, především matka, či několik osob důvěrně mu známých. V tomto věku tedy představuje umístění do ústavní péče pro dítě těžko nahraditelné zvýšené riziko (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Říčan (1990) uvádí, že určitý počátek uvědomování si sebe sama a odlišení se od ostatních má již dítě v kojeneckém věku. K tomu dítě dochází socializací, neboli svým zespolečenšťováním. Matka a jiné osoby reagují na projevy dítěte, dítě se učí nápodobou

a rozvíjí se v tomto věku také sociální učení. Dítě si pamatuje, co se naučilo a dovede to také na požádání předvést, následná reakce dospělých funguje jako zpětná vazba a tedy posilování činnosti. Než si začne dítě začne uvědomovat svou vlastní osobu odlišnou od ostatních, vnímá jako součást své bytosti matku, toto pojetí mu usnadňuje přijetí světa a je základem pro pozdější pocit jistoty (Vágnerová, 2005). Dítě přestalo být prvkem jejího těla, je odlišnou bytostí, ale jak dále Vágnerová (2005, s. 108) uvádí: „...zůstává součástí její identity, v tomto období obvykle dominující.“ Postupně dítě matku chápe jako objekt trvalý, začne si uvědomovat její samostatnou existenci a tím odliší i svou vlastní osobu. Takto postupně dochází k odlišení z hlediska ostatních sociálních vztahů. Sebe samo chápe pomocí svých pocitů vymezených vlastním tělem, tedy polohy, tepla, doteku, slyší svůj hlas. Rovněž začíná vnímat různé emoční reakce, jež jsou vyvolány určitými příčinami. Tyto své citové prožitky vnímá jako svou součást. K posilování tohoto sebepojetí přispívají reakce okolí dítěte, které ho oslovuje jménem, ukazuje mu části jeho těla, informují ho o tom, co dělá apod. Tato si potvrzuje svou vlastní hodnotu (Vágnerová, 2005). Za normálních okolností získává na konci kojeneckého období dítě bezpečný a zaručený vztah k jeho nejbližším lidem kteří o něj pečují (Matějček, Dytrych, 2002).

2.4 Batolecí období

Jedná se o etapu života vymezenou přibližně od jednoho roku do tří let, která je charakteristická velmi výrazným rozvojem dětské osobnosti a jejím cílem je získání důvěry v okolní svět a v sebe sama. Dochází k větší samostatnosti dítěte a je pronikání do širšího okolí (Vágnerová, 2005). Dítě rozšiřuje oblast sociálních vztahů především v okruhu rodinném. Vyvábí si rozličné vztahy nejen k matce, otci, ale také k sourozencům prarodičům (Langmeier, Krejčířová, 2006). Z hlediska hrubé a jemné motoriky jsou v tomto období zásadními změnami schopnost samostatné chůze a zdokonalení uchopování a manipulace s předměty. Chůze je nejdříve ještě nejistá, kolem dvou let na rovném terénu již téměř dokonalá, ale i nerovnosti a prahy dítě zvládá mnohem lépe a kolem tří let je již chůze obratná i po schodech. Pohyby rukou dospějí u tříletého dítěte do fáze, kdy umí navlékat korálky, pokouší se velmi jednoduše kreslit, kolem třetího roku věku dokáže například podle předlohy namalovat kruh (Langmeier, Krejčířová, 2006). Dalšími významnými mezníky jsou schopnost regulovat vyměšování a rozvoj řeči a komunikace, díky které se rozvíjí myšlení. V tomto období jsou také typické otázky dítěte Co to je?

a Proč? (Vágnerová, 2005). Všechny tyto události vedou ke vzniku samostatnosti dítěte, neboť ono samo ovládá své tělo a své chování.

V tomto období tedy dochází k prvním projevům identity a dítě získává zkušenosti se svou osobou jako subjektem (Helus, 2004). Ke svému osamostatňování, respektive vůbec potřebě osamostatnění však stále potřebuje stabilitu, jistotu a bezpečí a tento proces je možný jen tehdy, je-li dítě dostatečně zralé. Pokud není a nemá potřebné kompetence, může se stát, že má tendenci setrvat na stávajícím vývojovém stupni a jeho pasivita se může stát jistým rysem jeho osobnosti do budoucna. Zde velmi záleží na přístupu a chování rodičů. Erikson (2002) toto období chápal jako konflikt mezi snahou o autonomii a pocitů studu a pochyb dítěte o splnění požadavků kladených blízkými osobami. Erikson (2002) uvádí, že je třeba dítě pevně vést, kontrolovat, chránit před neuváženými ranými zkušenostmi a pochybnostmi. Zároveň mu však nesmí být zkušenost autonomie upírána, protože v tom případě se sebou bude příliš manipulovat a následkem toho se u něj vytvoří předčasně zralé sebevědomí. Pokud dítě získá pocit, že ztratilo moc nad sebeovládáním a zároveň objeví pocit jisté cizí nadvlády, podnítl to u něj „...předpoklad k pochybnostem a studu“ (Erikson, 2002, s. 231). Pokud tedy dochází u dítěte k podporování nezávislosti v něm, zachovává si pocit spravedlnosti. Helus (2004) k tomuto uvádí, že pokud si dítě bude vlivem nevhodných zásahů pečujících osob spojovat počínající autonomii s pocity zahanbení, bude jeho další vývoj omezován v jednom z jeho podstatných rozměrů.

Aby dítě mohlo získat důvěru samo v sebe a rozvinout svou osobnost, je nutné jeho oddělení od předchozího vztahu s matkou, jejíž se cítil být součástí. Toto je však dítě schopno pouze, pokud se dokáže vnímat jako samostatnou bytost. Oproštění se od tohoto vztahu vede k rozvoji samostatnosti a vlastní identity. Citový vztah s matkou zůstává samozřejmě i nadále. Dalším předpokladem pro rozvoj osobnosti batolete je její uvědomění si a potřeba sebeprosazení (Vágnerová, 2005). Dítě většinou poprvé vysloví slovo „já“ kolem konce druhého roku věku. Po té následuje spojení „já sám“, které představuje důležitý posun k formování vlastní identity (Helus, 2004). Toto vymezení představuje určité úsilí o samostatnost, uvědomování si vlastních kompetencí. Dítě vnímá, že je schopné samostatného jednání. Chce se samo oblékat, najíst, chodit po schodech aj. Další podobu sebeprosazování představuje „já chci“, kdy chce dítě prosadit své nápady (Vágnerová, 2005). Toto období se často charakterizuje jako období vzdoru, protože se dítě se svým já prosazuje určitou neustálou „revoltou“. Tato fáze je ovšem přirozená a pozitivní

a poslušnost nemá být vynucována tresty, neboť existuje riziko narušení důležitého podnětu osobnostního vývoje (Helus, 2004). V tomto období je rovněž důležité, v souvislosti se svobodou jednání dítěte, určit mu hranice. Dítě musí vědět, kdy je třeba již dodržovat určitá pravidla, což je zkušenost důležitá pro celý život. Protože pokud má dítě pocit řádu, má zároveň i pocit bezpečí (Vágnerová, 2005).

Pro sebepojetí batolete je charakteristické pochopení samostatné bytosti, toho, že se jeho zevnějšek může měnit, ale ono je stále tatáž osoba. Rozvoj sebekoncepce se projevuje i ve vztahu k individuálnímu vlastnictví věcí, jež je považováno za jeho součást. Ve druhé polovině věku batolete, dítě objevuje význam zájmen můj a tvůj, postupně dítě chápe rozdíl mezi vlastním a cizím. Pro potvrzení hodnoty nově nabytých pravomocí a tím také hodnoty vlastního „já“, je třeba dítě oceňovat a chválit. V tomto věku dítě uznává běžné normy chování a je schopné říkat samo sobě, co může či nemůže dělat. K formování identity dítěte přispívá také to, že mu dospělí říkají, co je, co pro ně znamená (Vágnerová, 2005). V tomto věku si dítě utváří vědomí své příslušnosti k rodině a rozvíjí se rodinná identita (Matějček, 1994). V tomto období se velmi významnou součástí sebekoncepce dítěte stává genderová role. Dítě si uvědomuje, zda je chlapcem či děvčetem a chová se podle toho, jak je typické pro dané pohlaví. Dítě častěji napodobuje ostatní lidi stejného pohlaví. Z hlediska genderové identity si tedy dítě uvědomuje rozdíly mezi pohlavími, je schopno pochopit vlastní pohlaví a s ním se také ztotožňuje a chce se příslušníkům stejného pohlaví co nejvíce podobat. V tomto věku se děti učí především napodobou a identifikací, a to především s rodičem. Důležitým prvkem v osamostatňování dítěte je jeho komunikace a rozvoj řečových dovedností, kdy je dítě schopno vyjádřit svá sdělení a zároveň přijímat sdělení od jiných osob.

2.5 Předškolní období

Jako předškolní období bývá někdy v širším významu označováno celé období od narození do vstupu dítěte do školy (Langmeier, Krejčířová, 2006). V užším pojetí označuje tato etapa vývoje věk od tří přibližně do šesti až sedmi let, respektive tedy končí nástupem do školy. 3 přibližně do 6 let. Toto období charakterizuje upevnění dětského postavení v okolním světě a postupné přerůstání hranic rodiny, která je však samozřejmě stále primární, a navazování kontraktů s vrstevníky. Toto období je možné chápat jako určitou přípravu na budoucí život ve společnosti, protože v této fázi se dítě musí naučit, chce-li mít

své místo ve vrstevnické skupině. Musí se naučit prosazovat samo sebe, ale také spolupracovat s ostatními. To je důležité především pro jeho kooperaci s ostatními dětmi v mateřské školce, kam v tomto období nastupuje, a která představuje důležitou událost v životě dítěte. Prožitek úspěšnosti je stane složkou osobní identity a ovlivňuje dětské prožívání a chování. Součástí identity dítěte jsou všechny jeho sociální role, a to zejména ta v dětské skupině. Role dítěti potvrzují jeho postavení a dítě se takto samo chápe. Zásadní genderová role, zahrnující sociální koncepci mužské a ženské role, s níž se dítě postupně ztotožňuje, neboť jeho sociální okolí na něj v tomto ohledu vytváří přirozený nátlak. Předškolní děti si uvědomují rozdíl mezi pohlavími a rozdílný obsah jejich rolí. Tu akceptují a chovají se podle toho, například při hře dávají přednost dětem stejného pohlaví. Děti napodobují projevy chování, které u rodiče vidí také u sourozence stejného pohlaví. S rodičem stejného pohlaví se identifikují, rodič opačného pohlaví dítěti ukazuje, kým není. Je proto pro rozvoj osobnosti i genderové identity dítěte velmi důležitá přítomnost obou rodičů. Identifikace s rodiči je obohacením dětské identity a posiluje jeho sebedůvěra (Vágnerová, 2005).

Dítě si v tomto věku uvědomuje trvalost bytí objektů, ale neuvědomuje si trvalost jejich podstatných znaků. Dítě nemá ještě nemá vytvořenu představu trvalosti množiny předmětů. Není schopné uvažovat komplexněji např. více než o jednom aspektu situace. Dítě realitu vysvětluje tak, aby jí rozumělo. Takto dochází k projevům tzv. fabulací, neboli nepravých lží, kdy se k reálným vzpomínkám přidává fantazie. Pro samotné dítě však představují skutečnost. Důležitými aktivitami tohoto období je kresba, vyprávění a hra, kterými dítě vyjadřuje svůj názor na svět (Vágnerová, 2005). Především hra představuje významný prvek v socializačním procesu, je pro toto období typická (Langmeier, Krejčířová, 2006). Oblíbené jsou zejména hry na někoho, na různá povolání, postavy z pohádek, hrdiny. Pomocí těchto her na sociální role se dítě učí vymezovat své vlastnosti a připodobňovat se svým vzorům a umožňují mu vnímat okolní svět z jiné perspektivy, hra rovněž podněcuje fantazii (Helus, 2004)

V předškolním věku děti začínají posuzovat sebe sama jako subjekt, vzniká tím vědomí vlastní identity. Součástí jeho identity je to, jak vypadá, jeho vlastní obraz těla. Dítě už například ví, jak vypadá a ví, že odraz v zrcadle je ono samo a ve svém těle se orientuje. Jeho vlastní sebehodnocení je však ještě stále závislé na mínění jiných osob, zejména rodičů, jejichž chování a normy mu prezentované automaticky přijímá. Normy dítěti

ulehčují orientaci ve společnosti a také z hlediska rozvoje identity jsou podstatné, neboť definují žádoucí chování. Je třeba, aby za správné chování bylo oceňováno. Normy chování vytváří základ regulace vlastního chování, morálního uvažování, čemuž se dítě učí především ve své rodině. Vnější usměrňování se zvnitřňuje a rozvíjí se svědomí. Pocity viny jsou význačným vývojovým předělem ke konci předškolního věku, dítě samo považuje porušení norem za nepříjemné (Vágnerová, 2005). Erikson (2002) nazval toto období iniciativou proti vině, kdy jde o to, že dítě vlivem nových možností dělat různé činnosti rádo experimentuje a je velmi iniciativní, a je proto třeba jeho chování usměrňovat. Způsob tohoto usměrňování má za následek to, zda bude mít dítě pocit svobody, nebo viny.

Součástí identity se také stává vlastnictví čehokoli, co k dítěti patří, mohou to být jak vztahově blízcí lidé, tak věci, které dítěti patří a také prostředí, ve kterém žije. Abstrakt „moje“ je součástí já Vágnerová, 2005.

2.6 Školní období

Věkové vymezení a fáze školního věku jsou autory pojímány různě. Vágnerová (2005) dělí toto období na fázi raného školního věku vymezeného od nástupu do školy, tedy přibližně od šesti až sedmi let do osmi až devíti let, dále na fázi středního školního věku ohraničeného od osmi až devíti let do jedenácti až dvanácti let, a na fázi staršího školního věku do patnácti let, který se kryje s obdobím pubescence, puberty jakožto s první etapou období dospívání, které má zároveň tedy v dospívání i zahrnuto. Langmeier, Krejčířová (2006) vymezují vývojové období od šesti až sedmi let do jedenácti až dvanácti let jako mladší školní období a období následující zahrnují již do dospívání.

Zásadním aspektem tohoto období je nástup dítěte, které se vyznačuje školní zralostí, do školy, který představuje důležitý mezník v jeho životě. Dítě tak získává novou roli školáka. Předtím, než dítě nastoupí do školy projde zápisem, dostane penál, aktovku, čili svou novou roli již očekává a první slavnostní den ho v proměně jeho rolí utvrzuje. Znamená obrovskou změnu dosavadního životního stylu, dítě se musí adaptovat na nové podmínky, prostředí, na zvýšení požadavků a důraz na jejich zrealizování. Tato nová role má podstatný význam pro rozvoj dětské osobnosti a celé další dětství. Proměna je chápána současně jako změna identity. Součástí identity předškolního dítěte byly již různé role, které rozlišuje a chová se podle jejich obsahu. Role školáka představuje zaměření na

výkon, který se stává součástí sebepojetí dítěte. Škola rovněž představuje socializačního činitele, odlišného od rodiny, dítě zde získává jiné role (Vágnerová, 2005). Erikson (2002) toto vývojové období, respektive období od šesti do dvanácti let, nazval konfliktem přičinlivosti proti inferioritě, neboli méněcennosti, kdy se dítě musí ze své fantazie a hraní přeorientovat na život školní, kde je jeho fantazie mírněna. Dítě se musí snažit, osvojit si dovednosti, někdy však nemusí tomuto tempu stačit a mohou se dostavit pocity méněcennosti, což je může odradit a dítě se stáhne zpět na nižší vývojový stupeň. Dítě proto musí být na školní život připraveno a poté jeho snaha náležitě podporována (Erikson, 2002).

Myšlení dětí mladšího, raného školního věku se vyznačuje schopností představit si skutečnosti na základě již prožité zkušenosti. Dítě již jen automaticky nepřijímá, co je mu prezentováno, ale má potřebu přesvědčit se o platnosti tvrzení samo. Začíná rovněž uvažovat logicky a posuzovat záležitost z více stran, vnímá jejich vzájemné vztahy a v tomto období již dokáže pochopit trvalost objektů, tedy že změnou některého znaku se nemusí změnit celý objekt. V raném vývojovém období si také dítě již uvědomuje, že různí lidé vysvětlují stejné situace jinak, tudíž ji mohou objasňovat jinak, než ono samo a v dalším období osmi až deseti let tyto odlišnosti názorů uznává. Dítě akceptuje skutečnost jako danost, tak přijímá mladší školák i svou novou roli, tedy tak, jak je mu předkládána. Stejně tak není ještě schopen přiměřeného sebehodnocení, nezhodnotí, čeho je již schopen a čeho ne, proto nedokáže odhadnout obtížnost úlohy ani vlastní schopnosti (Vágnerová, 2005).

Ve středním školním věku si dítě uvědomuje trvalost své osobnosti a individuálnosti sebe sama. Ve školním věku dochází k rozvoji jiných vztahů než rodinných. Pro rozvoj osobnosti dítěte je nadále důležitá rodina, ale také již škola a vrstevníci, s nimiž se dítě stále více identifikuje. Dítě, které prochází obdobím středního školního věku potřebuje kontakt s vrstevníky a je pro něj důležité, jaké o něm mají mínění. Potřebuje si stvrdit svou identitu ztotožněním se s vrstevníky stejného pohlaví. Vrstevníci v jistém slova smyslu začínají plnit určité potřeby, které do té doby náležely jen rodině, například jistotu a bezpečí poskytuje vrstevník v modifikaci určité emoční opory při sdílení problému, možnosti svěřit se apod. Umožňují také nabývat nových zkušeností, které jsou předpokladem pro pozdější hlubší vztahy v adolescenci. (Vágnerová, 2005). Ve střední školní etapě jsou stále ještě kamarády většinou příslušníci stejného pohlaví a více

nápadněji než dříve se oddělují skupinky chlapců a děvčat. Chlapci tvoří především party s určitou vnitřní hierarchií, děvčata spíše dvojice nebo trojice nejlepších kamarádek. Mezi dívkami a chlapci však existuje komunikační oblast erotického, partnerského zájmu o opačné pohlaví (Janošová, 2008).

2.7 Období dospívání

Taktéž toto vývojové období je různými autory věkově vymezováno rozdílně a rovněž rozdílně i pojmenováváno. Vágnerová (2005) charakterizuje jako dobu přechodnou mezi dětstvím a dospělostí, vymezenou od deseti do dvaceti let. Nazývá ji adolescencí a dělí na dvě fáze, ranou adolescenci, jež bývá označována jako pubescence, zahrnující věk zhruba jedenácti až patnácti let a fázi pozdní adolescence vymezenou přibližně věkem od patnácti do dvaceti let. Macek (2003) nazývá období dospívání rovněž adolescencí, ale dělí ho na tři fáze, na časnou adolescenci od deseti, jedenácti let do třinácti let, střední adolescenci od čtrnácti do šestnácti let a pozdní adolescenci datovanou od sedmnácti do dvaceti let. Langneier, Krejčířová (2006) rozděluje tuto etapu dospívání do fází dvou, na pubescenci, která je ještě dále členěna na prepubertu a vlastní pubertu, a to od věku jedenácti do patnácti let, a na adolescenci vymezenou zhruba od patnácti do dvaceti dvou let.

Erikson (2002) popsal fázi dospívání jako boj identity proti konfuzi rolí, kdy je toto období příznačné hledáním své vlastního já - ego identity, smyslu života, kde jedinec znovu zpochybňuje to, na co dříve spoléhal. Zabývá se především tím, jak se jeví ostatním lidem a jak se cítí sám. Hledá odpověď na otázku propojení rolí a dovedností získaných dříve a profesními vzory současnosti. Někdy se mladí lidé natolik identifikují se svým vzorem, že ztrácí svou identitu. Adolescent myslí ve statusu „...moratoria, mezi morálkou, již se dítě naučilo, a etikou, kterou má rozvíjet jako dospělý“ (Erikson, 2002, s. 239).

Autorka vychází z Langmeiera, Krejčířové (2006) a dělí období dospívání na pubescenci, které již dále členit nebude, a adolescenci.

Pubescence

Pubescence, neboli puberta se na první pohled vyznačuje u jedince nejnápadnější změnou jeho tělesného zevnějšku spojeného s pohlavním dozráváním, čili pubertou. Jedná se o důležitý biologický předěl, neboť se dítě stává člověkem schopným reprodukce. Měnící

se zevnějšek se stává impulsem ke změně sebepojetí a reakcí okolí. Tělesná podoba je významnou součástí identity. Dochází také ke přeměně myšlení, pubescent je chopen myslet abstraktně, přemýšlet tedy o věcech, které ani nejsou. především geneticky danou, variabilitou. V tomto období dochází ke souhrnné transformaci všech složek osobnosti dospívajícího. Značný význam pro něho mají vrstevníci. Ukončuje povinnou školní docházku a vybírá následnou školu pro budoucí profesní orientaci. Vznikají také zkušenosti s prvními láskami. Pubescent se rovněž většinou vyznačuje emoční nestabilitou a citové projevy jsou méně adekvátní. Jedná se mnohdy o období bouřlivé, plné vzdoru, ale nemusí tomu být tak. Všechny změny směřují ke ztrátě minulých jistot a potřebě nového upevnění za nových okolností. Potřeba jistoty byla v rodině, závislost na ní se však zmenšuje. Pubescent se více z rodiny vyděluje a roste jeho vztahové teritorium. Zvyšuje potřeba vyhovujícího postavení ve světě, pubescent si ho musí znovu vydobýt. Všechny změny představují pocit nejistoty a svět není chápán jako jen dobrý. Ovšem kořeny trvalejší jistoty se vyvíjely v prvních letech po narození, a pokud uspokojivě, znamenají pubertální krize jen provizorní vývojově předurčený problém. Pubescent potřebuje dosáhnout přijatelné pozice (Vágnerová, 2005).

Adolescence

Adolescence je druhou fází dospívání a charakterizuje ji rozvoj vlastní identity, jež by byla adolescentem hodnocena jako přijatelná a odpovídala jeho potřebám (Vágnerová, 2005). Jak uvádí Helus je adolescent ten, kdo prošel pubescencí a musí dále dokázat stát se dospělým.

Z vývojového hlediska v adolescenci vrcholí a dokončuje se pohlavní dozrávání a rozvoj jak fyzický, tak i psychický. Je to období prvních vážnějších partnerských vztahů. Zejména sebereflexe a sebeovládání se stávají významnými a představují pro adolescenty hodnotu. Průběh dospívání je závislý na dané společnosti, či komunitě, na tom, jaké zastává hodnoty, normy, tradice a také na životním stylu rodiny. V adolescenci se mají sjednotit všechny předchozí zkušenosti z minulých vývojových období a přerodit se v identitu dospělého člověka. Neproběhnuli proces sebevymezení úspěšně vznikne netečnost nebo odmítání určení sebe sama jako individuálního subjektu, jenž je odlišný od ostatních. V dospívání je základním vývojovým úkolem dosažení vlastní identity. Pro zdárné utváření a fungování identity je třeba si osvojit široké spektrum chování, které bude zajišťovat

spojitost aktivit v nenadálých životních situacích. Rozvíjí se znalosti a dovednosti vedoucí k získávání nových kompetencí. Získaný pocit své vlastní pravomoci posiluje jedinečnost i vědomí sociální hodnoty (Macek, 2003). Důležitou součástí adolescentní identity jsou vrstevníci a také vztah k někomu jinému. Adolescent definuje příslušnost k nějaké skupině a na cestě k individuální identitě je důležitá přechodná fáze identity skupinové. Utváření identity probíhá vlastně celý život, ovšem v období adolescence znamená přeměnu individuální identity hlavní cíl. A tato identita adolescenta může být vymezena různým způsobem. Může se jednat o předčasné uzavření identity, kdy jedinec pouze převezme určitou variantu představy o sobě samém od někoho jiného, nepodílí se vlastním úsilím (Vágnerová, 2005). Tuto identitu popisuje i Macek (2003), a to jako status náhradní identity, definovaný podle Marcii, kdy jsou postoje, představy nekriticky přejímány od jiných lidí, především autorit, a nedochází ke krizi identity. Takový člověk nemá potřebu tyto normy ověřovat vlastní zkušeností. Dalším vymezením může být Eriksonem popsána difuzní identita, kterou charakterizuje nestálost, proměnlivost, nestabilita, a proto tedy není spolehlivým základem osobnosti (Vágnerová, 2005). Toto pojednání můžeme doplnit o vymezení takové identity Mackem (2003), respektive opět podle Marcii, který říká, že v tomto případě člověk neprožívá krizi identity, je snadno ovlivnitelný a nemá potřebu se definovat. Své chování a názory mění podle toho, v jaké skupině se momentálně nachází a jaké má tato skupina hodnoty. Dalším možným vymezením je negativní identita charakterizovaná odmítnutím hodnot prezentovaných rodinou či společností, jedinec se chová úplně naopak. Základem bývá nevhodné rodinné prostředí, rozpor mezi požadavky a reálnými možnostmi, nízké sebevědomí apod. (Vágnerová, 2005).

2.8 Období mladé dospělosti

Období vymezené věkovým rozpětím přibližně dvaceti, dvaceti pěti až třiceti let a zároveň také dosažením osobní zralosti (Langmeier, Krejčířová, 2006). Vágnerová (2005) toto období posunuje až do věku čtyřiceti let. Erikson (2002), jej nazval konfliktem intimity proti izolaci, odvíjející se od sociálních vztahů skrývajících v sobě erotický náboj. Tvoří se zde smysl pro vlastní a cizí intimitu. Pokud se to nepodaří, člověk může být izolován a není schopen navázat užší osobní vztahy.

Hlavním úkolem tohoto období je nalézt a realizovat se v zaměstnání, dále uspořádat si mezilidské vztahy, nalézt a vybudovat intimitu a nepodlehnout tak nebezpečí izolace

(Říčan, 2005). Dalšími mezníky je pevnější partnerství, uzavření manželství, rodičovství. Kolem třicátého roku věku dochází k prvnímu bilancování dosavadního života (Vágnerová 2005).

3 RODINA

Rodina od dávných dob existuje především proto, aby lidé mohli patřičně pečovat o své děti. Je biologicky významná pro udržení lidstva a také základní jednotkou každé lidské společnosti. Zprostředkovává dítěti vrůstání do společnosti. Představuje pro dítě model, vzor a jako taková předurčuje jeho osobní vývoj, chování k jiným lidem, předává mu své zastávané hodnoty. Představuje nenahraditelnou instituci, protože představuje nejlepší možné místo pro výchovu, pro citové vztahy. Dítě se v rodině učí mnoha dovednostem, je nepostradatelná pro zdravý psychický i fyzický vývoj dítěte. Představuje pro dítě rovněž jistotu a bezpečí a také stabilitu (Matoušek, 2003). Stejně tak představuje rodina nezastupitelné místo i v rozvoji lidské identity, dítě se z ní vymezuje, pochází, patří do ní, poskytuje mu láskyplnou náruč a podporu v hledání jeho vlastního já.

Od dávných dob do současnosti bylo učiněno mnoho pokusů o přesunutí rodičovské péče na jiné osoby i na státem řízené instituce. Tyto pokusy se však v širším měřítku neujaly. Model rodiny vytvářený rodiči, jejich dětmi, širší rodinou zaznamenává stabilitu ve všech dobách lidského vývoje lidstva a ve všech společnostech. V podstatě není společnost, která by se neopírala o rodinu jako o svůj základní prvek. Rodina je důležitá nejen pro dítě, ale i pro dospělého. Rodina může představovat přední hodnotu našeho života. Vliv naší původní rodiny představuje nejen ten aktuální, když vyrůstáme, ale také vliv na naši budoucí rodinu, neboť si neseme prvky svých kořenů s sebou. Rodina dítěti umožňuje ztotožňovat se s ní, současně mu poskytuje svobodu budovat si svou odlišnost (Matoušek, 2003).

Velký význam má vazba mezi matkou a malým dítětem. Dítě potřebuje zažívat pocit jistoty, pokud vazba k matce v pořádku není, vnímá okolí a svět jako místo nebezpečné. To může vést k útočnosti nebo uzavření do sebe. To může směřovat k „vytvoření“ deprivanta. Vazba „...je nenahraditelná. Dělá nás lidmi. Co lidmi budeme, půjde s námi. (...) Pohled z očí do očí, klidné mateřské broukání a vyprávění, dýchání, teplo, vůně, pohazení jsou obrovskou rozmanitou informací, na kterou jsou děti vývojově „přichystané“. Evoluce nepočítala s duševně nepřítomnou matkou sledující se skleničkou v ruce místo dítěte televizor. Tento typ chování automaticky plodí v dětech úzkost, kombinovanou případně s útočností“ (Koukolík, Drtilová, 1996, s. 144). Deprivace tedy nemusí nutně vznikat jen v ústavní péči.

Jistotu, pocity bezpečí a správné budování a posilování vývoje dětské identity poskytuje však jen funkční rodina. Tedy taková, která plní své funkce a uspokojuje potřeby svých členů. Ve funkčních rodinách se členové rodiny na sebe mohou spolehnout, berou na sebe ohledy, respektují se. Jsou charakteristické pevnou vazbou rodičů a dětí. Naopak rodiny dysfunkční vykazují množství negativních projevů (Matoušek, 2003).

4 ÚSTAVNÍ PÉČE

Matoušek (1999) uvádí, že termín instituce existoval v evropských zemích již od 16. století, a to ve významu určitých zvyklostí, zákonů, školství, rodiny. Teprve o dvě století později vyznačuje pojem instituce různá zařízení pro veřejné, výchovné či církevní účely a je současně spojován s budovou.

Ústavní péče o děti, ač je v České republice neustálá snaha o jejich zlepšování, utváření rodinných modelů, vhodnějšího prostředí připomínajícího domov, je ovšem stále oním umělým prostředím, jak ho nazývá Matoušek (1999), které zároveň představuje riziko navyknutí a nesamostatnosti ve svém vlastním životě mimo ně.

4.1 Ústavní a ochranná výchova

Ústavní výchova je nařizována dětem a mladistvým, o které jejich rodina patřičně nepečuje, případně dětem, kterým rodiče zemřou, a není možné zajistit jim jinou alternativu náhradní rodinné péče (Matoušek, Kroftová, 2003) a dále je nařizována dětem a mladistvým, u nichž dochází k jejich sociálnímu selhávání (Matoušek, 2005), projevují se tedy méně závažnými poruchami chování. Rozhodování o nařízení ústavní výchovy je právně ošetřeno občanským soudním řádem a souvisejícími předpisy (Matoušek, Kroftová, 2003).

Ochranná výchova je upravena trestním právem a jejím dílem prevence, izolace a resocializace. Ukládá se mladistvým ve věku patnácti až osmnácti let jako podoba trestu v trestním řízení a také dětem, které jsou mladší patnácti let a spáchaly čin, za který by osoba trestně odpovědná byla v rámci trestního řízení souzena. Dále může být ochranná výchova uložena v občanskoprávním řízení na návrh orgánu sociálně právní ochrany dětí dítěti mladšímu patnácti let. O ústavní i ochranné výchově rozhoduje pouze soud a ten je může uložit pouze osobě mladší osmnácti let, výjimečně je možné pobyt prodloužit do devatenácti let (Matoušek, Kroftová, 2003).

Nařízená ústavní nebo uložená ochranná výchova je vykonávána ve školských zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy a v preventivně výchovných školských zařízeních, které mohou být státní i nestátní. Tento výkon, typy zařízení ústavní a ochranné výchovy a požadavky na péči dětí a mladistvé upravuje zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a preventivně výchovné

pěči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy“).

Tato zařízení náhradní výchovné péče zakládá Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky a také jiná právnická osoba nebo fyzická osoba. Pouze u diagnostických ústavů smí být zřizovatelem jen Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy české republiky. Zařízení mohou být rozdělena podle věku, zdravotního postižení, stupně náročnosti výchovy, případně podle pohlaví svěřenců (Pilař In Jedlička et al., 2004).

4.2 Typy ústavů

4.2.1 Diagnostický ústav

Rozeznáváme diagnostické ústavy pro děti a diagnostické ústavy pro mládež. Jedná se o zařízení pro děti a mladistvé, jimž byla uložena ochranná výchova, nařízena ústavní výchova, příp. je pobyt zde dobrovolný (Matoušek, Kroftová, 2003). Účelem diagnostického ústavu je komplexně posoudit dítě nebo mladistvého a poté navrhnout jeho umístění do dalšího vhodného ústavního zařízení. Dítě žije v diagnostickém ústavu obvykle osm týdnů. Diagnostický ústav vůči dítěti a mladistvému kromě plnění úkolů diagnostických, uspokojuje jejich potřeby vzdělávací ve prospěch rozvoje jejich osobnosti, a dále naplňuje úkoly terapeutické, výchovné a sociální. Základní organizační jednotkou v diagnostickém ústavu je výchovná skupina, tvořená nejméně čtyřmi dětmi a nejvíce šesti dětmi. Výchovné skupiny, případně celé diagnostické ústavy se člení dle pohlaví nebo věku dětí, diagnostické ústavy nečleněné podle pohlaví, obvykle nečlení ani výchovné skupiny (zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy).

4.2.2 Dětský domov se školou

Jde o zařízení určené pro děti od šesti let do ukončení povinné školní docházky, kterým byla nařízena ústavní výchova nebo uložena výchova ochranná z důvodu jejich závažných potíží s chováním nebo pro duševní poruchu, jež vyžaduje léčbu. Při dětském domově se školou je rovněž zřizována základní nebo základní speciální škola, neboť děti zde umístěné nemohou být vzdělávány v běžných základních a speciálních školách. Základní jednotkou je rodinná skupina, jejíž nejmenší počet dětí je pět a nevyšší možný osm. Do rodinných

skupin jsou děti zařazovány s ohledem na sourozenecké vztahy, a vzhledem k výchovným, vzdělávacím a zdravotním důvodům (zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy).

4.2.3 Výchovný ústav pro mládež

Výchovný ústav pro mládež představuje zařízení určené pro výchovu, vzdělávání a převýchovu mladistvých osob starších patnácti let se závažnými poruchami chování, jimž byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova. Je možné zde umístit i dítě nad dvanáct let, které pro své závažné problémy s chováním nemůže vyrůstat v dětském domově se školou. Výchovné ústavy existují zvláště pro děti s ústavní výchovou a zvláště pro děti s výchovou ochrannou, případně je možné, aby byly v rámci jednoho výchovného ústavu tímto způsobem oddělené skupiny. Základní jednotkou je výchovná skupina s minimálně pěti a nejvíce s osmi mladistvými (zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy). Součástí výchovných ústavů jsou odborná učiliště a střední školy, které svěřence připravují na jejich budoucí povolání (Matoušek, Kroftová, 2003).

4.2.4 Středisko výchovné péče

Střediska výchovné péče mohou být organizačně spjata s diagnostickými nebo výchovnými ústavami nebo mohou být zakládány samostatně. Poskytují preventivní výchovnou péči dětem a mladistvým ohroženým negativními vlivy a s poruchami chování, v případě, že ještě není nutné nařídit nebo uložit jim ústavní či ochrannou výchovu (Pilař In Jedlička, 2004). Existuje tedy možnost zabránit zhoršení negativních vlivů na jedince a současné potíže zmírnit. Středisko dále poskytuje své služby dětem a mladistvým po propuštění z ústavní výchovy, aby měly možnost se lépe opět začlenit do společnosti. Poskytuje pomoc dětem a mládeži od deseti do dvaceti šesti let (Matoušek, Kroftová, 2003). Umožňuje služby ambulantní, celodenní služby a internátní (zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy). Účast v programech je dobrovolná. Středisko poskytuje například krizovou pomoc, terapeutické programy, jako arteterapii, rodinnou terapii, sportovní či kulturní kroužky (Matoušek, Kroftová, 2003).

4.2.5 Kojenecký ústav

Kojenecký ústav představuje určitý předstupeň umístění dítěte do dětského domova. Jsou zde umísťovány děti od narození do tří let věku. Kromě kojeneckých ústavů existují ještě jim na roveň postavené dětské domovy pro děti do tří let věku. Činnost těchto zařízení spadá do působnosti Ministerstva zdravotnictví České republiky (Ústav zdravotnických činností a statistiky, 2010).

V České republice bylo v období ke konci roku 2009 celkem 34 kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do tří let. Vznikl jeden další kojenecký ústav. V roce 2009 došlo k poklesu celkového počtu míst na 1 818 (z původních 1 871). Ke konci roku 2009 bylo v kojeneckých ústavech a dětských domovech pro děti do tří let umístěno 1 391 dětí, více než polovina dětí byla umístěna ze sociálních důvodů, necelá čtvrtina ze zdravotně sociálních důvodů (Ústav zdravotnických činností a statistiky, 2010).

Dalším typem zařízení je dětský domov popisovaný dále v samostatné kapitole.

5 DĚTSKÝ DOMOV

K 31.10.2009 bylo v České republice 151 dětských domovů, z toho 2 zřízené Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, 139 zřízených kraji, 7 dětských domovů je soukromých a 3 jsou zřízeny církví (Český statistický úřad).

Dětský domov je určen pro děti, které nemohou být vychovávány ve vlastní rodině a není možné je umístit v náhradní rodinné péči v rodině a tyto děti nemají problémy s chováním a mají normální psychický vývoj (Vocilka, 1999).

Dětské domovy byly do roku 2002, kdy začala jejich postupná transformace v souvislosti s přijetím nového zákona, dvojího typu, a to internátního a rodinného. Rodinný typ byl určen pro dlouhodobé pobyty dětí, internátní předpokládal nejvýše dva roky pobytu, v praxi to však bylo často mnohem déle. V dětském domově internátního typu byla základní jednotkou výchovná skupina, rozdělená podle věku nebo podle pohlaví. Byly zde umístěovány i děti se zdravotním oslabením. Počet dětí v jedné skupině se pohyboval od osmi do patnácti dětí a v jednom dětském domově mohlo být nejvýše šest a nejméně tři výchovné skupiny. Základní jednotkou v domově typu rodinného byla rodinná buňka, ve které bylo osm až deset dětí a v jednom dětském domově byly nejméně dvě rodinné buňky a nejvíce šest buněk. sourozenci se umístěovali do jedné rodinné buňky. Život v tomto typu dětského domova se snažil přizpůsobovat se rodině (Vocilka, 1999).

V současné době existují v České republice dětské domovy rodinného typu, které zajišťují péči dětem zpravidla od tří do osmnácti let, respektive do devatenácti let z důvodu zajištění jeho zdravého vývoje, výchovy či vzdělávání. Zároveň může být péče poskytována i zletilým nezaopatřeným osobám, které studují, připravují se tedy na své budoucí povolání, a to nejdéle do dvaceti šesti let. Je to možné však pouze za předpokladu uzavření smlouvy mezi touto osobou a dětským domovem a za podmínek v této smlouvě sjednaných. Mohou se zde umístěovat rovněž nezletilé matky společně s jejich dětmi. Základní organizační jednotkou dětského domova je rodinná skupina čítající nejméně šest a nejvíce osm dětí. Tuto skupinu tvoří obvykle děti různého věku i pohlaví. V dětském domově lze v jednom areálu vytvořit nejméně dvě a nejvíce šest rodinných skupin. Sourozenci jsou zařazováni do stejné rodinné skupiny, pouze výjimečně je lze rozdělit, a to z důvodu výchovy, vzdělávání nebo ze zdravotních důvodů (zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy).

Struktura dětského domova a jeho režim je takový, aby se co nejvíce podobal životu v běžné rodině (Pilař In Jedlička, 2004). Dětem poskytuje především péči výchovnou, vzdělávací a sociální.

Práce s dětmi v dětských domovech má svá specifika. Je třeba, aby požadavky na děti kladené odpovídaly jejich možnostem a schopnostem, dále jejich potřebám, a aby respektovaly jejich původ (Vocilka, 1999).

Z hlediska budování identity doporučuje Klimeš (2008) respektovat identitu, případně odlišnou etnickou identitu dítěte, hovořit s dítětem na téma jeho vlastní identity nebo původu, děti jiného etnika seznamovat s jejich kulturou a prostředím, mít na paměti, že budování identity dítěte pochází z jeho historie, dále například pokud možno uchovat dítěti fotky, hračky z původní rodiny a také z nového prostředí.

5.1.1 Odchod z dětského domova

Mladým lidem opouštějícím ústavní péči, mimo jiné, pomáhá v jejich startu do samostatného života sociální služba - Domy na půl cesty, které poskytují pobytové služby zpravidla pro osoby do 26 let věku. Je zde poskytováno ubytování, sociálně terapeutická činnost, zprostředkování kontaktu se sociálním prostředím, pomoc při uplatňování práv a obstarávání osobních záležitostí klientů (zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů).

Ve Zlínském kraji existuje těchto Domů na půl cesty sedm, jejich zřizovatelem je občanské sdružení Pod křídly se sídlem ve Valašském Meziříčí, které zároveň provozuje občanskou poradnu (<http://www.podkridly.cz/>).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 METODOLOGICKÁ ČÁST VÝZKUMU

Metodologická část, respektive projekt výzkumu představuje stěžejní část výzkumu, v níž přemítáme, co chceme zkoumat, jaký je cíl našeho výzkumu, má-li tento výzkum význam, koho jím chceme oslovit (Švaříček, Šed'ová, 2007). Definujeme v této části výzkumný problém, vybíráme výzkumný vzorek, volíme metody získávání dat a jejich zpracování.

Autorka se ve svém výzkumu pokouší odhalit osobní identitu mladých lidí, kteří vyrůstali většinu života v ústavní péči dětského domova, zda jí dosáhli a jak, co je ovlivnilo a jakými kroky se budou ve svém životě ubírat dále.

Při tvorbě výzkumného problému, otázek k rozhovoru, analýze dat a jejich vyhodnocení vychází autorka práce z pojetí identity dvou autorů, a to Petra Macka a Zdeňka Matějčka, jejichž přístup je uveden rovněž v teoretické části diplomové práce. Pro úplnost tyto dvě koncepce uvádíme znovu. Tak tedy Macek (2003, s. 63) uvádí: „Běžně se rozlišuje osobní a sociální aspekt identity. První čerpá především z intimní sebereflexe a sebehodnocení, úhel nasvícení vlastního já je však trochu odlišný, než je tomu v případě sebepojetí a sebehodnocení. Podstatné je vědomí vlastní jedinečnosti, neopakovatelnosti a ohraničenosti vůči druhým. Spojuje se se zážitkem „já jsem já“ a odpovídá na otázku „kdo jsem“. Sociální aspekt identity je pocit začlenění, spolupatříčnosti a kontinuity ve vztazích i čase. Odpovídá na otázky typu „kam patřím“, „čeho jsem součástí“, odkud pocházím“ a „kam směřuji“. V tomto smyslu přerůstá často hranice existenciálního zážitku vlastního já.“

Uvedenou definici doplňuje pojednání Zdeňka Matějčka, který uvádí, že identita představuje „...vnitřní odpověď na otázku kdo jsem. Ne tedy, co mám, co mi patří, ale co já sám pro sebe samotného a pro druhé lidi znamenám. Jaké místo zaujímám v předivu vztahů, které panují v mém společenském okruhu“ (Matějček, 1994, s. 54). A dále uvádí: „Významnou složkou naší identity je také náš tělesný zjev, jak vypadáme, jak se druhým prezentujeme. A neméně podstatnou složku našeho já představuje i náš původ, naše životní historie, odkud pocházíme, kdo jsou naši rodiče, ke komu patříme, je-li s námi všechno v pořádku. Lidskému jedinci velice záleží na tom, aby nebyl o nic horší než ostatní, když už nemůže být něco lepšího“ (Matějček, 1994, s. 54-55).

6.1 Výzkumný problém a cíl výzkumu

Naši vlastní identitu je těžké posoudit mnohdy i pro nás samotné, o to těžší je to pro druhé. Jedná se o subjektivní pohled na sebe samého, sebehodnocení, jak člověk vnímá sám sebe ve vztahu k sobě i ke svému okolí. Toto pojetí je rovněž ovlivněno řadou aspektů biologických, psychologických a sociálních. Každý člověk má jiné genetické vybavení, byl jinak ovlivněn výchovou v rodině, má rozdílnou zkušenost s jinými lidmi, kamarády, vrstevníky, s jejich hodnocením své osoby. Naši identitu ovlivňuje rovněž například příslušnost k ženskému či mužskému pohlaví, k etniku, národnosti. U člověka, který musel žít celý život, nebo jeho část v ústavní péči, se lze domnívat, že záleží také na výchově v dětském domově či domovech, prostředí tohoto domova, lidech, kteří v něm pracují. Dále na tom, zda má tento člověk zkušenosti s biologickou rodinou a jaké tyto zkušenosti jsou, také na věku, období, kdy dítě přišlo do ústavní péče a za jaké situace, zda zde bylo umístěno i se svými sourozenci, apod.

Záměrem výzkumu je zmapování problematiky týkající se identity mladých lidí, kteří nežili a nevyrostali většinu života v rodinném prostředí, ale v prostředí dětského domova, tedy v prostředí ústavním.

Výzkumný problém: Jaká je identita mladých lidí, kteří většinu života žili a vyrůstali v ústavním prostředí dětského domova?

Dílčí otázky výzkumu:

1. Jak se u mladých lidí, kteří většinu života žili a vyrůstali v ústavním prostředí dětského domova, identita vytvářela?
2. Jak jsou mladí lidé, kteří většinu života žili a vyrůstali v ústavním prostředí dětského domova, přesvědčeni o tom, že je ovlivnil život v dětském domově z hlediska jejich identity?

6.2 Druh výzkumu

Byl zvolen kvalitativní výzkum, neboť ten se orientuje více než kvantitativní na člověka, jde více do hloubky jeho názorů, pocitů, rozebírá případy podrobněji a umožňuje bližší kontakt s výzkumným vzorkem (Hendl, 2005). Výsledky kvalitativního výzkumu nejsou zobecnitelné, platí pro vybraný výzkumný vzorek, který data poskytl (Švaříček, Šed'ová, 2007) a mohou být snadněji ovlivněny osobou výzkumníka (Hendl, 2005), přesto se autorce této práce jeví tento druh výzkumu, vzhledem ke zkoumané skutečnosti, jako vhodnější.

6.3 Výzkumný vzorek a způsob jeho výběru

Výzkumný vzorek byl vybrán záměrně, neboť u kvalitativního výzkumu je třeba vzorek respondentů vytvářet podle zkoumaného problému (Švaříček, Šed'ová, 2007). Pro výběr vzorku respondentů, byla s ohledem na oblast zkoumání a také z důvodu podobnosti respondentů pro srovnávání získaných dat, určena následující kritéria výběru:

- pobyt v dětském domově, nikoli v zařízení ústavní péče zabývajícím se výchovou dětí, kterým byla nařízena ústavní nebo uložena ochranná výchova z důvodu jejich výchovných problémů či poruch chování
- příchod do ústavní péče v období předškolního věku, míněno v širším smyslu dle jednoho z pojetí Langmeiera, Krejčířové, 2006, kdy se takto vyznačuje celé období od narození do nástupu dítěte do školy, a to z důvodu velkého významu vývoje identity v tomto období pro celý další život^{*)}
- konec pobytu v dětském domově ne více než před 10 lety, aby zkušenosti byly podobné

Prvotní představa o způsobu získání respondentů byla taková, že tito budou osloveni prostřednictvím některých dětských domovů a pomocí občanského sdružení Pod křídly, které provozuje Domy na půl cesty ve Zlínském kraji. Předpokladem bylo získání 8 až 10 respondentů. U kvalitativního výzkumu neznáme předem velikost výběrového

^{*)} Toto kritérium muselo být během realizace výzkumu z důvodu obtížného získávání respondentů pozměněno. Skutečnost je vysvětlena dále v části zabývající se realizací výzkumu, konkrétně v podkapitole 7.1.

výzkumného vzorku, výběr uskutečňujeme postupně při realizaci výzkumu (Švec, Hrbáčková, 2007). V souladu s touto tezí a rovněž s ohledem na citlivost zjišťovaných dat, je třeba počítat s případnou neochotou oslovených eventuálních respondentů zúčastnit se výzkumu a tudíž s využitím i jiných možností oslovení respondentů během realizace výzkumu.

6.4 Metoda výzkumu

Jako stěžejní metodu výzkumu autorka zvolila polostrukturovaný rozhovor. Tedy rozhovor, při kterém dotazující pokládá předem připravené otázky nebo má dopředu stanovena témata, ale není nutné dodržet přesný sled otázek, probrány však musí být všechny. Tento typ rozhovoru rovněž umožňuje během dialogu úpravu stylizace otázek a doplnění o otázky nové vyplývající z kontextu rozhovoru (Reichel, 2009).

Další zdroj pro získání dat představuje osa životních událostí inspirovaná a vycházející z „metody životní křivky“ (Miovský, 2006, s. 190), kdy respondent zachycuje svůj život pomocí křivky a na této následně označuje významné události (Miovský, 2006). Na životní ose použité v této práci, je úkolem respondentů vyznačit na ose rozdělené časovými úseky jednoho roku, od narození, po věk třiceti let, jednotlivé šťastné a nešťastné události jejich života, které považují za významné. Nikoli tedy formou křivky, ale pouze „bodovým“ označením. Třetí metoda nazvaná Zamyšlení představuje respondentovo zamyšlení se nad otázkami „Kdo jsem?“ a „Kam patřím?“ ve třech životních obdobích, a to v době dospívání - pubescence, před odchodem z dětského domova a v současnosti. Metody jsou doplněny pro ilustraci respondentovým mottem

6.4.1 Příprava rozhovoru

Otázky do polostrukturovaného rozhovoru jsou voleny podle výzkumného problému a s ohledem na dříve uvedené definice identity, a to otázky otevřené, případně některé polootevřené nabízející alternativu odpovědi.

Úvodní otázky se týkají zjištění základních informací o respondentovi, tedy jeho věku, dosaženého vzdělání, současného povolání, rodinného stavu, bydlení, toho zda má

v současné době partnera či partnerku a děti. A dále se jedná o otázky ve vztahu k délce pobytu v dětském domově a jeho typu, a to následující:

- V kolika letech jste přišel/přišla do dětského domova?
- V kolika letech jste z dětského domova odcházel(a)?
- Žil(a) jste v jednom nebo ve více dětských domovech?
- V jakém typu dětského domova jste žil(a), v rodinném nebo klasickém? (Vyrůstal(a) jste v menší skupince dětí žijících ve vlastním bytě, buňce, blížící se modelu rodiny nebo ve větší skupině dětí. Staral se o Vás najednou jen jeden vychovatel, nebo dva, více a byly to ženy, nebo muž a žena a jak často se střídali?)

S ohledem na vybrané definice identity vycházela autorka této práce při tvorbě dalších otázek ze čtyř oblastí, složek identity, aspektů odpovídajících na otázky „Kdo jsem?“, „Odkud pocházím?“, „Kam patřím?“ a „Kam směřuji?“. Rozhovor začíná otázkami k oblasti „Odkud pocházím?“, ač logicky by s ohledem na obsah pojmu identita měly být utvořeny otázky k oblasti „Kdo jsem?“. Důvod byl zcela pragmatický, a to, aby otázky kladené respondentům alespoň částečně chronologicky odpovídaly otázkám původně utvořeným v jednotlivých oblastech. Při rozhovoru nebylo nejvhodnější ptát se nejprve na otázky například partnerských či kamarádkých vztahů, ani na to, jaké mínění o sobě sám respondent má. Záměrem bylo klást otázky pokud možno v určitém časovém sledu, jak šly v životě respondenta za sebou a zároveň zachovat jistou míru orientace v těchto otázkách. Jednotlivé otázky pro realizaci rozhovoru byly připraveny na záznamovém archu, který tvoří přílohu této diplomové práce (Příloha P I). Za každou otázkou na záznamovém archu následuje v závorce písmenné označení oblasti, do níž otázka spadá, pro lepší orientaci při rozhovoru a vyhodnocování dat. Tři otázky v oblastech označených jako B) a D) jsou stejné, neboť se jevíly jako vhodné v obou těchto oblastech. Tyto otázky jsou vždy v příslušné oblasti označeny v závorce za otázkou písmenem označujícím právě druhou oblast. V průběhu sběru dat byly vytvořeny dvě nové otázky, tyto jsou v následujícím textu označeny pomocí poznámky pod čarou.

Znění otázek:

A) Otázky k oblasti „Odkud pocházím?“

- Znáte své rodiče? Pověděl(a) byste mi něco o svých rodičích?

- Víte, proč jste nevyrostal(a) u svých rodičů nebo někoho jiného z rodiny?
- Máte sourozence?
- Pokud máte sourozence, vyrůstali také v dětském domově? S Vámi?
- Byl(a) jste během života v dětském domově v kontaktu s někým s rodiny? S kým?
- Je pro Vás důležité vědět, kdo jsou nebo byli Vaši rodiče, kde máte své kořeny, přesto, že jste ve své rodině nevyrostal(a)?
- Jak jste vnímal(a) svůj příchod do dětského domova?
- Jak na Vás působilo prostředí dětského domova?
- Jaký jste měl(a) v domově pocit z výchovy a chování vychovatelů?
- Mluvil s Vámi o Vašich rodičích a rodině některý z pracovníků dětského domova během pobytu v dětském domově?
- Měl(a) jste svůj vlastní majetek (hračky, deník, kniha), který jste nepůjčovala ostatním dětem?
- Slavily se v dětském domově svátky a narozeniny dětí?

B) Otázky k oblasti „Kam patřím?“

- Stýkáte se se svou rodinou?
- Chyběla Vám v dětském domově rodina? Mrzelo Vás, že nemůžete žít s rodiči, případně v rodině?
- Co pro Vás znamená rodina? (Obecně pojem, původní i budoucí, případně současná.)
- Vnímal(a) jste dětský domov jako součást svého života?
- Pociťoval(a) jste v zázemí dětského domova jistotu, bezpečí nebo byla pro Vás podstatná z hlediska jistoty stále Vaše rodina?
- S kolika dětmi jste sdílel(a) pokoj, byt, buňku a tedy neblíží soukromí? Jak často se „osazenstvo“ měnilo?
- Rozuměl(a) jste si s ostatními dětmi?
- Měl(a) jste mezi nimi kamarády nebo jste měl(a) kamarády spíše jinde – ve škole, z bývalého bydliště u rodičů atd.?
- Co pro Vás znamenaly ostatní děti z dětského domova a co jste podle svého mínění pro ně znamenal(a) Vy? (D)

- Co pro Vás znamenali kamarádi a co jste podle svého mínění pro ně znamenal(a) Vy? (D)
- Máte nějaké nové kamarády? (D)
- Stýkáte se s dětmi z domova a kamarády z dětství, dospívání?
- Stýkáte se s některými vychovateli či ostatními pracovníky z domova?

C) Otázky k oblasti „Kam směřuji?“

- Jak jste vnímal(a) blížící se rok odchodu z dětského domova? Radost, nejistota, strach?
- Jaké jste měl(a) představy o svém dalším životě mimo dětský domov? Shodují se s realitou?
- Jaké máte plány, přání do budoucna? Čeho byste chtěl(a) dosáhnout?
- Myslíte si, že Vás pobyt v dětském domově nějakým způsobem omezuje ve Vašem dalším životě mimo něj?
- Myslíte si, že Vás pobyt v dětském domově nějakým způsobem ovlivňuje ve Vašem životě mimo něj?**))

D) Otázky k oblasti „Kdo jsem?“

- Co pro Vás znamenaly ostatní děti z dětského domova a co jste podle svého mínění pro ně znamenal(a) Vy? (B)
- Co pro Vás znamenali kamarádi a co jste podle svého mínění pro ně znamenal(a) Vy? (B)
- Máte nějaké nové kamarády? (B)
- Jaký/Jaká jste kamarád/kamarádka, jak byste se charakterizoval(a)?
- Koho považujete za nejbližší osobu, na kterou se můžete opravdu spolehnout?
- Byl(a) jste v době pobytu v domově na sebe za něco pyšný/pyšná, a za co?
- A naopak, provedl(a) jste někdy něco, za co se stydíte?
- Jste na sebe za něco pyšný/pyšná teď, a za co?
- Oceňoval a chválil Vás v dětském domově někdo? Za co?
- Byl(a) jste si v dětském domově vědom(a) své jedinečnosti, nebo jste měl(a) pocit, že splýváte s ostatními?
- Měl(a) jste nějakou osobu jako vzor? Někoho, komu jste se chtěl(a) podobat?

- Máte v současné době nějakou osobu jako vzor?***)
- Jaká byla Vaše puberta (věk 10, 11 až 15 let)? Bylo to bouřlivé období, měl(a) jste v tomto období problémy, nebo toto období bylo klidné?
- A jak jste období puberty vnitřně prožíval(a) Vy?
- Mělo to, že jste vyrůstal(a) v dětském domově vliv na výběr školy pro přípravu na Vaše budoucí povolání? Jaký?
- Jak jste se začlenil(a) do pracovního kolektivu?
- Jaké máte vztahy se spolupracovníky?
- Baví Vás Vaše povolání?
- Jaký/Jaká jste pracovník/pracovnice, jak byste se charakterizoval(a)?
- Máte nebo měl(a) jste dlouhodobý vztah?
- Měl(a) jste/máte problém s navazováním partnerských vztahů nebo se soužitím v partnerském vztahu vůbec?
- Myslíte si, že Vás z hlediska navazování partnerských vztahů a setrvání v nich ovlivnilo to, že jste vyrůstal(a) v dětském domově? Případně jak?
- Jaký/Jaká jste partner/partnerka, jak byste se charakterizoval(a)?
- Čeho si na sobě vážíte?
- Co podle svého mínění znamenáte pro ostatní, čeho si na Vás váží?

6.4.2 Příprava dalších metod

Osa životních událostí slouží k vyznačení důležitých životních mezníků, událostí respondentem, tak, jak on osobně je považuje pro svůj život za podstatné. Respondent tuto událost na ose časově zařadí a krátce popíše druh události, a to červenou barvou události respondentem považované za šťastné a modrou barvou události považované za nešťastné. Předkládaná osa životních událostí tvoří přílohu této diplomové práce, a to osa vyplněná první respondentkou (Příloha P II). Metoda nazvaná Zamyšlení představuje respondentovo

**) Otázka vytvořena v průběhu realizace výzkumu. Bližší informace jsou uvedeny v části zabývající se realizací výzkumu, konkrétně v kapitole 7.2.

***) Otázka vytvořena v průběhu realizace výzkumu. Bližší informace jsou uvedeny v části zabývající se realizací výzkumu, konkrétně v kapitole 7.2.

přemýšlení nad otázkami „Kdo jsem?“ a „Kam patřím?“ ve třech časových obdobích. Rovněž tento úkol vyplnění první respondentkou tvoří přílohu diplomové práce (Příloha P III). Sem respondent uvede, jak by si v těchto obdobích odpověděl na tyto otázky. Doplňující úloha žádá po respondentovi uvedení jeho motta, které považuje pro svůj život za důležité a řídí se jím. Taktéž v příloze zařazeno s vyplněním první respondentky (Příloha P IV). Současně bude respondent požádán, aby vysvětlil, co tímto mottem rozumí a proč je pro ně zrovna toto tak podstatné.

6.5 Způsob zpracování dat

Všechny rozhovory budou se souhlasem respondentů nahrány na diktafon, následně bude provedena transkripce, tedy přepis mluveného slova do písemné formy (Švec, Hrbáčková, 2007). Pokud respondent nebude souhlasit s nahráváním rozhovoru, jeho odpovědi budou pečlivě zaznamenány do připraveného záznamového archu, tento záznamový arch bude použit i za současného nahrávání rozhovoru pro vpisování poznámek pro případ eventuálního neuchování audiozáznamu a samozřejmě pro spolehlivost dotázání se na všechny vytyčené otázky. Rovněž data získaná vyplněním předkládaných úkolů respondenty autorka převede do elektronické podoby, s vysvětlujícími informacemi sdělenými respondenty, pro lepší orientaci při jejich analýze. Analyzovány však budou pouze metody osy životních událostí a zamyšlení. Motto představuje určité „dokreslení“ respondentova smýšlení a autorkou textu analyzováno nebude, pouze přepsáno. Přepsané rozhovory a vyplněné úkoly budou zpracovány pomocí techniky otevřeného kódování, která je poměrně dobře všeobecně použitelná (Švaříček, Šed'ová, 2007), a při níž dochází k převádění původních dat do menších jednotek, kódů, jimž výzkumník přiřazuje názvy (Švec, Hrbáčková, 2007). Dochází tak postupnému odhalování témat v textu ve vztahu k oblasti našeho zájmu a ve vztahu k výzkumným otázkám (Hendl, 2005). Následně kódy, podle jejich podobnosti a příslušnosti ke stejným jevům, přiřazujeme k oblasti jevu, slučujeme je tedy pod kategorie (Švaříček, Šed'ová, 2007). Pro analýzu dat byla zvolena metoda vytváření trsů, při které shromažďujeme podle například tematického, prostorového, časového překrývání jednotlivé výroky do skupin. Tak vznikají obecnější kategorie patřící do určité skupiny (Mioviský, 2006).

K následné interpretaci kategorií autorka využije techniku „vyložení karet“ (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 226). V tomto případě se z kategorií sestaví určité schéma, podle kterého

se tvoří průběh následujícího textu, jenž obsah jednotlivých kategorií převypráví. Tyto kategorie jsou zároveň i názvy kapitol, jejichž obsahem je podrobný popis a vysvětlení kódů v kategorii (Švaříček, Šed'ová, 2007).

7 REALIZACE VÝZKUMU

Tato kapitola pojednává o způsobu získávání respondentů, uskutečnění výzkumných metod a charakteristice jednotlivých respondentů.

7.1 Získávání dat

Respondenti byli osloveni nejprve prostřednictvím konkrétního domu na půl cesty ve Zlínském kraji, další posléze prostřednictvím příbuzné autorky diplomové práce, její spolužačkou, která pracovala v dětském domově a jedna respondentka byla získána pomocí kontaktu sděleného již stávajícím respondentem. Jednalo se o jeho sestru. Respondenti byli předem informováni o struktuře rozhovoru a dalších metod, jejich anonymitě a nakládáním se získanými daty. Eventuálních respondentů bylo osloveno více, než jejich konečný počet, toto však o účast na výzkumu neměli zájem. S ohledem na tuto skutečnost se autorka rozhodla změnit kritérium příchodu do dětského domova a z raného věku jej posunout do mladšího školního až poloviny středního školního věku, tedy v souladu s teoretickou částí diplomové práce do věku 10 let včetně. Toto byla tedy nejvyšší možná věková hranice, s tím, že respondenti žijící v dětském domově od předškolního a od školního věku při vyhodnocování výzkumu porovnáme. Původně stanovené kritérium příchodu do dětského domova v raném věku nakonec nesplnil pouze jeden respondent.

7.2 Realizace rozhovoru a sběru ostatních dat

Před zahájením každého rozhovoru se autorka diplomové práce respondentovi představila a obeznámila ho s tématem této práce a se strukturou rozhovoru a s dalšími metodami. Respondent byl také seznámen s tím, že zůstane v anonymitě, nebude uvedeno jeho pravé jméno, ale jméno smyšlené, které bylo společně s ním před zahájením rozhovoru vymyšleno, aby mohly být jednotlivé záznamové části již označeny jménem. Nebude také uváděna lokalita jeho současného bydliště a dětského domova, kde vyrůstal. Rovněž byl respondent obeznámen s tím, že data od něj získaná budou využita pouze pro účely výzkumné části diplomové práce a také, pokud na některou otázku nebude chtít odpovědět, nemusí.

Rozhovory s respondenty autorka nahrávala na diktafon mobilního telefonu, a to pouze za předpokladu respondentova předchozího souhlasu. Tento souhlas bohužel u třech

prvních respondentů zapomněla nahrát, od rozhovoru se čtvrtým respondentem je již zaznamenán. Všichni respondenti s nahráváním rozhovoru souhlasili. Odpovědi autorka textu rovněž formou poznámek zapisovala na záznamový arch, v němž byly připraveny otázky. Respondenti nebyli tázáni jen na otázky připravené, nýbrž i na další, které v průběhu rozhovoru a s ohledem na něj vznikly. Otázka, v záznamovém archu č. 51: *Myslíte si, že Vás pobyt v dětském domově nějakým způsobem ovlivňuje ve Vašem životě mimo něj?*, původně připravena nebyla, vyplynula z odpovědi druhého respondenta, následně byla tedy zařazena a ostatním respondentům již záměrně pokládána. První respondentka na ni odpověděla zpětně telefonicky. Také otázka č. 33: *Máte v současné době nějakou osobu jako vzor?*, byla vytvořena později na základě konzultace s vedoucí diplomové práce. Záměrně se na ni autorka ptala pátého a šestého respondenta. Předchozí čtyři ji zodpověděli telefonicky.

Po skončení rozhovoru s respondentem bylo ukončeno i nahrávání a respondent byl požádán o vyznačení významných událostí na časové ose a uvedení toho „Kdo jsem?“ a „Kam patřím?“ ve třech životních obdobích a uvedení jejich motta. V případě potřeby autorka práce respondentům ještě více vysvětlila, co po nich žádá a také se občas ptala na objasnění jejich sdělení, aby zjistila, zda jej chápe správně. Všichni dotazovaní byli rovněž požádáni o výklad jejich motta, proč je pro ně právě tohle motto důležité. Doplňující informace sdělené ústně si autorka zapisovala nejprve u první dvou respondentů jako poznámky přímo do jimi vyplněných „tiskopisů“, a po té, po usouzení, že bude lepší psát si je mimo ně, byly informace zapisovány na poslední stranu záznamového archu.

Setkání s respondenty probíhalo ve čtyřech případech v jejich domácnosti. S jednou respondentkou proběhl rozhovor v domácnosti její kamarádky, s jedním respondentem byl rozhovor realizován v bytě jeho známé a současně příbuzné autorky této práce. Rozhovory trvaly v rozmezí 32 až 65 minut, získání dat dalšími metodami trvalo 15 až 20 minut. Všichni respondenti byli velmi ochotní, vstřícní a odpověděli na všechny dotazy.

Respondentovi autorka na závěr poděkovala za vstřícnost a ochotu podhalit jeho život a účastnit se výzkumu.

7.3 Charakteristika respondentů

Výzkumu se účastnilo 6 respondentů, z toho byly 3 ženy a 3 muži. Jejich věkové rozpětí je od 20 do 26 let, 1 z respondentů je romského etnika, zbývajících 5 přísluší k české majoritní společnosti. Žijí v domech na půl cesty, v pronajatých bytech a v azylovém domě. Lokální oblast, kde můj výzkum proběhl, je okres Zlín, okres Brno a okres Kroměříž. V těchto lokalitách respondenti žijí. Z důvodu zachování anonymity respondentů nebudu blíže specifikovat místo jejich bydliště ani dětský domov, ve kterém vyrostli. Informace o městech a jménech získaných během rozhovoru, nejsou uvedeny ani v přepisu rozhovorů, místo nich jsou užity značky XY u měst a XX u jmen uvedených respondenty. 3 respondenti pochází ze stejného dětského domova, 2 z nich jsou sourozenci, další žili každý v jiném dětském domově. Sběr dat byl prováděn v měsíci březnu a dubnu 2011.

Jednotliví respondenti jsou v následujícím textu blíže představeni. Jejich seřazení je zvoleno dle pořadí setkání s nimi. Jen dva respondenti jsou mezi sebou zaměněni, a to Alena, která byla čtvrtým účastníkem výzkumu a Jakub, který byl třetí. Alena je zařazena na třetí místo za jejího bratra Lukáše, neboť se toto autorce jevílo jako vhodnější z důvodu jejich srovnávání jako sourozenců.

7.3.1 Tereza

Tereze je 22 let, vystudovala odborné učiliště, obor zahradník, zakončené výučním listem a následně nástavbové studium na střední škole, obor podnikání, zakončené maturitou. Začala studovat vysokou školu, ale nedokončila ji. Pracuje jako telefonní operátorka. Je svobodná, v současné době má partnera, s nímž nežije, jejich vztah trvá měsíc. Partner pochází z úplné rodiny. Děti Tereza nemá. Přibližně rok žije v Domě na půl cesty.

Tereza žila v ústavní péči již od narození a z dětského domova odcházela ve dvaceti jedna letech po dokončení střední školy. Do dětského domova, kde zůstala až do dospělosti, přišla ve věku kolem pěti let, předtím žila v dětském centru pro děti se zdravotním postižením, v jejím případě se zrakovou vadou. Ještě dříve vyrůstala samozřejmě v kojeneckém ústavu. Řekla ale, že v podstatě žila v jednom dětském domově. Tento domov byl typu rodinného, kde v rodinné vile žily dvě rodinné skupiny. Jedna v přízemí a druhá v prvním patře. Každá rodinná skupina měla zpravidla dva vychovatele, kteří se střídali po denních službách, noční službu vykonával pro obě skupiny jeden vychovatel.

Vychovateli byli ženy i muži. V tomto dětském domově žila s dalšími respondenty účastníckými se mého výzkumu, a to s Lukášem a Alenou.

Tereza působila velmi mile, sympaticky, klidně, vyrovnaně, byla ochotná na vše odpovědět a snažila se své odpovědi rozvinout, měla přirozenou snahu obeznámit tazatelku s některými záležitostmi a vysvětlit je. Odpovídala klidně, spontánně, bez většího přemýšlení. Během rozhovoru téměř neměnila svou polohu, jen přirozeně „poposedávala“ na židli, ruce měla většinou složeny v klíně, příliš negestikulovala. U zaznamenávání životních událostí se nerozmýšlela, během pár minut označila šest období, které považuje za šťastné a opatřila je komentářem. Nešťastnou událost neoznačila a sdělila, že je asi dítě štěstěny, že žádnou životní událost ani období nepovažuje za smutné. Stejně tak neměla problém odpovědět na otázky „Kdo jsem?“ a „Kam patřím?“ v jednotlivých obdobích života a sdělit a napsat své životní motto a vysvětlit, proč vyznává právě toto motto. Tyto záležitosti měla napsané opravdu rychle, bez zaváhání.

7.3.2 Lukáš

Lukáš má 21 let, je vyučen strojním mechanikem a jako strojní mechanik je také zaměstnán. Je svobodný, bezdětný, v současné době má partnerku, se kterou nežije. Jsou spolu zhruba osm měsíců. Partnerka vyrůstala v úplné rodině. Lukáš žije druhým rokem v Domě na půl cesty.

Tento respondent přišel do dětského domova přibližně ve čtyřech letech. Uvedl, že si není jistý, jestli ve třech nebo ve čtyřech, ale všem říká, že ve čtyřech letech. Z dětského domova odcházel v devatenácti letech. Vyrůstal v jednom dětském domově, a to ve stejném jako Tereza, tedy v domově rodinného typu, kde žily dvě rodinné skupiny, dle slov respondenta „...*dolňáci a horňáci*“. Takže jedna rodinná skupina v přízemí a druhá v prvním patře. Shodně jako Tereza uvedl, že každou skupinu měl na starosti jeden vychovatel, který se pak vystřídal s druhým a v noci měli společného vychovatele. V domově bylo více vychovatelek než vychovatelů. V dětském domově žil spolu se svou starší sestrou a mladším bratrem.

Lukáš byl rovněž velmi milý a sympatický, ochotně odpovídal na všechny dotazy. Mluvil spíše překotně, občas se zakoktal. Během rozhovoru hodně měnil polohu sezení, chvíli seděl na okraji pohovky, vzápětí se na ni „rozvalil“, pak se vrátil zpět do „rovného sedu“, často „poposedával“. Mluvené slovo hojně doprovázel gestikulací rukama, celkově jeho

pohyby byly rychlejšího rázu. Chováním i stylem hovoření působil dojmem, že si tak zvaně „z ničeho nedělá těžkou hlavu“. Při zaznamenávání životních událostí se příliš nerozmýšlel, jednotlivé události měl označeny a popsány rychle. Vyznačil šest šťastných období a jedno nešťastné. Díky této ose a vyznačení nešťastné události ve dvanácti letech byla zjištěna skutečnost, kterou Lukáš v rozhovoru neřekl, a to, že byl v tomto věku přemístěn z důvodu svého problémového chování do psychiatrické léčebny, kde strávil rok. Se zamyšlením nad otázkami „Kdo jsem?“ a „Kam patřím?“ v jednotlivých obdobích života měl napřed trochu problém a delší dobu přemýšlel, co napsat. Ale jakmile začal psát první odpověď, pokračoval už pak plynule až do odpovědi poslední. Zamyšlení nad mottem mu totiž nečinilo, uvedl dvě motta, z nichž první sdělil spontánně už v rámci rozhovoru.

7.3.3 Alena

Alena má 22 let, vystudovala odborné učiliště, obor kuchař, číšník, zakončené výučním listem a posléze nástavbové studium na střední škole, obor společné stravování, zakončené maturitou. Pracuje jako prodavačka. Je svobodná, děti nemá, v současné době má partnera, který pochází z úplné rodiny. Jejich vztah trvá čtyři měsíce a nežijí ve společné domácnosti. Její partner je bratr partnerky Lukáše. Alena žije přibližně dva měsíce v pronajatém městském bytě, dříve, po odchodu z dětského domova bydlela v Domě na půl cesty.

Alena vyrůstala v dětském domově od pěti let a odcházela odtud ve dvaceti letech. Žila v jednom dětském domově, ve stejném jako její bratr Lukáš a respondentka Tereza. Kromě Lukáše vyrůstala ještě s jedním mladším bratrem. Alenou byla tedy potvrzena informace o vyrůstání v domově rodinného typu, se dvěma rodinnými skupinami, „...*dolní a horní*“ . Terezinu a Lukášovu informaci o vychovatelích doplnila o skutečnost, že jeden vychovatel na skupinu byl až později, když byli menší, starali se o jednu rodinnou skupinu dva vychovatelé, jeden se většinou staral o menší děti a druhý o děti starší.

Alena byla také velmi milá a sympatická, ochotně odpovídala na všechny dotazy a stejně jako Tereza své odpovědi dosti rozvíjela a často svým vyprávěním v podstatě odpověděla na další plánované dotazy. Mluvila pomalu a rozvážně, během rozhovoru, a to na jeho počátku, si prohlížela na počítači sociální síť „facebook“. Téměř se nehýbala, zásadnější pohyb v sezení autorka zaznamenala jen jednou, když respondentka přestala sledovat

monitor počítače a „poposedla“ si více dozadu. Její ruce zůstávaly většinou v klidu podél těla nebo v klíně, jen krátce v již zmíněnou dobu obsluhovaly počítač. Alena takřka nevyvolávala ani neopětovala oční kontakt. Ze všech respondentů měla Alena největší potíže s vyplněním úkolů, které jí trvalo nejdéle. U osy životních událostí nejprve řekla, že asi neoznačí vůbec nic, protože celý svůj život považuje za sled událostí, z nichž nechce nějakou zdůrazňovat. Nakonec přece jen uvedla jednu šťastnou událost. Nejvíce času respondentce zabralo přemýšlení nad otázkami „Kdo jsem?“ a „Kam patřím?“ v jednotlivých životních etapách. Po dlouhém uvažování a přemítání různých variant Alena přece jen k závěru dospěla. Informaci o mottu sdělila docela rychle, a to takovou, že žádné motto nemá a ničím se neřídí. Uvedla, že životem proplouvá a bere ho takový jaký je. Dle jejího sdělení, které následně i napsala, je však možné se domnívat, že se jedná o určitou životní filozofii, které se respondentka drží.

7.3.4 Jakub

Jakubovi je 20 let, je vyučen stavebním zámečnickem a pracuje jako skladník u obuvnické firmy. Je svobodný, bezdětný a partnerku momentálně nemá. V současném Domě na půl cesty žije Jakub dva měsíce, předtím žil v Domě na půl cesty v jiném městě. Tady se mu ale nepodařilo najít práci, tu našel v městě jeho současného pobytu, takže se sem za práci přestěhoval.

Jakub přišel do dětského domova v devíti letech, z rodiny byl však odebrán kolem osmého roku a do doby příchodu do dětského domova prošel diagnostickým ústavem, výchovným ústavem a střediskem výchovné péče, a to z důvodu jeho problémů s chováním. Z dětského domova odcházel ve dvaceti letech, tedy nedávno. Vyrůstal v domově rodinného typu, kde žilo šest rodinných skupin. Každou skupinu měli na starosti tři vychovatelé, kteří se střídali po denních službách, každý den byl jeden. Na noc měla každá skupina dalšího vychovatele. V domově bylo více vychovatelek než vychovatelů. V dětském domově žil spolu se svým starším bratrem.

Jakub na první pohled působí jako „frajírek“, má tetování na ruce a krku a piercing v jazyku. Při rozhovoru však působil mile, vstřícně, rovněž ochotně odpovídal na všechny dotazy a byl hodně otevřený a upřímný. Působil také značně sebejistě a dost často opakoval, že je soběstačný, že umí všechno zvládat sám a vždy to musel umět. Jakub při seznámení inicioval tykání, takže si s tazatelkou dále tykali. Respondent hovořil dosti

rychle, jeho natočené odpovědi nejsou bohužel někdy srozumitelné. U Jakuba byla zaznamenána nevýhoda nahrávání rozhovoru na diktafon mobilního telefonu, neboť se toto nahrávání zastaví v momentě příchodního hovoru, což se v tomto případě stalo dvakrát. Respondenta to však evidentně z míry nevyvedlo. Rovněž z respondentovy strany byl hovor přerušen dvěma příchodními textovými zprávami, z nichž si respondent jednu přečetl, druhou nechal již bez povšimnutí. K většině otázek se vyjadřoval rozsáhle, takže stejně jako Alena i on zodpověděl některé dotazy již dopředu. Délka rozhovoru byla u tohoto respondenta nejdelší, a to 65 minut. Dle názoru autorky této práce to bylo způsobeno jednak Jakubovou upovídáností, ale také tím, že měl a má docela pestrý život. Má zkušenosti s drogami, které bere občas dodnes, také měl problémy se zákonem, byl dvakrát odsouzen za „sprejerství“. Poprvé vyvázl s podmíněným trestem, podruhé musel vykonat obecně prospěšné práce, a rovněž dostal „podmínku“, která v současné době ještě trvá. Také jeho chování bylo i v dětském domově do určitého věku velmi problémové. Nebyly mu cizí rvačky, krádeže, „sprejerství“, cigarety, alkohol, nelegální drogy, ale jak říkal, byl aspoň upřímný a ke všemu se vždycky přiznal. Tendenci k problémům tohoto typu má občas ještě i teď, ale dává si už větší pozor. Své chování však nepovažuje za něco, za co by se měl stydět. Během rozhovoru měl polohu sezení rozložitou, jednu nohu u kotníku položenou na druhé noze, občas přirozeně „poposedával“, hovor doplňoval gestikulacemi rukama. Na ose zaznamenával životní události bez větších obtíží, jen sdělil, že některé události či celá období považuje za šťastné i nešťastné zároveň, jednotlivé události měl označeny a popsány rychle. Na první pohled působí jeho časová osa zmateně, ale vzhledem k jeho životní dráze vlastně logicky a navíc s respondentovým vysvětlením je pochopitelná. Zamyšlením nad otázkami „Kdo jsem?“ a „Kam patřím?“ v jednotlivých obdobích života mu problém příliš nečinilo, přemýšlel jen chvilku, co napsat. Jeho motto představuje jeho vlastní zkušenost a tuto měl napsánu bez váhání. Při vyplňování byl velmi ohleduplný k autorce, neboť se neustále ujišťoval v tom, zda informace píše dostatečně srozumitelně a snažil se je podrobně ústně vysvětlovat.

7.3.5 Simona

Simona má 21 let, je vyučená kadeřnicí a pracuje jako pečovatelka u charity, stará se v rodinách o postižené děti. Začala studovat nástavbové studium na střední škole, ale nedokončila jej. Je svobodná, bezdětná, má partnera, jejich vztah trvá dva a půl roku.

Partner vyrůstal pouze s matkou, jeho rodiče se rozvedli. S partnerem Simona nežije. Respondentka bydlí v podnájmu, po odchodu z dětského domova žila s bývalým přítelem a s bratrem.

Simona žila v ústavní péči zhruba od dvou let, do dětského domova, kde vyrůstala až do dospělosti, přišla přibližně v pěti letech a odcházela odtud mezi osmnáctým a devatenáctým rokem věku. K tomuto lze konstatovat, že pokud přišla do dětského domova v pěti letech, musela předtím žít ještě v jiném zařízení, neboť kojenecké ústavy obstarávají péči o děti do tří let. Případně také existuje možnost, že do tohoto dětského domova respondentka přišla již kolem třetího roku věku, jen je nějakého důvodu přesvědčená, že zde žije až od pěti let. Simona vyrůstala v domově rodinného typu, každá skupinka měla své dva vychovatele, kteří se po dnech střídali a rovněž svého „nočního“ vychovatele. Většinou to byly vychovatelky, vychovatelé byli tak jeden až dva. V dětském domově žila se svým starším bratrem.

Simona působila rovněž mile a sympaticky, odpovídala na všechny dotazy a na rozdíl od předchozích respondentů stručně, ale výstižně a jasně, jen s občasnou delší, rozvinutější odpovědí. Tento rozhovor trval nejkratší dobu. Také se Simonou si autorka při rozhovoru tykala, iniciátorem byla respondentka. Během rozhovoru se respondentka hýbala spíše přirozeně, občas „poposedla“ a odpověď doplnila gestikulací rukama. Vyplnění úkolů jí potíže příliš nečinilo a kromě odpovědi na otázky „Kdo jsem?“ a „Kam patřím?“ v životní etapě před odchodem z dětského domova a v současnosti, uvedla informace hned. Po delším uvažování nakonec na zmíněné otázky odpověděla, že opravdu neví, kdo je a kam patří. Motta uvedla Simona dvě, jedná se o její oblíbené citáty, které jsou zajímavé a jedno motto je uvedeno bez servítek za použití vulgárnějšího výrazu.

7.3.6 Petr

Petrovi je 26 let, vyučil se kuchařem a momentálně je nezaměstnaný, vedený na úřadu práce. Petr je romského etnika. V minulosti byl zaměstnaný v kovovýrobě a jako pomocný dělník na statku. Je svobodný, bezdětný, partnerku nemá. Petr žije v azylovém domě, po odchodu z dětského domova žil v domě na půl cesty, následně se z něj stal bezdomovec a žil „na ulici“ a také 8 měsíců strávil ve vězení, odsouzen byl za krádeže.

V ústavní péči žije již od narození, do dětského domova, o němž hovořil, přišel dle svých slov asi v osmi letech. Kde byl předtím, na to si nevzpomíná, ví, že byl po narození

v kojeneckém ústavu, ale kde byl v době po odchodu z něj, neví. Uvědomuje si až dětský domov kolem osmi let svého věku. Uvedl, že v rodině ale nežil. Z dětského domova odcházel ve dvaceti jedna letech. Vyrůstal v dětském domově spíše internátního typu, kde žily dvě skupiny, které byly rozdělené na děvčata a chlapce. Ve skupině bylo kolem deseti chlapců, kteří sdíleli společný pokoj. Vychovatelé byli na každou skupinu jiní, děvčata měla pouze vychovatelky, chlapci měli i muže vychovatele, ale těch bylo méně. O skupinu se starali po jednom a střídali se.

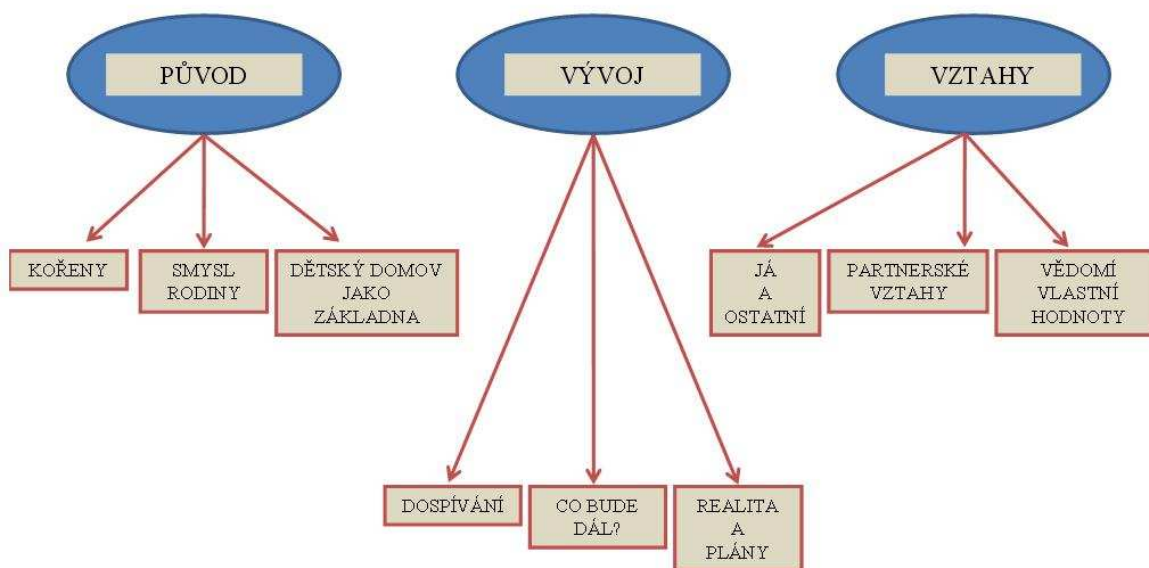
Petr byl také moc milý a sympatický a odpovídal na všechny dotazy. Mluvil velmi pomalu, klidně a rozvážně, u většiny odpovědí se delší dobu rozmýšlel, než otázku zodpověděl. Během rozhovoru seděl klidně, polohu příliš neměnil, občas „poposednul“, ruce zůstávaly většinou nečinné, jen občas si „hrál“ s prsty. Při zaznamenávání životních událostí se příliš nerozmýšlel, uvedl své tři zásadní události, všechny nešťastné a sdělil, že šťastné události ani nemá, že vlastně ještě šťastný ve svém životě nebyl. Se zamyšlením nad otázkami „Kdo jsem?“ a „Kam patřím?“ v jednotlivých obdobích života docela „bojoval“ a neustále přemítal, co by tam mohl uvést. K odpovědím nakonec přece jen dospěl a zaznamenal je. K mottu sdělil, že žádné nemá a informaci, jež napsal lze považovat za odraz jeho momentální situace a snažení.

7.4 Analýza dat

Na základě kódování a vytvoření a řazení do skupin, bylo zformováno devět kategorií, které jsou uvedeny níže spolu s hlavními kódy, které je tvořily. Zkratky uvedené za kódy a v textu kapitoly č. 6 interpretující výsledky výzkumu, označují v případě kódování rozhovorů počáteční písmeno jména respondenta a číslo značící řádek v transkripci, například T34 – respondentka Tereza, řádek číslo 34. V případě kódování přepisu dat získaných pomocí ostatních metod, označují tyto zkratky opět jméno respondenta, za které je přidáno ještě označení D, jako „další data“ a opět číslo řádku v přepisu těchto dalších dat, tedy například TD4 – respondentka Tereza, další data, řádek č. 4.

Přepis prvního rozhovoru s respondentkou Terezou a přepis dalších získaných dat této respondentky tvoří přílohy této diplomové práce, a to PV – Přepis rozhovoru č. 1 (Tereza) a PVI – Přepis dalších získaných dat (Tereza). Vzhledem k velkému rozsahu jednotlivých přepisů je přikládána transkripce pouze u jednoho respondenta.

Obrázek 1: Skupiny (Analýza dat)

Skupina (trs) PŮVOD

7.4.1 Kořeny

Tato kategorie byla vytvořena na základě následujících kódů: vědomí o rodičích a rodině (T34-36, L34, A29, S30, S33, S34, S42-45, P32, P34, P44-45, P50, P55, P62, P67), nezájem o informace (T46, T62, T84, A52, A55, A57, A154, P48), nezájem o setkání (T63, A77-78, A84), strach znát pravdu (T85), dětský domov jako kořeny (T122, LD3), zájem rodičů a rodiny (L35, L39, L75, A68, A70, J41-42, J168-169), podmínky (L43, A44, A48-49, A 58-59, A72-73, A76, J29-32, J74, J77-78, J90-91, S36-37, S39), hodně dětí (L56-57, A64, A67), kontakt (L36, L82, L85, J47, J66, J143, S31, S47, S50-51, S54, P63-64, P69, P71), zajímavost (L90-91), původ (A96, S65, P80, P348-350, P 358).

7.4.2 Smysl rodiny

Tuto kategorii zformovaly tyto kódy: (ne)chybějící článek (T49, T60, L88, L249-250, LD10-11, A34-35, J54, J56, J161-162, S58-61, P60-61, P65, P73-74, P77), setkání s rodinou (TD4), zázemí rodiny (T51, T68-69, T73, TD19, L92-93, A102-103, J64, J71,

J157-158, J291-292, S66, P365-366), tradiční rodina (L8-9), absence rodičovského pouta (L41-42, L89, A106-107, J144, J471-472, S68-69, P83), zklamání z rodiče (L207, A32, J60-61, J73, S70, P344), ohled na matku (L84-86), ohled na otce (A72,73), budoucí rodina (L203, L205, A108-109, S71, SD11-12, P82), jiná rodina (A86, P93-94, P97), důvěra (A71, A89-91, P104-105), citové pouto (A92, A157), kdyby (A125-126, A 354, J318, J458, J460, S221-222, P371-372, P374-376), potrat (SD9), význam rodiny (P79, P81).

7.4.3 Dětský domov jako základna

Kategorii stvořily tyto kódy: model dětského domova (T27, T30-32, T34, L22-27, L30-32, L34, A21, A23, A26, J23-26, S22-26, P14-16), prostředí dětského domova (T50-51, T78, T88-89, T92-94, T135-137, L97, L107-108, L110, L194, A18-20, A170-172, J19-22, J110, J113, J117, J183, J185, J189, S75-76, S78-79, S93-94, P20-25, P184, P187-188, P215), příchod (T76, L94-95, A115-117, A119, J33-36, J85-87, J97-98, J102-103, JD5-6, S72-73, SD4-5, P83-84, P86-87), vychovatel jako „rodič“ (T81-82, T129, L100, L187-188, A88-89, A120, A143-147, A151, J135-137, J388, J390, S81, S83, P92-93), jistota (T87, L104-105, A159, A163-165, J153-154, J156, S87, S90-92, P102, 106-108), nové tváře (T96-98, L114, L117-118, A174, A177, J189-190, S95-96, P114), pouto (L187, L192), aktivity (T108-110, T129, T155-156, A129), předsudky (T221-224, L223, J455), nesdílená informace (T226, L222, S247, P294-299), vliv (T252-253, T259, L244-246, A353, A357, A359, J552-556, S218-220, S224, P370-371), návraty (A283, J384-385, S123, S156-159, P195), nutnost (J177-178), neustávající problémy (JD9), nesplnění očekávání (P200-202).

Původně měla tato kategorii název Dětský domov jako zázemí, ale pod pojmem zázemí je možné si představit místo, kam se člověk může nejen vracet na návštěvy, ale může zde i delší dobu zůstat, přenocovat, požádat kdykoliv o pomoc, což po opuštění ústavní péče není možné.

Skupina (trs) VÝVOJ

7.4.4 Dospívání

Kategorie je tvořena těmito kódy: přirozený vývoj (TD13-14, A273-274, A279-281, AD5, AD8, S149, S151, S153), klidné období (T166, T168, P195-196, P198), problémy

s chováním (L164-165, L167, LD4-5, J242, J261-264, J304, J317, J324-325), předpoklady (T169, A270, A275-276,), zodpovědnost (T177-178, T180-181, TD7, LD14-17, A300, J132, J268-269, J285-286, J313, JD21-24), vymezení (S155), změna (L163, L179-180, L184-185, LD3-4, LD7-9, LD23-24, J407-409, J415-416, J565-566, JD11, S149-150), zmatek (LD29), vnitřní pocity (270-272, JD16, S193-194, S207, SD9, SD22, P197), vztahy s ostatními (SD6-8, SD18), pomoc (J416, P286-287), studium (JD12-13).

7.4.5 Co bude dál?

Tuto kategorii zformovaly následující kódy: prodloužený pobyt (T175, A3, A354, J130-132, S20), pocity (T173, T179, TD15-16, L 193-194, LD 25-26, A 284-287, J420-422, S161-163, P212, P220, P223, P265-266), podpora (T184-188, L197-198, A185-187, J421-422, P225), idea (T190-191, L170, L201, A 289-290, A292, S 164-165, S168, P264, P268-269), zlom (TD11, LD18, LD30-31, AD1-2, JD14, JD17-18, JD25-27, SD 13-15, PD9, PD13), studentský život (AD6, AD9-10).

7.4.6 Realita a plány

Tato kategorie byla vytvořena na základě těchto kódů: (ne)splněné představy (T192, TD17-18, LD18, LD27, LD32, A293-294, AD7, J432, J436, JD19, JD28, S170, SD15-16, P229-231, PD10, PD14), představa budoucnosti (T194-195, T209, T229-230, T234, L204, L206-208, A295-296, A309-311, J247, J446, J477-479, J482-483 S171-174, S182-189, P273, P280), dárek (LD19-21), zařazení se (AD11), styl života (J124-125, J332, J335, J340-341, J361, J368, J370-371, J425-426, P212-214, P221, P233-235, P239-240, P255, P259-260, P277-278, PD10, PD14).

Skupina (trs) VZTAHY

7.4.7 Já a ostatní

Kategorii utvořily kódy: vztahy k druhým (T103-104, T113, T115-116, T121-122, T125, T128, T135, T219, T235, L123, L125-126, L128, L136-137, L139, L149-150, L153, L220, L228, A197-198, A209, A217-218, A223-224, A306, A313, A315, J191, J196, J200, J205-206, J222, J228, J232, J438, J443, J506, S104, S107-108, S117-118, S119, S122, S177, S179, S190, P122-123, P125, P133, P156-157, P306), (ne)důležitost ostatních (T117-118,

T139, 165, T258, L133-134, L143, L152, L175, L252, A194, A202, A219-220, A231-232, A267, A338, A362, J123, J213, J235, J401, J573, S110, S114, S116, S125, S146, S148, P134, P139-140, P144-146, P164, P167, P193-194, P248-249).

Do této kategorie nebyly zahrnuty partnerské vztah, ty tvoří samostatnou kategorii.

7.4.8 Partnerské vztahy

Kategorie je tvořena následujícími kódy: současný partner/partnerka (T13, T15-16, L8-12, L158, A323-324, A327, J9, S10-11, P9), předchozí vztahy (T239-241, A317, A326, J413-415, J511-512, S197, P312, P328-329), společné bydlení (T14, T206-207, T244, S198-200), vážnost vztahů (L8-12, A246, A332, J416, P311, P314, P318-319), souvislost s dětským domovem (T242-243, T245, L231-234, A328-330, J515, J517, J523, S201-203, S204-206, P), já jako partner/partnerka (T246, L236, A336-337, J528-530, S211), nestálost vztahů (L229).

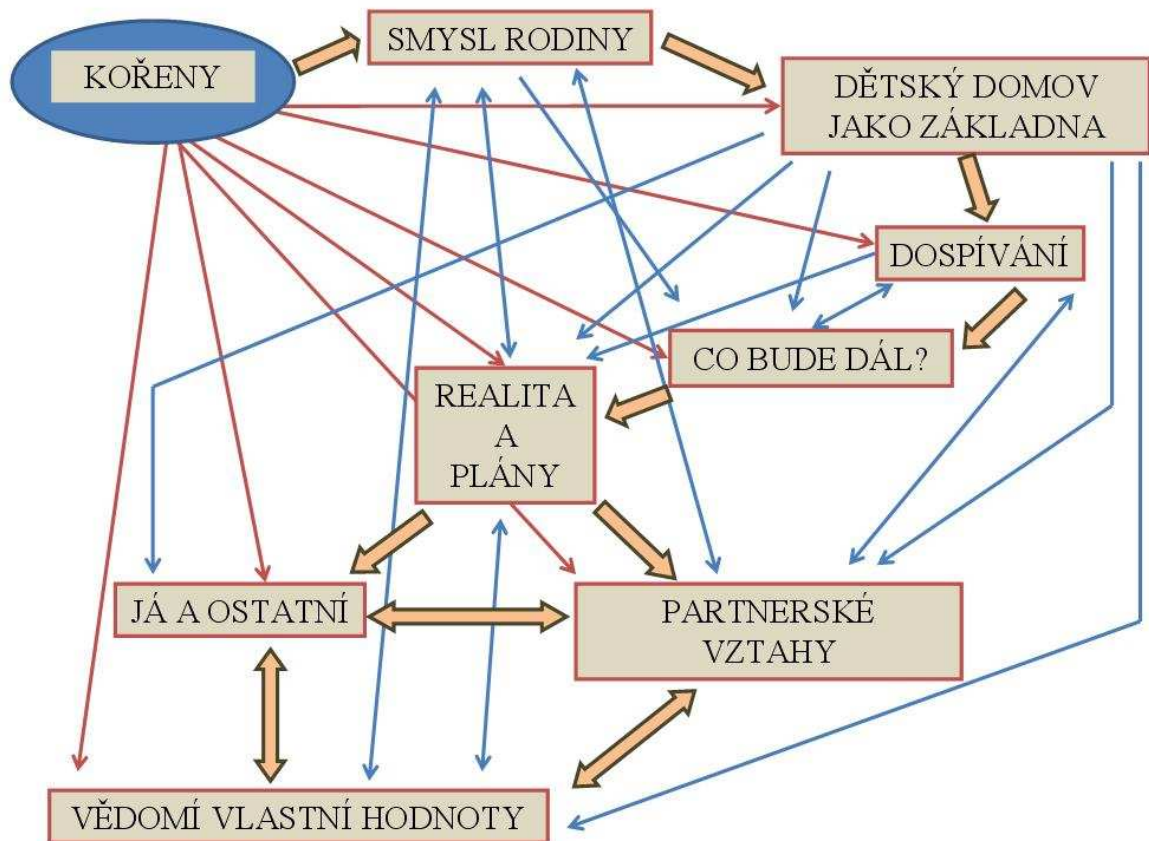
7.4.9 Vědomí vlastní hodnoty

Tato kategorie vznikla z těchto kódů: úspěchy (T141-142, T151-153, TD2-3, TD8-11, L159, L163, L169, A234, A246, A249, J236-239, J375, J379-380, S127, S129, P168, P170, P208-209, PD2), neúspěchy (T148-149, L160-162, L167, A236-238, A241-244, J275, J275, J330, S135-136, S138, P175, P177), vědomí individuality (T160-163, L173, A261-262, A264, J394, S141-142, P190-191), (ne)uznání (T154-156, T158, T160-162, T247-251, L172, L239-240, L242-243, A255, A257, A259, A340-342, A347-348, J382-384, J538, J545-546, J559-560, S139-140, S215-217, P180-181, P332, P335-337).

8 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

8.1 Kategorie

Obrázek 2: Schéma kategorií (interpretace výsledků výzkumu)

Popis obrázku: Linie vzájemných vztahů kategorií – širší šipky označují strukturu řazení kategorií za sebou, tenké šipky značí jednostranné nebo vzájemné vztahy mezi kategoriemi.

8.1.1 Kořeny

Tereza svou původní rodinu nezná, nikdy se s ní nesešla. Ví pouze některé skutečnosti. Uvedla (T33): „... vím, jak se jmenuje matka, ale neznám ji.“ (T34): „Stejně v podstatě i jako u sourozenců, co mám.“ O otci Tereza neví nic, ani alespoň jeho jméno. (T35): „Otce vůbec.“ Má dva starší a tři mladší sourozence, tito vyrůstali rovněž v dětském domově, ale v Čechách. Tady její informace o původní rodině končí, důvody svého umístění do ústavní péče nezná a ani je nechtěla a nechce znát (T46): „...ani jsem po tom nějak nepátrala.“ O kontakt s někým z rodiny nestojí, sourozenci se s ní chtěli

potkat, ale Tereza nesouhlasila. Z jedné její odpovědi lze usuzovat, že možná, kdyby byl kontakt uskutečněn v dětství, své sourozence by dnes znala, ale jako dospělá již zřejmě tuto skutečnost měnit nechce. (T58): „*Protože ti sourozenci se v podstatě ozvali až ve věku, kdy už já jsem byla dospělá.*“ Příliš nechtěla znát ani informace o členech rodiny, to málo co ví, zjistila až v dospělosti, dříve pravdu znát nechtěla. Pracovníci dětského domova (T70): „*...měli náznak třeba, že by mi to řekli, ale já jsem to odmítala.*“ Říká (T71): „*...po té duševní stránce jsem na to nebyla připravená.*“ Na jednu stranu nepopírá určitý význam znalosti původní rodiny pro život člověka, ale na druhou stranu nemá potřebu zjišťovat, odkud pochází. Za své kořeny označila dětský domov, na jehož adresu pronesla (T122): „*...je to v podstatě moje jako rodina, takže vždycky člověk se rád vrací ke svým kořenům.*“

Oproti Tereze Lukáš své kořeny zná, ví, kde je jeho původ. O rodičích (L34): „*...vím skoro všechno.*“ Zná otce i matku, v dětském domově vyrůstal se dvěma sourozenci a zná některé z dalších sourozenců. Těch má opravdu hodně. Kromě starší sestry a mladšího bratra vyrůstajícími s Lukášem, má ještě jednoho mladšího bratra, o kterém uvedl, že je vlastní. Ten je mentálně postižený a žije v Domově pro osoby se zdravotním postižením. Otec i matka měli děti ještě s jinými partnery. Na dotaz kolik má sourozenců Lukáš odpověděl, že neví (L56): „*...esli devět nebo sedm.*“ (L57): „*A možná je jich ještě víc.*“ S maminkou žije jen jeden syn, s otcem žijí dvě děti, které má se svou současnou partnerkou. Důvod svého umístění do dětského domova shrnul slovy (L43): „*...nevhodné podmínky.*“ Mínil tím špatnou bytovou a finanční situaci, jinak (L45): „*se rodiče starali až moc pěkně...*“ (L48): „*...aspoň mamka určitě.*“ Navzdory tomu v ose životních událostí označil svůj příchod do dětské domova za událost šťastnou a dětský domov byl pro něho (LD3): „*nová rodina.*“ Zájem rodičů o své děti v dětském domově nebyl příliš valný, soudě tedy samozřejmě podle sdělení respondenta. Otec jezdil na návštěvy občas, do Lukášových osmi let. K matce Lukáš uvedl, a to naprosto vážně a ne s ironickým tónem v hlase, jak by bylo možné u takové odpovědi očekávat, že (L39): „*Mamka byla akčnější, ta minimálně dvakrát, ...do roka jezdívala.*“ Lukáše a jeho sourozence navštěvovala dále babička, strýc a teta. Lukáš s rodiči kontakt příliš neudržuje. Za otcem byl (L36) „*...,asi před třema rokama*“, u matky uvádí, že se s ní se sourozenci nestýkají, vzápětí ale sdělil, že (L85): „*...občas se za ní přijedeme kouknout.*“ Lukáš sám vnímá to, že ví, kdo jsou

jeho rodiče jako (L91): „*zvídavost.*“ (L90): „...*spíš bych řekl, že je to takové ze zajímavosti zjistit, kdo vlastně ti rodiče jsou.*“

Také Alena, Lukášova sestra, zná samozřejmě své rodiče. Je o rok starší než tento respondent, takže si toho i více pamatuje a některé výpovědi se rozcházejí. O rodičích prohlásila (A29): „*Jsou stejní jako já, ...já jsem akorát rozumnější.*“ Rodiče zná oba, zná i některé sourozence a má povědomí o dalších sourozencích. Kromě sourozenců vyrůstajících s ní v dětském domově, uvedla ještě další tři sourozence, s nimiž má společnou matku. Mezi nimi i nejmladšího bratra, Lukášem považovaného za bratra vlastního. Podle Aleny s ním však společného otce nemají. K sourozencům dále se smíchem poznamenala (A64): „...*z tatkovy nevím, ...je jich asi hodně...*“ a ironicky dodala (A67): „...*já bych ani nenašla svoje sourozence.*“ Jako důvody umístění v dětském domově uvedla ty, které vnímá jako podstatné, ale ptát se na ně a na rodiče vychovatelů nebo sociálních pracovníků nikdy neměla zájem. (A154): „...*my jsme tam šli... malí, takže mě to...potom ani nezajímalo*“ (A57): „*Radši nevědět.*“ Oproti Lukášovi, který matku považoval za dobře se starající, Alena vidí matku spíše jako viníka jejich umístění do ústavní péče. Z jejího sdělení se dozvídáme, že děti (A72-73): „...*bydleli jenom s matkou...*“ a (A76): „...*s jejíma přítelama.*“ (A44): „...*chování v té rodině nebylo dobrý...*“, (A48): „...*podmínky na bydlení nebyly...*“, (A 49): „...*mamka střídala co chvíli nějaké chlapy...*“, (A59): „...*furt někoho potřebovala...*“ Konstatovala, ale také, že (A58): „...*tak hrozně jsme se neměli...*“ Ke kontaktu s rodinou během pobytu v domově uvedla, že (A68): „*Mamka jezdila...třeba s tetou...*“, (A70): „*Otec... tam občas byl.*“ A dále, že byla v kontaktu třeba s bratranci. O kontakt s matkou a její rodinou v současné době zájem příliš nemá, (A77-78): „...*voláme si a píšeme si...ale...nemám vůbec chuť tam jezdit...*“ Ale občas za matkou jede. K otci se příliš nevyjadřovala, jen konstatovala, že ho A(84): „...*dlouho neviděla...*“ Alena vnímá vědomí o svých rodičích tak, že je ráda, že ví kdo je, ale nechlubí se tím.

Jakub se od ostatních respondentů odlišuje tím, že odešel od svých rodičů do ústavní péče ve vyšším věku a byl rodinou ovlivněn nejvíce. Svě rodiče pochopitelně zná a také širší rodinu. Má staršího bratra, který s ním vyrůstal v dětském domově a mladší sestru, s níž mají společnou matku. Problémy začal Jakub vnímat v pěti letech (J29-30): „...*mamka pila, pila hodně...*“, (J74): „...*denně se hádali...*“, (J30): „...*tak se rozvedli...mi bylo šest, bratrovi sedm.*“ Matka se pak odstěhovala a Jakub s bratrem zůstali u otce. Problémy se

následně už jen vršily, otec (J90-91): „...neměl práci, nebyly peníze,...bydlení...“, (J30): „nezvládal sám, mít dva kluky.“ Dle svých slov neměl Jakub ani žádnou výchovu, vždycky (J76): „...si...mohl dělat, co...chtěl a nikdo ...neřekl ani půl slova.“ Situace v rodině se podepsala na Jakobově chování, který o sobě říká, že byl (J77): „...docela problémový.“ Tyto všechny podmínky přispěly k tomu, že byl Jakub se svým bratrem umístěn do ústavní péče, Jakub navíc, než se dostal do dětského domova, prošel díky svému chování nejen diagnostickým ústavem, ale také střediskem výchovné péče a výchovným ústavem. Matka Jakuba v dětském domově nenavštívila, Jakub za ní byl jen jednou po odchodu z dětského domova. K tomuto setkání Jakub s ironickým pousmáním poznamenal (J43): „...ona mě nemohla poznat, ...ani jsem nešel dál, jak mě nepoznala, tak jsem odešel.“ To Jakub jí (J67): „...poznal hnedka.“ Jakub se ale občas stýká se svou sestrou, o které tvrdí, že ta má matky všechno. Také zájem otce byl malý, Jakuba s bratrem navštívil v dětském domově (J168): „...tříkrát...za těch dvanáct roků.“ Otce občas vidívali u prarodičů, ke kterým jezdili, nejprve každých čtrnáct dní, pak už sem Jakub příliš nechtěl jezdit, jednak proto, že už neměl v místě svého původního bydliště příliš kamarády a taky nechtěl (J181): „...poslouchat dědu s babčou,...kecy zas nějaké.“ Říká, že bylo (J174): „...pěkné, že si nás brávala, ale prostě to nebyl můj domov.“ S otcem se občas potká, tak jednou za měsíc, ale (J144): „...řekneme si jen čau a nic víc....“

Simona své rodiče také zná, ovšem otce jen velmi málo, protože se s ním setkala asi (S30): „tříkrát.“ O otce se příliš nezajímala, ani se na něj neptala, spíše se jí pracovníci v dětském domově na něj ptaly, jestli jsou spolu v kontaktu. Matku zná více, ta za ní jezdila do domova nebo jezdili s bratrem k ní, Simona u ní také nějakou dobu bydlela. V návštěvách svých dětí byla však limitována tím, že byla (S51): „...v nějaké léčebně...dlouho zavřená....“ V kontaktu byla také s babičkou. Na druhou stranu ale na dotaz, jaká matka je, po dlouhém váhání se smíchem uvedla (S33-34): „...nevím, jaká přesně...je, protože ju až tak neznám.“ Jak již bylo řečeno, se Simonou v dětském domově vyrůstal bratr, starší o čtyři roky. Kromě něj má Simona ještě další tři bratry, nejstarší (S42): „...vyrostl s tatou...“ a dva mladší (S42-43): „...jsou...v...pěstounské péči.“ Nejstaršího bratra respondentka viděla jen jednou. Simona přesně neví, proč byli s bratrem umístěni do ústavní péče, ale myslí si, že (S37): „...to bylo ...po finanční stránce...matky“, před odchodem do ústavní péče žili s bratrem pouze s matkou, rodiče se v té době již rozváděli. S matkou se v současnosti stýká tak (S54): „Jednou za měsíc....“ S bratrem

vyrůstajícím s ní v dětském domově, je také v kontaktu, ale jak říká, není to (S57): „*žádná sláva.*“ Pro Simonu je důležité, že ví, kde je její původ, kdo jsou její rodiče.

Petr, stejně jako Tereza, vyrůstal v ústavní péči od narození a své rodiče zná jen (P32): „*...z doslechu*“ a nikdy se s nimi nesetkal. (P44-45): „*...otec už nežije...mama žije...v pečovatelské službě...je nevidomá.*“ Petr má jedenáct sourozenců, z toho čtyři vlastní. P(55): „*...ani jeden...*“ s ním nevyrůstal, (P55): „*...za těch komunistů...oni prostě to rozházeli po různých domovech....*“ Ze všech sourozenců zná Petr jednu sestru, kterou v dospělosti sám (P62): „*...našel*“, zjistil, (P62-63) „*...kde pracuje a tak dále.*“ S ní se následně stýkal. V současné době s ní již v kontaktu není protože si (P63-64): „*...pak...spolu...nerozuměli....*“ Důvody svého umístění do ústavní péče nezná, ani je znát nechtěl a rovněž pro něj není důležité znát jeho původ. Ovšem vzhledem k tomu, že se mu podařilo najít sestru, musel mít přesnější údaje, takže zřejmě se někdy zajímal o tyto informace více, než tvrdí. Petrovy kořeny jsou romské, romsky však Petr pochopitelně neumí a v dětském domově měl s tímto problémem, protože se mu jiné romské děti, kterých zde byla většina, posmívaly (P350): „*Ty neumíš romsky.*“ Jemu to ale, podle jeho tvrzení, bylo (P350-351): „*...jedno...mě se ani ten jazyk nelíbí...mě je ...k smíchu.*“ Jeho etnickou identitu v dětském domově nikdo neposiloval, například ve znalosti romštiny a nebo třeba vyprávěním romských dějin.

8.1.2 Smysl rodiny

Rodina pro Terezu znamená (T69): „*...místo, kde má člověk pocit bezpečí...*“, kde se (T70): „*...vždycky najde někdo, kdo pomůže.*“ Toto pro Terezu znamená její „náhradní“ rodina, která si Terezu od jejích přibližně dvou let pravidelně brala domů na víkendy, prázdniny apod. Jednalo se o formu tzv., v teoretické části diplomové práce popsané, hostitelské péče. Jednalo se o manželský pár s jedním dítětem, které se narodilo až v době, kdy si tito „rodiče“ Terezu domů brávali, je tedy mladší než ona. S touto rodinou se Tereza stále stýká a její význam vyplývá také z označení události respondentkou (TD4): „*setkání s „druhou“ rodinou*“ ve dvou a půl letech v ose životních událostí, a to jako události šťastné. Důležitost původní rodiny je nulová a nemrzelo ji, že v ní nevyrůstala. Na dotaz, co pro ni biologická rodina znamená, odpověděla (T68): „*...původní asi nic.*“ Biologická rodina Tereze tedy nechyběla, jak říká (T60): „*Já jsem rodinu získala.*“ Pro děti si představuje rodinu takovou, která dá dítěti všechno, co potřebuje. Toto jí její rodina nedala, ale měla

oporu v rodině „náhradní“ a také v dětském domově, kde bylo dle jejích slov (T51): „...prostředí...rodinné...“ V rodině vidí Tereza velký smysl, má představu, co by měla dát dítěti a počítá do budoucnosti se založením rodiny a už nyní uvažuje nad tím, že by se pomalu chtěla „usadit“. Význam rodiny pro Terezu lze rovněž vysledovat z jejího vyjádření v úkolu Zamyšlení, kdy uvedla, že ve všech obdobích patří (TD19): „...do rodiny, která je pro mne na prvním místě.“

Ve srovnání s Terezou Lukáš přistupuje k významu rodiny spíše liknavě, i když je možné v jeho sděleních vysledovat určitý smysl rodiny, který možná nabude na významu s rostoucím věkem. Tradiční rodinu založenou na manželství neuznává, ve smyslu tradičních hodnot rodiny, která má význam pro své členy se dle odpovědí a stylu jejich sdělení jeví jako nevyzrálý. Lze se domnívat, že toto souvisí i s jeho názory na partnerství vůbec, k čemuž se dostaneme později. Na otázku rodinného stavu odpověděl (L8): „*Naštěstí svobodný.*“ (L9): „*Já nevidím pointu ve svatbě.*“ Na dotaz, zda má děti, odvětil (L14): „*Ne, aspoň o žádných nevím.*“ Rodina pro Lukáše je obecně reprezentována místem, (L92): „...*kde je otec, mamka a dítě.*“ Na význam původní rodiny odpovědět nechtěl, ale během rozhovoru bylo možné z jiných odpovědí zjistit, že rodiče pro Lukáše nejsou příliš rodiči v pravém slova smyslu. (L41): „...*já spíš své rodiče, spíš beru jako kamarády, ale, ale ne jako, že by to byli fakt moji nějakí vlastní rodiče.*“ (L42): „*Takové to rodičovské pouto tam určitě není.*“ Lukáš přímo na otázku, jestli mu rodina chyběla, odpověděl, že (L88): „...*nezjistil, jaké to je mít rodiče, takže nebyla potřeba.*“ Na druhou stranu ale v závěru rozhovoru řekl, že nechápe chování některých dětí k rodičům. (L249-250): „...*kdyby vyrůstali v domově, ...byli...rok, dva bez nich, tak by to chování pak bylo rozhodně jiné k těm rodičům.*“ Stejně tak je možné domnívat se ze sdělení, které Lukáš uvedl při označení události ve dvanácti letech v ose životních událostí, že mu rodina scházela. Lukáš se v této době dostal kvůli neustávajícím problémům s chováním do psychiatrické léčebny a na dotaz odpověděl, že si myslí, že důvodem jeho chování bylo to, že asi chtěl tímto způsobem někomu vrátit nespravedlnost, že některé děti mohou žít v rodině a on ne (LD10-11). Přestože Lukáše rodič (L207): „...*hodně zklamal.*“, úplně své rodiče nezavrhnul a navíc je možné konstatovat, že na matku bere určité ohledy. (L84-86): „*Jako my za ní jezdíme jako jen..jako aby..to..aby jí to nebylo ..nebylo líto a nemyslela si, že na ňu kašlem, že je nám ukradená,...Aby měla radost, že nás taky uvidí.*“ Co se týká vztahu k rodičům, oproti své sestře, jejíž význam

rodiny vyložím v následujícím textu, má Lukáš blíže, dá-li se to takto nazvat, k matce. Soudě tak vzhledem k jeho sdělení o chování matky v dětství, o, z Lukášova pohledu, častějších návštěvách v dětském domově a z ohledů, jaké na matku bere. Budoucí rodinou se zatím nezabývá, ale plánuje ji, ale (L203): „*tak za deset let, doufejme.*“ (L205): „*...do desíti let, dejme tomu.*“

Tak jako pro Terezu, také pro Alenu představuje rodina dost významný prvek v životě člověka. Rodinu chápe spíše přes představu své budoucí vlastní rodiny, kdy rodina je pro ni (A102): „*...pouto...*“, kdy se (A103): „*...matka stará o ...děcko a ...věnuje se mu.*“ Na budoucí rodinu se těší a chce, aby (A109): „*...celá ta rodina...byly spokojená.*“ Původní rodinu jako rodinu nevnímá a dále říká (A86): „*...mám...už jinou rodinu, přítelovu rodinu...u bývalého přítele jsem měla taky supr rodinu...*“ O svých rodičích řekla, že je má ráda, tak mírně, a jak říká (A32): „*...jsou to rodiče, pořád to budou rodiče. Ale zavrhla jsem je trošku.*“ O otci však říká (A34): „*...taťku mám ráda, ...taťka chyběl asi víc...mužský vzor.*“ Je možné konstatovat, že otce i obhajuje, jako člověka, který, řekněme, nemohl ovlivnit odebrání dětí z rodiny, neboť žily jen s matkou a on ani možná nezná důvod, proč byly matce odebrány. O matce prohlásila (A71): „*...já mamce nevěřím, co ona řekne.*“ Ve smyslu rodiny vidí také citové zázemí a důvěru, možnost svěřit se se svými problémy a pocity. Toto jí v dětském domově chybělo asi nejvíce. Někdo, kdo (A92): „*...se s Tebou pomazlí, popovídá si...*“ A také právě ta důvěra, protože vychovatelé si navzájem dle respondentčina sdělení mezi sebou všechno poví, takže není možné se svěřit jednomu, aniž by o tom další nevěděl. Jako význam rodiny vnímá také to, že rodina zůstává v podstatě stejná, je tvořena stejnými lidmi, ke kterým má člověk pouto, kdežto v ústavní péči se mění ostatní děti, i vychovatelé, takže (A157): „*...si na někoho zvyknete a odejde.*“ Smysl rodiny představuje pro Alenu také možnost dětí mít v rodině zázemí, vracet se k ní, možnost s rodinou i nadále bydlet nebo s ní strávit delší dobu a podobně, což u dětského domova nejde, jsou možné jen návštěvy. Aleně tedy vadí, že (A166): „*...vlastně člověk musí zůstat sám.*“ Toto všechno Aleně chybělo a chybí a takto vnímá smysl rodiny. Zároveň je přesvědčená, že kdyby vyrůstala ve své původní rodině, (A125-126): „*...asi bych se nesnažila o ten svůj život, jaký mám teďka.*“ A například nastavbové studium (A354-355): „*...bych neudělala, kdybych bydlela s rodinou...*“

Jakub vidí ve své původní rodině hodně velké zklamání a je si vědom toho, že rodiče se k němu a bratrovi nechovali dobře a nevychovávali je tak, jak by měli. Na tom, jaké míval

problémy a jaký v některých ohledech je, vidí jasný podíl výchovy rodičů. (J291-292): „...člověk, když v tom žije, tak to na něm zůstane.“ Jeho rodina pro něj v současné době neznamená (J71): „Nic“, což řekl značně pohrdavě, a dodává, že zachování rodiny (J73): „...nemělo žádnou budoucnost.“ Rodina by měla být spolu a Jakubovi chyběla (J54): „...rodina vždycky chybí,...chybí i teďka, ale už jsem z toho...vyrostl.“ (J161-162): „...šťvalo mě..., že nejsme spolu...do patnácti let....“ Jakub říká, že se rodiče mohli zajímat aspoň na Vánoce, nebo, když měl narozeniny, nepřál si dárky, ale (J56): „...být s tím, s kterým by chtěl.“ Jakub vnímá zázemí rodiny i v tom, že by si její členové měli pomáhat, na své rodiče se však spoléhat nemůže, že by (J64): „pomohli....“ Necítil v ní ani nikdy jistotu (J157-158): „...když od malička Tě nikdo nevychovává a pak po Tobě něco chce, ...nevíš, co od nich čekat.“ Ke svému otci má spíše neutrální vztah, nebere ho jako otce, ale jsou (J144): „...jako kámoši.“ Zazlívá mu však zřejmě více než matce to, že ho nevychoval a nikdy mu nic nezakázal.. K matce má vztah velmi negativní. (J471-472): „...kdyby tady přišla, tak jí asi vrazím a spadne...vím, je to hnusné, ale já bych s ní musel probrat v podstatě dvanáct roků, co jsem ji neměl a na to nemám nervy.“ Jakub má na matku zlost nejen proto, že se o jeho bratra nedokázala postarat, že je opustila, ale také proto, že dělá (J60): „...že se nic nestalo.“ Je rovněž těžko říci, jak vnímal to, že s matkou vyrůstá její další dítě, dcera, o kterou se matka stará. K tomu poznamenal, že je mu to (J46): „už...teďka jedno.“ Tak jako Alena, i on se domnívá, že by se jeho život ubíral jiným, horším směrem, kdyby zůstal ve své rodině. (J458): „Byl bych v base.“, (J460): „...už...tak dva roky. A do osmnácti bych byl asi někde v pastěku.“ Také z hlediska vystudované školy říká (J318): „...kdybych byl doma, tak...tu školu nemám...nemám ani základku.“

U Simony je možné se domnívat, že vztah obecně k institutu rodiny a k rodině původní je spíše nevyhraněný. Rodina pro ni obecně znamená, uvedeno se smíchem, (S66): „...úplná rodina. Děti, ...maminka, ... tatínek.“ K původní rodině nemá (S68): „...až takovej...nějakej vřelej vztah.“ Otce považuje za (S69): „...ciziho...“, s matkou je na tom trochu lépe. Rozhodně je nevnímá, jako někoho, na koho by se mohla (S70): „...spolehnout....“ O budoucí rodině říká, že neví, co pro ni (S71): „...co bude znamenat.“ Na druhou stranu při vyplňování své osy životních událostí uvedla jako nešťastnou událost (SD9): „potrat“, a to ve dvou obdobích života, v osmnácti a půl letech a v nedávné době ve dvaceti jedna letech, s tím, že potraty byly plánované, ale

za jiných okolností by si dítě ráda nechala (SD11-12). Tedy je možné se domnívat, že by jí nevadilo založit již rodinu. Hlavním hlediskem pro uskutečnění potratů byl ohled na přítele a svou finanční situaci (SD11). Simoně v dětském domově dle jejího sdělení rodina nechyběla a nemrzelo ji, že nemůže žít s rodinou. Míjí, že si S(60): „...*na to jakoby ...zvykla...*“ a taky (S61): „...*věděla, jaký jsou podmínky...u matky.*“ Také Simona polemizovala nad tím, že by si byla (S221): „...*možná trošku jiná...*“, kdyby vyrůstala ve své rodině, především se tak domnívá proto, že by (S222): „...*vyrůstala s jinejma kamarádama.*“

Pro Petra jeho původní rodina význam nemá a také na otázku, co pro něj představuje rodina obecně odpověděl se smíchem (P81): „*Nic.*“ Z jeho odpovědí je však možné vyčíst, že jisté představy o tom, co by měla rodina plnit, má a také, že mu rodina v určitých ohledech chyběla. Ze začátku, když si svou situaci začal uvědomovat, nesl (P83): „...*těžce...*“, že je (P83): „...*bez matky a bez otce.*“ Postupně si začal zvykat a nejvíce mu vadilo, že (P73-74): „...*děcka jezdily třeba na prázdniny dom...mě to bylo...trošku líto...*“, (P77): „...*ale, že by mě chyběla mama nebo tata. Ani né jako.*“ Rodiče bere jako viníky toho, jaký život měl a má. (P344): „*Vlastně rodiče mě takhle udělali život.*“ Především k matce má negativní vztah a odsuzuje ji za to, že ho (P363): „...*odhodila.*“ (P365): „...*matka, když porodí, tak by si to děcko měla nechat...se...prostě starat a ne ho šoupnout do domova.*“ Současně ale dodává, že se možná měl v domově lépe než, kdyby bydlel u matky. (P374-376): „...*to, co jsem měl v domově...kolikrát...nemá člověk ani doma, si nemože dovolit koupit...svým děčkám....*“ Petrovi spíše chyběli sourozenci, mrzí ho, že byli umístěni každý jinam a on tak (P61): „...*nepoznal ani svoje sourozence.*“ Když pak našel sestru, bylo to pro něj následně zklamání, protože si přestali rozumět a domnívá se, že je to tím (P65): „...*když spolu nevyrostají sourozenci, tak tam ta vazba není.*“ Ve smyslu rodiny vidí také důvěru, možnost svěřit se se svými problémy a pocity. V tomto ohledu má Petr podobné zkušenosti jako Alena, a to že vychovatelé navzájem sdělení děti mezi sebou řeknou. Petr však říká, že se mohl svěřit dvěma lidem a musel přijít na to, že se zde nemůže (P104): „...*svěřit kde komu....*“ Rodinu se Petrovi snažil vynahradiť vychovatel, který si ho oblíbil a (P93): „...*sem tam... na víkendy brával dom.*“ Vychovatel měl manželku a dítě starší než byl Petr. Ti ho brali jako: „...*vlastního.*“ O budoucí rodině zatím nepřemýšlí, neví, co pro něj bude pak znamenat.

8.1.3 Dětský domov jako základna

Jak již bylo uvedeno dříve, Tereza žila v dětském domově rodinného typu, s menším počtem dětí žijících v rodinných skupinách, kde se vychovatelé střídali (T30-31): „...po denních službách...byli zpravidla dva....na noční byla...jiná vychovatelka.“ Existovalo zde ženské i mužské zastoupení vychovatelů, ale přímo rodinný model ne, neboť se o děti staral najednou jen jeden vychovatel. Tereza dle svých slov příliš nevnímala, že žije v ústavním prostředí, jak podotkla, že je (T76): „asi hodně adaptivní člověk.“ Prostorů vnímala jako (T78): „...rodinné zázemí vyloženě.“ V rodinné skupině žilo osm dětí, které měly rozdělené pokojíčky po dvou až po třech. Každá rodinná skupina měla svou vlastní domácnost, kterou vedla. (T93-94): „...každé to patro mělo všechno, své sociální zařízení a koupelny, kuchyně, obývací prostory a taky pak samostatné pokojíčky.“ „Osazenstvo“ skupin se také čas od času měnilo (T96-97): „...zhruba každý rok tam chodil někdo nový...to se pořád obměňuje.“ Tento pohyb vnímala, jako přirozený. Podle Terezina mínění je vychovatelé (T81-82): „...brali jako vlastní...ten osobní přístup byl fakt pevný, byl postavený na dobrých základech.“ Vychovatelkám říkaly (T129): „tety.“ Cítila v dětském domově jistotu a vnímala ho jako součást svého života. Dětský domov se snažil dětem nabízet řadu aktivit, akcí, umožnit jim jezdit (T110): „...na tábory...“, (T110): navštěvovat „...kroužky“, cestovat, naplňovat jejich volný čas. Tereza ráda vypomáhala tetám, například se starala o zdravé děti, když se tety musely starat o někoho nemocného. S vychovateli je v kontaktu, do dětského domova se vrací ráda. V dětském domově se slavili svátky a narozeniny dětí, Tereza měla své věci, které si mohla následně odnést. Nemá pocit, že by ji dětský domov ovlivnil ve výběru školy pro přípravu na budoucí povolání. Co si vybrala, na to šla. Respondentka nemá potřebu komukoliv sdělovat, pokud to není nevyhnutelné, že vyrůstala v dětském domově. Spousta lidí má stále předsudky že (T224): „...dětském domově jsou...grázlící.“, takže mají tendenci ho odstrkovat. Tereza se však kolikrát setkala s pozitivní reakcí, které ale rovněž vyplývá z předpojatosti. (T222-223): „..., když jsem řekla, že jsem z dětského domova, tak řekli, že by...si to ani nemysleli, že to není ani třeba v uvozovkách poznat.“ Tereza nemá pocit, že by ji to, že vyrůstala v dětském domově v něčem omezilo a také říká (T253): „Není to nic, za co by se měl člověk stydět.“ Dětský domov ji (T259): „...naučil samostatnosti...že se jsem schopná spoléhat sama na sebe.“

Lukáš vyrostl ve stejném dětském domově jako Tereza, tedy v domově typu rodinného, o dvou rodinných skupinách, menším počtu dětí a je tomu rád, že nevyrostal ve větším dětském domově. (L22): „*Jako ty domovy o více skupinách dětí, tak to už není domov.*“ Lukášův popis a pohled na některé věci je podobný jako Terezin. Souhlasné je stanovisko k počtu a struktuře vychovatelů. Oproti Tereze uvedl počet dětí ve skupině (L107): „*kolem desíti*“, ale vzápětí dodal, že se počty neustále snižovaly. Na pokoji jich bylo (L110): „*...pět se mi zdá. Pět kluků...*“ Chod domácnosti, život v domově probíhal jako v rodině a vychovatelé děti (L194): „*...od malička učí k samostatnému životu.*“ Lukáš příchod do dětského domova nevnímal nějak negativně, alespoň co si vzpomíná. Řekl, (L94): „*že s tím nějaké problémy neměl.*“ (L95): „*..., když já jsem si to začal uvědomovat, tam ty děcka byly strašně milé a shovívavé...*“ Prostředí dětského domova vnímal jako (L97): „*...bezvadné.*“ Shodně s Terezou uvedl i informace o obměně dětí. (L117): „*...každý rok se ...tam objevila nějaká nová tvář.*“ (L118): „*Třeba jen na chvíli, ale objevila*“. V dětském domově rovněž viděl bezpečí a vnímal ho jako součást života. Ke vztahu vychovatelů k dětem uvedl totéž co Tereza, tedy, že se k nim chovali (L100): „*...jak kdybysme byli...jejich vlastní.*“ Cíleně se setkává jen s jednou vychovatelkou, která se o něj od dětství starala, s ostatními je spíše v kontaktu, když je někde potká. Lukáš také nemá potřebu okolí sdělovat, že vyrůstal v dětském domově a rovněž se vyjádřil k předsudkům některých lidí, kteří ho můžou brát, že je (L223): „*...chudáček, anebo...ho...můžou...odsuzovat.*“ Rovněž Lukáš uvedl, že se slavily v dětském domově svátky a narozeniny dětí, měl také své věci, ale většina z nich mu už nezůstala. Ovlivnění v profesní dráze nevidí, možná jen v tom, že rád pomáhal údržbáři domova a fyzická práce ho bavila. Dětský domov ho v dalším životě neomezil, vnímá spíše jeho ovlivnění v tom, že si pak člověk (L245-246): „*...víc váží některých věcí a líp některé věci chápe.*“ Jako příklad uvedl chování některých dětí k rodičům, zmíněné v kategorii Smysl rodiny, a to, že by jejich chování k nim nebylo negativní, kdyby museli žít nějakou dobu bez nich.

Lukášova sestra Alena vyrostla v dětském domově rodinného typu, kde spolu žily dvě rodinné skupiny. Potvrdila přibližné počty dětí ve skupině uváděné Terezou a Lukášem, když řekla, že je (A18-19): „*...to tak po osmi...dřív to...bývalo i dvanáct...*“ (A171-172): „*...pokoj měli ze začátku ...po šesti...pak byli čtyři a pak po dvou, jak kdy.*“ (A174): „*Děti se často měnily*“, ale ne (A177): „*...pravidelně.*“ Shodné bylo i sdělení o současném počtu

a struktury vychovatelů, Alenou doplněné pouze o tvrzení, že dříve (A21): „...byli zároveň dva...jeden se staral...o mladší, druhý o starší.“ Jeden byl (A23): „...vlastně víceméně pomocný.“ Příchod do dětského domova zpočátku příliš nevnímala, člověku to (A116): „...ze začátku nedojde.“ Když odjížděli od matky, ptala se jestli jedou (A115): „...na houpačky.“ Ale je ráda, že se sourozenci byli v dětském domově od útlého věku, protože s malými dětmi se dá (A117): „...nejlíp pracovat.“ Z vychovatelů měla celkově pocit, dobrý, ale byly vychovatelé, jejichž výchova se jí líbila více a také ti, kterých méně. (A143-147): „...byly ...vychovatelky, které...vedly...třeba... zařvaly, ...ale myslely to dobře,...kdežto...nějaký vychovatel...dovolí všechno...a co potom jako. Jaké Ty máš vychování? Žádné....“ Většinou však měli vychovatele, u kterých nemohli dělat, co se jim zlíbí a Alena je ráda, že má (A120): „...vychování...od nich a po nich.“ Jen jí vadilo, že nemůže mít každé dítě jednoho vychovatele jen pro sebe. V dětském domově byla jinak (A129): „...spokojená...“, má spoustu zážitků, pořád (A129): „...někam jezdili.“ Dětský domov brala jako součást svého života a cítila v něm (A159): „...bezpečí, ...zázemí....“ S vychovateli se občas stýká. Do dětského domova může Alena kdykoliv přijít, ale vadí jí, že (A164-165): „...prostě nejde přijít tam třeba posedět nebo i přespat...“ Také Alena potvrdila informaci Terezy a Lukáše o oslavách svátků a narozenin dětí, o vlastnictví svých věcí, které si následně odnesla. Ovlivnění v přípravě na budoucí povolání nevidí, u ní hrály roli spíše známky na základní škole. Dětský domov ji neomezil, (A353): „...spíš rozvíjel.“ A ovlivnil ji v jejím uvažování a také v tom, že je (A359): „...jak vychovatel...“, (A359): „...se jak vychovatel občas cítím.“

Jakub po roku stráveném v různých ústavech a vlivem událostí, které tomu předcházely, vnímal (JD5): „nástup do DD“ jako (JD6): „druhý domov“, a tuto událost označil na své životní ose ve věku devíti let jako šťastnou. Jakub žil po ročním pobytu v diagnostickém ústavu, středisku výchovné péče a výchovném ústavu v jednom dětském domově, a to typu rodinného, kde žilo šest rodinných skupin, kde bylo nejprve dvanáct dětí, potom (J22): „...tak osm.“ Pokoje byly po dvou nebo po třech dětech, Jakub byl (J183): „...vždy s bratrem, takže po dvou. Ale byli ...i tři někdy.“ Dříve bývalo dětí na pokoji kolem pěti. Docházelo k jejich občasné obměně. Oproti předchozím respondentům v tomto domově (J23): „Byli tři vychovatelé na skupině a jedna noční vychovatelka na skupině.“ Vychovatelé se rovněž střídali po jednom po dnech, takže se o děti staral vždy jen jeden. Příchod do dětského domova vnímal Jakub vzhledem k předešlým událostem kladně, ale

jeho odchod z rodiny byl pro něj poněkud dramatický. (J85-87): „*My jsme to nevěděli, já jsem byl ve škole...sem šel do ředitelny a tam byli policajti. Já jsem začal utíkat...dostal jsem pouta. A pak jsme jeli, nikdo neřekl ani půl slova....*“ (J97-98): „*Pak...přijdeš do velké budovy, kde byl dva a půl metrový plot a ostatný drát...mříže na oknech....*“ Diagnostický ústav vnímá jako místo, kde se (J101): „*...člověk naučí ...to nejhorší.*“ (J102-103): „*Tam jsem se naučil od kradení...přes podvádění, falšování a...ubližení. Prostě cokoliv....*“ Následný pobyt v dětském domově považuje za šťastný, zároveň ale v ose životních událostí označil období od devíti do patnácti let nejen za šťastné, ale i nešťastné s vysvětlením, že očekával, že nástupem do dětského domova jeho problémy zmizí (JD8), ale (JD9): „*i když jsem byl v domově, problémy neustupovaly.*“ V domově to bylo dle Jakubových slov (J110): „*...super...kdybych mohl, tak tam zůstanu ještě.*“ (J112): „*...Já jsem tam měl všechno....*“ (J153): „*Domov mi pomohl...jsem rád, že jsem tam byl....*“ Bral ho jako součást života, ale ne jako opravdový domov, který by mělo mít dítě v rodině, takže přesto, že zde byl rád, říká, že (J177-478): „*...neměl...na výběr...nic jiného nezbyvalo než...tam být.*“ Jakub byl zároveň soběstačný, samostatný a uměl všechno udělat sám. Kritizuje, že děti, které jsou tam teď přijímají všechno (J117): „*...automaticky. Člověk si toho vůbec neváží.*“ O vychovatelích říká, že (J135-136): „*byli hodní, pohodoví a byli vychovatelé, kteří byli protivní...a taky záleží na tom, jak se děcka chovají.*“ Vychovatele měl Jakub raději než vychovatelky a jednoho vychovatele (J388): „*...bral jako otce*“ a se vším se mu mohl svěřit. Ale vychovatelky měl taky rád a má. (J384-385): „*...píšeme si, voláme se...do domova se stavím, když mám čas.*“ Jedna vychovatelka se dokonce stala jeho partnerkou, o této skutečnosti pojednává více kategorie Partnerské vztahy. V dětském domově se rovněž slavily svátky a narozeniny dětí, Jakub měl také své vlastní věci, některé ještě z rodiny. Tyto nechal ostatním dětem, vzal si jen své nejnnutnější osobní věci. Ovlivnění výběru profese dětským domovem nevidí. Dětský domov jako omezení pro svůj další život nevnímá, spíše ovlivnil v tom, že kdyby vyrůstal v rodině, jeho život by byl horší. Jakub se setkal s vyjádřením lítosti na tím, že žil dětském domově od současných spolupracovníků.

Simona žila v dětském domově rodinného typu, kde vyrůstalo v rodinné skupině osm až devět dětí, pokoj měl někdo i sám nebo zde byly děti dvě. Děti se měnily nepravidelně, v průměru přišly za rok asi (S95): „*...tři děcka.*“ Někdy víc, někdy nikdo. Rodinnou skupinu vychovávali, tak jako první tři respondenty, vychovatelé dva, jeden vychovatel byl

noční. Bylo více vychovatelek než vychovatelů. Ti na ni působili (S81): „...*celkem dobře*.“ Někdy s nimi měla problémy, ale dává (S83-84): „...*to spíš...za vinu trochu sobě*.“ Příchod do dětského domova si Simona nepamatuje, její první vzpomínky jsou z ústavní péče. Uvědomuje si, ze svého pohledu, (SD4): „*přechod z kojeneckého ústavu do DD*“. Tuto událost vyznačila na ose svých životních událostí jako neutrální. Nepovažuje ji za šťastnou, ani nešťastnou, ale významnou (SD5). Prostředí dětského domova vnímala (S75): „...*asi normálně*.“ Protože zde (S75): „...*byla od malička*.“ Když (S76): „...*pak vyrostla...*“, tak jí některé věci vadily. Simona také to, že vyrostla v dětském domově nemá (S247): „...*potřebu... sama říkat*.“ V dětském domově měla pocit jistoty a vnímala ho jako součást svého života. Dětský domov občas navštíví a setká se s bývalými vychovateli, ale nestýká se s nimi (S156): „...*jakoby soukromě*.“ Rovněž v „Simonině“ dětském domově se slavily svátky a narozeniny dětí, měla také své věci, mnohé stejně jako Lukáš již nemá. Vzala si spíše věci své osobní potřeby a ty, ke kterým měla blízký citový vztah. Dětský domov ji podle jejích slov neovlivnil ve výběru školy pro přípravu na budoucí povolání, vybrala si dle svého uvážení a vlastních schopností. Simona nemá pocit, že by ji to, že žila v dětském domově v něčem omezilo pro její další existenci. Jeho vliv také příliš nevnímá, jen si myslí, že kdyby vyrostla u matky (S223): „...*byla by trochu jiná*.“

Petr vyrostl v ústavní péči od narození, dětský domov si uvědomuje až tak od osmi let, kde žil dříve, v období po odchodu z kojeneckého ústavu do příchodu do tohoto dětského domova, neví. Dětský domov byl typu internátního, žily zde (P15): „...*holky zvlášť a kluci zvlášť*.“ (P15-16): „...*bylo to...taky po skupinkách a nebylo to teda jako v rodinném bydlení, jak je to...ted'ka....*“ Ve skupině bylo deset chlapců, kteří se příliš neměnili, (P114): „*Spíš dycky přibyl někdo....*“ Většinu života Petr (P114): „...*strávil s těma saměma....*“ Chlapci měli (P21): „...*společnou ložnici, společnej obývací*“, (P187): „...*měli jsme tam kuchyňku...tam jsme si mohli...něco uvařit*.“ Jinak měli kuchařky a na jídlo chodili do jídelny. Domov se snažil částečně vést k samostatnosti, běžné věci jako například úklid děti dělaly sami. Petr říká (P215): „*Já jsem nechtěl, aby vychovatelky dělaly něco za mě, já jsem si ...všecko dělal sám*.“ Příchod do dětského domova si uvědomuje spíše jako počátek uvědomování si, že nežije v rodině, ale v ústavu a také jako změnu prostředí, což nesl napřed těžce. (P86): „*Potom už jsem...byl zvyklé...takže už mi to...ani nepřišlo....*“ O vychovatelích říká, že (P92): „...*docela se starali dobře*.“ Vadilo

mu jen, že se nemůže svěřit všem, že si to vychovatelé navzájem řeknou, ale dva vychovatele považoval v tomto ohledu za spolehlivé, z nichž jeden, již zmíněný v kategorii Smysl rodiny, si ho oblíbil a Petr trávil někdy čas s ním a jeho rodinou. Dětský domov považoval za součást svého života a jeho jistotu vnímal spíše právě v možnosti se svěřovat se svými problémy. Že se dvěma lidem (P106-108): „...mohl svěřit...když...bylo třeba úzko...říct svoje problémy...člověk musí mít...důvěru v toho vychovatele....“ Do domova na návštěvy nejezdí, s vychovatelem se nestýká, a to ani s tím nejbližším vychovatelem a jeho rodinou, a to proto, že za svůj život stydí. Nemá ho takový, jak by (P201-202): „...si představoval nebo možná spíš, jak oni by si představovali....“ Také Petr zažil v dětském domově slavení svátků a narozenin, měl rovněž své věci, z nichž si některé odnesl. Svou budoucí profesi mu doporučili v dětském domově (P286-287): „...no oni právě, když umím píct...tak mi ...doporučili toho kuchaře. Já jsem jako taky první na toho kuchaře, jsem si říkal, že když umím píct, tak budu na toho kuchaře....“ Až následně zjistil že ho nebaví vaření, ale obor kuchař již vystudoval. Život v dětském domově za omezení nepovažuje, odpověděl spíše ve smyslu, že za jeho dosavadní život můžou rodiče, protože se o něj nepostarali a dětský domov ho ovlivnil tím, že ho vychoval. (P370-371): „...já to беру tak, že jsem tam vyrůstal...že...vychovatelé...měli ke mně dobrou přístup...byl jsem tam spokojenější.“ Také Petr nemá potřebu okolí sdělovat, že pochází z dětského domova. (P298): „Někoho to ani nezajímá...někteří si z toho dělají srandu....“

8.1.4 Dospívání

Tereza o sobě říká, že byla (T169): „...celkově...vyrovnaný člověk.“ Takže pubertu nijak zvlášť vnitřně neprožívala a toto období u ní (T166): „...ani nebylo poznat.“ Přesto ale určité vývojově přirozené období hledání nastalo, jak bylo zjištěno metodou Zamyšlení, kdy v období puberty na otázku „Kdo jsem?“ Tereza odpověděla (TD13-14): „Jsem člověk, který se hledá a někdy i tápe, ale snaží se stát pevně na zemi.“ O Tereze lze konstatovat, že byl v období dospívání rovněž zodpovědná, protože si uvědomovala, že bude muset dětského domova odejít a materiálně se na život mimo domov snažila alespoň trochu připravit, tím, že si jako dárky už nepřála hračky, knížky a podobně, ale (T180-181): „...že už přece jenom je lepší nějaká...věc, kterou využiju.“ (T177) „...od těch sedmnácti, šestnácti jsem si říkala třeba věci do...výbavy.“

U Lukáše pubertou vrcholily jeho problémy s chováním. (L179-180): „...od těch čtyř do třinácti jsem byl velice zlobivé dítě...od těch třinácti roků se to už zklidňovalo.“ Lukáš zlobil, neposlouchal vychovatele, ignoroval je. Kulminaci chování a změnu v období pubescence je možné vysledovat i z Lukášovy osy životních událostí a ze zamyšlení nad otázkami kdo je a spolupatříčnosti. Na své životní ose vyznačil jako nešťastné období ve dvanácti letech, které nazval (LD3-4): „bydlení v jiném ústavu“. Jednalo se o psychiatrickou léčebnu, kam byl umístěn pro své neustálé problémy s chováním. Tam (LD 7-8): „...byla nuda...měl čas přemýšlet...nad sebou...“ Díky tomu si začal uvědomovat, že by měla v jeho chování nastat změna. Ve třinácti letech vyznačil (LD13): „vrácení do starého ústavu“ jako další důležitou událost, tentokrát šťastnou. Po třináctém roku věku (L163): „...dostal už rozum“, (L184-185): „...začal...uvažovat nad svým chováním...tak se celý postupně začal měnit v tom chování a už se to chování zlepšilo.“ Období puberty tak vnímá jako zmatek, vnímá se jako (LD29): „Dítě, ve vlastním světě, které neví, kam patří.“ Jeho chování a pocitům odpovídá i sdělení, že v období puberty, byl ten kdo (LD23-24): „štvál vychovatele, poté... vychovatelům dělal radost.“ V období dospívání považuje za důležité události v patnácti letech (LD14-15): „ukončení studia“, míněno základní školy a (LD15,16): „přijetí na školu“, čímž měl na mysli odborné učiliště, v šestnácti letech. Toto považoval za důležité pro to, aby měl po odchodu z dětského domova zaměstnání.

Alena je dle svých slov člověk (A270): „...citlivý...na změny...“, takže v období dospívání, pubescence byla spíše (A274): „...zapšklá...“ Její dospívání lze hodnotit jako přirozené, mírně zlobila, když byla (A281): „...napučená, nikdo na mě nesměl mluvit.“ (A279-280): „...utekla do koupelny...koukala...z okna...“ nebo (A280): „...chodila...ven ze psama...byla uzavřená pro sebe.“ Co se jí nelíbilo, bylo, že v domově byl v té době přísnější režim (A275): „...se...moc nepouštělo ven...“ a taky nesla nelibě, že na základní škole (A275): „...všichni ví, kdo jste...“, tedy, že žije v dětském domově. Přirozený vývoj dokresluje také Aleniny odpovědi v zamyšlení nad otázkami, kdy napsala, že v období puberty je (AD5): „...protivná“ a patří k (AD8): „...dospívajícím.“ V období dospívání Alena (A300): „...chodila na ...brigády“, což lze považovat za zodpovědné.

Období dospívání bylo u Jakuba bouřlivé a problémové, ovšem vycházející z předchozích období, kdy měl rovněž problémy s chováním, s porušováním morálních i zákonných norem a další v tomto období přibývaly. Problémy s dodržováním společenských norem a právních předpisů má v některých ohledech i v současné době. V osmi letech začal

s oblíbeným tetováním, které mu „vyráběli“ v diagnostickém ústavu spolubydlící chlapci, ve dvanácti letech začal kouřit cigarety, pral se, provokoval, kradl, od patnácti kouřil marihuanu, měl problémy ve škole, z prvního odborného učiliště ho za neustálé kázeňské prohřešky a studijní neúspěchy vyloučili, druhé odborné učiliště skoro nedodělal, i když ho bavilo více, maloval grafity na nelegální místa, za což byl dvakrát trestán, nedávno vyzkoušel pervitin. Své problémy s normami si však uvědomuje, ač se za ně nestydí a uvědomoval. Jak napsal v zamyšlení se nad svou spolupatříčností k něčemu (JD21): „*S mýma problémama bych patřil do ústavu.*“ Uvědomuje si, že nevhodným způsobem ovlivňoval další děti v dětském domově a dával jim špatný příklad. V patnácti letech si problémovost svého chování uvědomoval spíše z hlediska právě nabyté trestní odpovědnosti. Tuto, pro sebe významnou událost, vyznačil i na své životní ose jako šťastnou i nešťastnou zároveň. (JD11): „*Dostal jsem občanský průkaz*“ a (JD11): „*...uvědomil...si, že za mé problémy budu pykat já.*“ Kolem šestnáctého roku začal zjišťovat, že je (J407): „*...čas přestat dělat kraviny a dokončit školu.*“ Bylo to však velmi pozvolné (J565): „*...nebylo to už tak časté...*“ a přes uvědomování si negativních důsledků svého chování, trvá protiprávní jednání Jakuba dodnes. Dalo by se říci, že si to uvědomuje, ale nemůže si pomoci. Školu nakonec vystudoval, svá studentská léta považuje dokonce za šťastné období, jak je vyznačil v životní ose, od šestnácti do devatenácti let. V šestnácti letech byl poprvé soudně stíhán v souvislosti se znehodnocováním budov grafity. Dostal podmíněčný trest na tři roky. V devatenácti letech podmínka (J262): „*...skončila...a za čtrnáct dní...ji dostal znova*“, řekl se smíchem. Tentokrát na rok a půl a dalším trestem bylo vykonání obecně prospěšných prací, jejichž provedení si zajistil v domě na půl cesty, kde bydlel dříve. Působí však, že mu to ani nevadilo. Je si vědom, že jsou to (J268): „*...zbytečné problémy...*“ a může stříkat na legální zdi, ale potřebuje (J270-272): „*...adrenalin...jak tam není adrenalin, tak mě to nebaví.*“ Jistou zodpovědnost je možné vysledovat, dá-li se nazvat zodpovědností, v tom, že v určitém období adolescence jezdil (J285): „*...do Ostravy na Baník...*“ a záměrně (J285): „*vyhledával rvačky...*“, aby se pak (J286): „*...třeba týden nepral.*“ Co však lze považovat skutečně za zodpovědné, je Jakubova snaha o zvýšení své kvalifikace, kdy před odchodem z dětského domova absolvoval (J132): „*...nástrojářské kurzy.*“ Vychovatelé v dětském domově s ním jeho chování probírali, chtěli mu pomoci, ale Jakub neměl zájem, všechno „odkýval“, ale vnitřně o tom přesvědčený nebyl, jak říká (J313): „*...já jsem si...vždycky svoje problémy řešil sám.*“ Byl vždy zvyklý spoléhat se na sebe a o pomoc nestál. Zároveň ale vidí pomoc

při změně svého chování ve své tehdejší přítelkyni, o které říká, že ho (J416): „...*hodně podržela*.“ Jak moc své nejproblematičtější období, období puberty prožíval vnitřně, lze usuzovat z výroku (JD16): „*Nejsem nic*.“, jak odpověděl v úkolu o zamyšlení se nad tím, kdo jsem v tomto období.

Simona považuje období svého dospívání, zejména puberty za problémové, řekla by, že (S155): „...*nějak fakt silný*...“ období bylo od (S155): „...*jedenácti do...šestnácti*.“ Podle Simonou popisovaného chování lze však usuzovat, že její chování nebylo závažné. Simona říká, že toto období (S149-150): „...*zlobila, než si člověk uvědomí některý věci*...“, měla (S151): „...*takový...nálady svoje*...“, byla vzdorovitá a trucovitá (S153): „...*jenom já mám pravdu*....“ Samozřejmě z některých Simoniných sdělení je možné předpokládat, že problémy opravdu mohly být většího rázu. Když byla větší, vadil jí například nedostatek volnosti, (S78): „...*ve škole ...se nerada bavila před ostatníma*...“, že je (S79): „...*z domova*“, měla „...*někdy...celkem často*“ problémy s vychovateli, které přičítá spíše sobě, dále, měla kamarády hlavně „...*mimo...domov*...“, svůj (SD8): „*první delší vztah s přítelem*“ započatý v šestnácti letech, to všechno společně mohla Simona vnitřně vnímat negativně, nespravedlivě, a podle toho se i chovat. V době dospívání se Simona musela po osmnáctém roku věku rozhodnout pro potrat, což pro dospívající dívku jistě také nebyla příliš lehká situace. V období dospívání Simona dále na své životní ose v patnácti letech uvedla (SD6): „*přechod na SŠ*“, který považovala za šťastný a důležitý především tím, že bydlela na internátě a měla zde nové přátele. Vztah k vrstevníkům v období puberty rovněž utvrzuje sdělením, kdy říká, že je (SD18): „...*stejná jako...spolužáci a vrstevníci*.“ V období puberty Simona vnímala své obavy s navazování partnerských vztahů ve smyslu, že bude muset (S194): „...*někomu vysvětlovat*...“, že je (S194): „...*z domova*.“ Přes určité problémy ve vztahu k dětskému domovu Simona vyjádřila v tomto období svou spolupatříčnost k němu, tedy k místu (SD22): „...*kde vyrůstám a žiju*.“

Petr považuje svou pubertu za období (P195): „*Klidné*“, které nebylo jiné než ostatní. Ani vnitřně ho, jak tvrdí, nijak zvlášť neprožíval. Z jeho zamyšlení lze usoudit, že byli v tomto období pro něj důležití kamarádi a vrstevníci, protože se v tomto období označil jako (PD8): „...*kamarád a spolužák*“ a patřím (P12): „...*ke kamarádům*.“ Pozdější dospívání, adolescence, byla ovlivněná jeho velkou obavou z odchodu z dětského domova.

8.1.5 Co bude dál?

Tereza zůstala díky studiu v domově (T175): „...*na dobrovolný pobyt...*“, takže budoucí odchod (T173): „...*nějak moc nevnímala...*“. Ale měla určitou potřebu například potřebu říkat si o věci, které následně využije, jak již bylo zmíněno v předchozí kategorii. (TD15-16): „...*trošku obavy ze samostatného života...*“ měla, jestli to zvládne. Při této životní změně jí hodně (T184): „...*pomohly...tety, i celkově známí všichni.*“ (TD11): „*odchod z DD a postavení se na „své“ nohy*“ považuje za významnou událost, kterou vnímá jako šťastnou. Její prvotní plány, které chtěla naplnit po odchodu z dětského domova bylo (T190): „...*bydlení*“ a (T191): „...*práci mít...*“

Lukáš v rozhovoru uvedl, že strach z odchodu z dětského domova neměl, (L193): „...*byl spíš rád*“, protože bude (L193): „...*kompletně...pánem svého života.*“ Svůj „odchod z DD“ v devatenácti letech označil jako šťastnou událost na své životní se. Zároveň je ale i u něj možné konstatovat, že přece jen jisté přirozené obavy měl, na otázku „Kdo jsem?“ v období před odchodem z dětského domova odpověděl (LD25-26): „...*dítě, které neví co má čekat po odchodu z DD.*“ Také s v tomto období vymezil tak, že patří (LD30-31): „...*na jednu stranu...do DD, na druhou do vlastního života.*“ Podporu vychovatelů vnímal spíše v tom, že se tento domov děti snažil učit samostatnosti, aby to pak v samostatném životě neměly tak těžké. Tak jako Tereza i Lukáš chtěl mít v první řadě práci a bydlení. Vyplývajícím cílem, o kterém říká, že je jeho (L170): „...*celoživotní...*“, *bylo a je* (L170): „...*neskončit jako bezdomovec.*“

Alena stejně jako Tereza žila v dětském domově o něco déle díky studiu nástavbové střední školy. Alena se na život mimo dětský domov především (A284): „...*těšila.*“ Ale i ona vzápětí dodává, že měla (A286): „...*samozřejmě...i obavy, protože dojde na povinnosti...*“ Svůj (AD1-2): „*nový život*“ uvedla jako šťastný mezník svého života, a to ve dvaceti letech, kdy odcházela z dětského domova. Svě zařazení před opuštěním dětského domova vnímá spíše tak, že byla ještě součástí studentského života: (AD6): „*Jsem maturant*“, (AD9): „*Jsem školák.*“ Aleniny prvotní sny byly takové, že bude mít v osmnácti dostudovanou školu, bude žít se svým tehdejším přítelem, bude se starat o matku a nejmladšího bratra. Jiné představy o svém životě mimo dětský domov neměla. Kromě pomoci vychovatelů před opuštěním domova, věděla Alena před svým odchodem, že dostane finanční podporu od sponzora, aby si mohla (A187): „*nakoupit nábytek do bytu.*“

Kromě svých osobních věcí, měla také možnost odnést si domovem vyřazenou starší televizi a starší počítač.

Jakub si pobyt v dětském domově také nechal prodloužit, jak říká (J132): „...na smlouvu...“ V té době absolvoval kurzy zvyšující pracovní kvalifikaci. Jakub bral odchod z dětského domova jako přirozený, nebál se ho. Staví se (JD17): „*pomalů...na své nohy...*“ a zjišťuje, (JD18): „...*jaká je realita.*“ V období před opuštěním domova (JD25): „*pomalů zapadal do reality...*“, přišel (JD26): „...*na to, co je dobré a špatné.*“ Jediné, co mu vadilo byla představa samoty. Dům na půl cesty, kam se odstěhoval, byl (J422): „...*deset kilometrů od domova...*“, takže věděl, že to nemá daleko na návštěvu a také děti studující v tomto městě za ním mohou přijít. Také on označil na své ose životních událostí (JD14): „*odchod z DD*“ jako významnou událost, a to šťastnou. To hlavní, čeho chtěl pod odchodu z dětského domova dosáhnout, byla práce J(430-431): „...*vydělat peníze...když nebude práce, nebudou peníze a budou problémy.*“

Simona měla z odchodu do života mimo dětský domov také, stejně jako Tereza, Lukáš i Alena smíšené pocity. (S161-163): „*Na jednu stranu jsem se těšila, že budu mít...volnost...budu...rozhodovat sama. ...na druhou stranu jsem se bála, jak člověk dopadne...že už to nebude, jako na domově, kde měl všechno....*“ Simona neměla o svém životě „za branami“ dětského domova (S165): „...*velký představy...*“, jediné, co věděla, že chce, byla práce, (S168): „...*aby se člověk...uživil.*“ Také Simona vnímala (SD13): „*odchod z DD*“ jako velmi významný mezník ve svém životě a vyznačila ho na své životní ose ve stejném duchu, který sdělila v rozhovoru, tedy jako šťastný a nešťastný zároveň.

Petr jako jediný z respondentů nesl nevyhnutelnost opuštění dětského domova velice (P212): „...*těžce*“, stejně jako následný vstup do reality. Jeho vnitřnímu rozpoložení v té době je velmi dobře rozpoznatelné na Petrových výročích (PD9): „*Ten, kdo cítí nejistotu.*“ a (PD13): „*Začínám patřit do ničeho.*“ Představy o budoucnosti (P264): „...*žádný...neměl.*“ Ale zaobíral se myšlenkou, že by první měl mít práci a bydlení. Provázela ho spíše nejistota a obavy (P265): „...*co se mnou bude,...kde skončím....*“ Jedinou jistotu, kterou se mohl opírat, bylo bydlení v domě na půl cesty zajištěné dětským domovem.

8.1.6 Realita a plány

O Tereze je možné říci, že se na s novým životem vyrovnala dobře a své představy, které měla před opuštěním dětského domova, naplnila. Má bydlení i zaměstnání. O tom, kdo je v současnosti uvedla, že (TD17-18): „...začíná realizovat své plány – bydlení, práce, osobní život.“ Vypadá spokojeně, má partnera, kamarády, oporu ve své „náhradní rodině“ a srovnané priority, kterých by chtěla dosáhnout dále. (T194-195): „...jednak...škola...a pak rodina....“ Vzhledem k tomu, že žije v domě na půl cesty, kde může být pouze dva roky, začíná řešit i další bytovou situaci, o které říká (T29): „...pomalinku se poohlížím...mám takovou představu, e mi rýsuje.“ Také o své budoucí práci má jisté vize a nechce dělat tu současnou. Konkrétní představu ještě nemá, ale chtěla by (T230): „...podnikat“, mít (234): „...třeba...nějaký obchůdek s vázáním květin.“

Také Lukáš se jeví být adaptovaný na nové životní podmínky. Patří (LD32): „Do vlastního života, kde...“ je (LD32): „...svým pánem.“ A považuje se za toho, kdo (LS27): „...se už začíná v tomhle světě orientovat.“ Rovněž on splnil, co si předsevzal a má, kde bydlet a je zaměstnaný, tyto dvě skutečnosti označil jako dvě důležité události ve svém životě v devatenácti letech (LD18): „...příchod do práce, vlastní bydlení....“ Zdá se být spokojený, má kamarády, kteří jsou v životě pro Lukáše podstatní, má také přítelkyni, sourozence. Jako další pro sebe podstatnou událost uvedl v nedávné době, a to (LD19,20): „dárek k Vánocům – auto“, které dostal od rodičů přítelkyně. Přestože Lukáš nebere partnerské vztahy příliš vážně, lze usuzovat, že se do rodiny přítelkyně začlenil a můžeme konstatovat, že je její součástí. K Lukášovým plánům do dalšího života patří již zmíněný cíl pro celý život nebýt bezdomovcem, tedy mít stále zaměstnání a bydlení, a dále v delším časovém horizontu (L204): „založit rodinu.“ O tu se bude snažit postarat, nechce, aby jeho děti žily také v dětském domově. Děti by chtěl (L208): „...maximálně dvě, tři víc ne.“

Aleninu adaptaci na nový život a její celkový přístup k život je možné charakterizovat její odpovědí na to, kdo je (AD7): „Jsem spokojen.“ Z jejích prvotních snů, tak jak, je popsala, se nevyplnil ani jeden. Školu dokončila později, s bývalým přítelem se rozešla, matku k sobě rozhodně nechce ani nejmladšího bratra a říká k tomu (A293-294): „...nic...z toho nebylo a žiju teď sama a jsem spokojená.“ Její realitu představuje zaměstnání, bydlení, přítel, do kterého je velmi zamilovaná, má kamarády a sourozence. Považuje se za součást (AD11): „...normálního pracovního života“ . O své práci však říká, že jí (A309): „...nevyhovuje pracovní doba.“ Přesto, pokud zůstane dále bydlet ve stejném

městě, tak práci asi nezmění, kdyby se přestěhovala, musela by ji změnit. Jejím zásadním přáním do budoucna je založit (A295-296): „...*vlastní rodinu...aby všechno bylo v pořádku a fungovalo...jak má...*“ a dále opět v souladu s její životní filozofií (A296): „...*užít si...*“ života a (A296): „...*prožít ho.*“

Jakub rovněž splnil, co si před odchodem z dětského domova předsevzal, tedy to mít práci. Zaměstnání hledal delší dobu a nakonec je našel v jiném městě, takže se za práci přestěhoval. U Jakuba je také možné prohlásit, že opuštění dětského domova zvládl dobře. I on sám sebe vnímá jako toho (JD19): „...*kdo se postavil na své nohy*“ a patří (JD28): „...*do reality mezi ostatní.*“ Jen mu vadilo, že musel (J124-127): „...*bydlet sám. ...celý život mezi děčkama...*“, (J425): „...*a najednou...sám...*“, nebylo (J425-426): „...*prostě...s kým pokecat...*“ Jeho současný život je stále charakterizován určitou uvolněností, spoustou kamarádů, akcí, občasným užíváním drog, o kterých, respektive o pervitinu, tvrdí, že si ho vezme jen proto, by „vydržel“. (J340): „*Když je nějaká akce...technoparty...člověk nemá furt hlad a dokáže se bavit...nebo taky na malování vydržím.*“ Dále také občasnými problémy se společenskými normami, ale vzhledem k tomu, že je stále v „podmínce“, tak se zatím snaží dávat si pozor. U drog nemá pocit, že by se mohl stát závislým, je přesvědčen, že má silnou vůli. Jeho plány do budoucna se týkají práce a tetování. Jeho současné zaměstnání ho příliš nebaví, chtěl by (J446): „...*dělat kováře, uměleckého*“ a chtěl by (J477-478): „...*mít vlastní tetovací salón...malovat kárky, obrázky...a stříkat auta, malovat na auta...grafity.*“ Má také v plánu další tetování (J247): „...*nechám ruce potetovat...půlku prsou...krk a vrch zad si nechám udělat.*“ Jinak moc neplánuje, protože by to pak nemuselo být takové, jak si vysnil.

Simoniným přáním bylo po odchodu z dětského domova najít si práci, což splnila a (SD16): „*práce*“ představuje i jednu z jejích důležitých životních událostí vyznačených na životní ose. Práci si našla krátce pod dvacátým rokem. Současné povolání ji příliš netěší, mezi její plány patří i změna povolání, s čímž souvisí další plán, a to je nástavbové studium střední školy, ke kterému již učinila první krok a podala přihlášku a případné další studium na škole vyšší. Simona by chtěla i nadále pracovat v podobné oblasti, v níž pracuje. (S187-189): „...*aj v tým dětským domově by mě bavilo dělat...jinak nějaký nízkoprahový centra...něco s ...dospívajícíma nebo drogově závislýma...*“ A k tomu potřebuje odpovídající vzdělání. Dalším jejím plánem je společné bydlení s přítelem. Simona se se

změnou také vyrovnala, dá se říci, dobře. Má práci, přítele, ovšem v období nedávném musela opět řešit potrat s ohledem na přítele a okolnosti, nikoli na vlastní přání.

Petr vnímal odchod dětského domova špatně. Těžce si zvykal na to, že se musí o všechno starat sám, přesto, že v domově mnoho věcí dělala, ale bylo to jiné. Petr říká, že (P213): „*Člověk pak zjistí, že...všechno dostával...dá se říct až pod nos....*“ Petrovi trvalo dlouho než si zvykl, potom už to bylo lepší. Petr měl představu práce a bydlení a rovněž velké obavy z toho, jaký ten jeho následující život bude, až odejde s dětského domova. Bohužel vyplnily jeho obavy a nenaplnilo přání mít práci a bydlení. Rok bydlel v domě na půl cesty, práci ani jiné bydlení se mu nalézt nepodařilo. Nakonec se z něho stal bezdomovec a byl (P231): „*...dva a půl roku na ulici*“, žil (P233): „*...pod mostem. Venku.*“ Práci v té době neměl, říká, že to nešlo, pobíral sociální dávky a (P260): „*...chodil...po kovech barevných...živil se tady tímto sběrem....*“ Také kradl a za krádeže byl nakonec odsouzen do vězení, kde trávil osm měsíců. Poté začal pracovat, vystřídal několik prací a přestěhoval se na azylový dům, kde žije dodnes. (P278): „*...udělal kurz na skladníka...a na vysokozdvížený vozík*“, v rámci zvyšování kvalifikace a jeho prvořadým cílem v současné době je práce, od které (P273) : „*...se vlastně všechno odvíjí...člověk vydělá nějaké peníze...najde si nějaký ten podnájem....*“ Petr se za svůj život stydí. Všechny tyto negativní události považuje za velmi důležité v jeho životě a uvedl je v ose životních událostí, a to ve dvaceti třech letech období (PD4): „*ulice*“, ve dvaceti pěti letech nastalo „*odnětí svobody*“ a v současnosti, ve dvaceti šesti letech je to (PD 5-6): „*azylový dům*“, protože by chtěl mít již vlastní podnájem. Petrovo vnitřní rozpoložení pohled na jeho současnou situaci je možné vyčíst z jeho odpovědí na otázky kdo je a kam patří, Kdy odpověděl (PD10): „*Ten, kdo cítí stále nejistotu.*“, (PD14): „*Patřím tam, kde momentálně bydlím.*“

8.1.7 Já a ostatní

Tereza děti z dětského domova, s nimiž vyrůstala považuje za sourozence a kamarády a stejně tak má pocit, že oni ji brali (T113): „*...jako starší sestru.*“ Říká, že byli (T103): „*...dobrá skupina...*“, ve které byly (T104): „*...párkrát neshody...*“, jako (T104): „*...u klasické rodiny.*“ Kamarády měla i ze školy nebo z jiných dětských domovů. Kamarádi, s nimiž ji spojuje vzájemná pomoc jsou pro ni (T118): „*...nedílná součást života.*“ Má i kamarády, kterými se však nechce příliš obklopovat, protože jsou to spíše

„vyživatelé“, očekávají pomoc od ní, ale sami nepomohou, když Tereza potřebuje. Nejvíce známých a kamarádů má z dřívějších dob, nových je jen pár, protože již nemá takovou možnost setkávat se s novými lidmi, jako tomu bylo v dětském domově, kde měli možnost často se účastnit různých akcí. Nejlepší kamarádku má a považuje ji za svou nejbližší osobu. Tu (T139): „...poznala na základní škole.“ S dětmi s dětského domova se stýká, se současnými, když zavítá do domova na návštěvu, s bývalými minimálně, když domov T(123): „...pořádá sraz chovanců“, nebo když (T125): „... děti z domova dělají vánoční besídku....“ Ve vztahu k druhým lidem se považuje za kamarádku, která je ochotná pomoci je (T135): „...pro každou legraci.“ Ve vztahu ke spolupracovníkům a zaměstnavateli je T(235): „cílevědomá, pečlivá a strašně tvrdohlavá.“ Se spolupracovníky vychází dobře. V době pobytu v dětském domově neměla osobu, která jí byla vzorem, v současné době považuje za vzor (T258): „...svou „náhradní“ rodinu.“

Lukáš má oproti Tereze zřejmě více kamarádů a známých, ale nemá nejlepšího přítele nebo osobu, kterou by považoval za nejbližší, spíše spoléhá sám na sebe, ale když něco potřebuje (L153): „...obvolaj se kamarádi a někdo pomůže.“ S ostatními lidmi navazuje rád kontakt a říká, že (L143): „člověk ...poznává celý život nové lidi.“ S dětmi z dětského domova si L(123): „převážně...“ rozuměl, objevily se občasně neshody, tak jako v běžné rodině. Stejně jako Tereza považuje děti dětského domova za sourozence, jak on sám říká (L125): „...bráchy.“ Je možné se tedy domnívat, že měl blíže k chlapcům. Stýká se spíše se současnými dětmi v domově než s bývalými. Má mezi nimi i kamarády a další kamarády měl ve škole a v jiných dětských domovech. S některými se vídá. S hodně kamarády se „stýká“ pomocí sociální sítě facebook, ve které vidí výhodu nalezení i lidí, které dlouhou dobu neviděl. Kamarád je pro něj někdo, s kým se může (L133): „...bavit o všem“, (L134): „...užívat zábavy....“ Stejně tak si myslí, že berou i kamarádi jeho. Říká, že je (149): „...dobrý kamarád“ a ve vztahu ke kamarádům se považuje za ochotného pomoci. V pracovních vztazích sám sebe vidí jako pracovitého, ochotného, soběstačného (L228). Se spolupracovníky je (L220): „...spokojený.“ Nějakou osobu jako vzor nikdy neměl a nemá. Se sourozenci, kteří s ním vyrůstali v dětském domově má vztahy dobré, stýkají se, pomáhají si.

Lukášovu sestru Alenu je možné také považovat za velmi společenskou (A217-218): „...někoho pozdravíte...sednete si k němu...začnete kecat...máte dalšího známého nebo kamaráda....“ Spoustu známých má rovněž na facebooku. Ale sama říká, že jsou to

všechno jenom kamarádi a (A194): „...nejlepší kamarádku...nikdy neměla.“ (A219): „...nejlepší přítel...pomůže kdykoliv, když se cokoli děje.“ Za nejbližší osobu považuje (A232): „...přítele...“ a jeho (A231): „...rodinu...“ Kamarádi pro ni znamenají ty s nimiž si může (A202): „...napsat, pokecat...“, co pro ně znamená ona, neví. Ostatní děti z dětského domova brala jako (A197): „...sourozence...kámoše“, oni ji (A198): „...občas jako vychovatelku, občas jako kamarádku...“ Vzhledem k tomu, že se někdy chovala jako vychovatelka, neměli ji (A189): „...někteří...ani rádi...“ Ale kamarády mezi nimi měla a je to i (A193): „...pevné...kamarádství.“ Stýká se se současnými i bývalými dětmi z domova, jiné kamarády měla třeba z táborů nebo z brigád, s nimi si píše pomocí facebooku. Definuje se jako (A223-224): „...upřímná kamarádka...poradit bych dokázala...hodná.“ Ve vztahu ke spolupracovníkům byla dříve kamarádká, ale zjistila, že to u tohoto kolektivu příliš nelze, jinak je (A313): „...pocitivá...“ a vedoucí je s ní spokojená, jinak by (A316): „...tam už asi nebyla.“ Vzor v nikom neměla a nemá ani v současnosti. Se smíchem říká, že kdyby se brala vzor, tak by: (A267): „...byla vychovatelkou.“ Avšak z jejích odpovědí lze usuzovat, že po nějakou dobu zřejmě vychovatelky mohla mít jako vzor, protože se potom chovala stejným způsobem, jak řekla. Se svými sourozenci vyrůstajícími s ní v dětském domově se stýká a má s nimi dobrý vztah (A338): „...bráchové, kdyby něco potřebovali tak pro ně udělám cokoli.“

Jakub má (J123): „...rád lidi“ a tomu odpovídá i velké množství jeho známých, kamarádů a přátel, které vždy měl a má. Bez nich si nedovede svůj život představit. (J227): „...vždycky se najde někdo nový.“ Děti z dětského domova považuje za (J196): „...přátele“, ti byli a jsou, ostatní jsou kamarádi. Ty má ze školy, z jiných domovů a především ze svého původního bydliště, s těmi po nějakou dobu nebyl v kontaktu, ale v současnosti opět je. Děti z dětského domova ho (J200): „...měli rádi a já je...“ a v době, kdy z nich byl Jakub nejstarší (J191): „...byl takový vzor jejich.“ Občas se za nimi do doma jede podívat, doveze jim dárky, volají si. Přátelé, děti z domova pro něj znamenají také to, že se (J212): „...necítil sám.“ To, že není sám mu zajišťují i kamarádi, jezdí s nimi na akce, tráví čas. Ve svém současném bydlišti však nikoho nezná, říká, že tady nemá (222): „...čas jít někam na akci...“. Ze zaměstnání chodí často pozdě, víkendy tráví ve svém rodném městě. Považuje se za kamarádkého (J228) a ochotného (J228): „pomocť druhému.“ (J232): „Když mám možnost pomocť, ...rád pomůžu.“ V současných pracovních vztazích problémy nemá, spolupracovníky má (J438): „...parádní“, hodně ho (J443):

„...naučili.“ V práci je (J505): „...šikovný“, práci udělá a někdy i (J506): „...práci navíc.“ Nejbližší osobu však Jakub nemá, tak jako Lukáš se spoléhá (J235): „...sám na sebe.“ Nemá a neměl ani nikdy nikoho jako vzor, ani vychovatele, kterého bral jako otce. S bratrem se stýká, má k němu vztah kladný, ale nesmí mu bratr zasahovat do jeho života a poučovat ho, co by měl a neměl dělat.

Narozdíl od předchozích respondentů měla Simona kamarády spíš (S107): „...ve škole nebo mimo...domov.“ A z nich opravdové kamarády (S108): „...ze dva.“ S nimi chodila ven, (S114): „...trávila...volnej čas....“ To pro ni znamenali a myslí si, že i ona pro ně. S některými se schází dodnes (S119): „...jednou, dvakrát za měsíc....“ Děti vyrůstající s ní v dětském domově pro ni znamenaly (S110): „...nic, že tam jsou. Ve stejném zařízení....“ Trochu si s nimi rozuměla jen do určité doby, kolem patnácti let už moc ne. Důvod vidí v tom, že byla často na internátě, takže si s nimi (S104): „...neměla, co říct.“ Domnívá se, že stejně ji viděli i oni. Jednu kamarádku tam však měla a ještě má, občas za ní jezdí, s ostatními se potká (S117): „...sem tam....“ Nové kamarády má v práci a ve svém současném bydlišti. Ve vztahu ke kamarádům se charakterizuje jako (S123): „...zábavná...spolehlivá...dobrá kamarádka.“ Nejbližšími osobami jsou pro ni přítel a kamarádka (S125). Vzor měla (S145-146): „...v určitém období v bratrovi....“ V tom, který s ní vyrůstal. V současné době osobu, která by jí byla příkladem, nemá. V kolegiálních a pracovních vztazích se charakterizuje jako (S190): „...přizpůsobivá....“ Současný pracovní kolektiv jí nevyhovuje, pracovníci se vzájemně pomlouvají.

Petr s dětmi z domova částečně kamarádil, ale někdy se i (P191): „...stranil...“, vztahy se zhoršily Petrovým nástupem na odborné učiliště. To už si s nimi neměl vůbec (P125): „...co říct....“ Jako kamarády je nebere a nestýká se s nimi. A tak jako Simona i Petr řekl, že ostatní děti z dětského domova jsou pro něj (P134): „...nic.“ Co znamenal on pro ně, neví. Kamarády měl (P133): „...hodně ze školy...na učňáku...taky plno.“ Stejně jako předchozí respondentka i Petr v těchto kamarádech viděl možnost (P145): „...za kým jít...že člověk nebyl...sám.“ Trávil s nimi například víkendy. Kamarádi s ním byli (P146): „...spokojení“, myslí si Petr. S kamarády se už ale dlouho neviděl, nové nemá. Svou pozici v přátelských vztazích odvodil od toho, co mu kamarádi říkali, a to že je (P156): „...sympatické“, že je s ním (P157): „...sranda....“ Za důležité nejbližší osoby ve svém životě uvedl dvě učitelky na odborném učilišti, jedna již zemřela a druhá posléze ztratila jeho důvěru, když (164): „...nedokázala udržet...tajemství.“ Momentálně nejbližší osobu

nemá. Osobu, kterou by považoval za svůj vzor nikdy neměl a nemá. V jeho životě hrál důležitou roli také jeho „spolubydlící z ulice“, o kterém Petr říká, že s ním manipuloval a i díky němu se dostal do vězení, i když je si vědom toho, že vinu má samozřejmě i on sám. (P248, 249): „...*kdybych nepotkal ho, tak si myslím, že bych...nekradl...on mě většinou posílal krást.*“ V bývalých pracovních kolektivech problémy neměl, se všemi si rozuměl a jako zaměstnanec je (P306): „...*pracovitý*....“

8.1.8 Partnerské vztahy

Tereza má v současné době partnera, se kterým jsou spolu měsíc, nežijí spolu. Dlouhodobější vztah měla v minulosti jeden, a to tok a půl, jako důvod rozchodu uvedla (T240): „*Neklapalo to.*“ I tento partner, stejně tak jako současný, pocházejí z úplné rodiny. Problémy s navazováním partnerských vztahů Tereza v podstatě nemá, neboť sama nehledá. Jak uvedla (T242-243): „...*já to spíš nechávám osudu. Spíš náhodě...*, že bych...*hledala já sama, to se říct nedá.*“ Ovlivnění pobytem v dětském domově v partnerských vztazích nevidí. Stejně tak nemá problém se společným soužitím, vyjádřila se i ve smyslu řešení bytové otázky (T206-207): „*můžem řešit...třeba s tím přítelem to soužítí.*“ Jako partnerka se Tereza charakterizovala jako (T246): „...*naslouchavá, obětavá, upřímná, věrná (KP) vstřícná.*“

U Lukáše je možné se domnívat, že chápe partnerské vztahy poněkud povrchně. Pro ilustraci jsou do této kategorie zařazeny opět jeho sdělení, že je (L8): „*Naštěstí svobodný*“ a nevidí (L9): „...*ve svatbě pointu.*“ K tomu, jestli má v současné době partnerku a jak dlouho uvedl (L10): „*Zatím ano.*“ (L11): „...*nevím, jestli sedm nebo už osm měsíců.*“ (L12): „...*dejte osm třeba.*“ Se současnou partnerkou, pocházející z úplné rodiny, nežije. K dotazu na předchozí dlouhodobější vztah uvedl (L229): „...*roční, půlroční, dvouměsíční, měsíční.*“ Problémy s navazováním partnerských vztahů nemá a nikdy neměl, odpověděl jednoznačně a rázné (L233, 234): „*Ne.*“ A stejně tak jako Tereza nemá pocit, že by ho život v dětském domově ovlivnil v navazování partnerských vztahů a v případném soužití. (L231): „...*podle mě to je...úplně jedno.*“ Jako partner se charakterizoval jako (L236): „...*ochotný, tolerantní.*“ Později, mimo rozhovor, ještě dodal, že tvrdohlavý.

Oproti svému bratrovi Alena hledá vážné vztahy, v životě potřebuje (A246): „...*nejvíc lásku*“ a chce partnera, s nímž by (A332): „...*zůstala už na delší dobu.*“ Se současným

partnerem jsou spolu čtyři měsíce, Alenin předešlý vztah trval čtyři roky. Tento vztah ukončila Alena, protože se do svého současného partnera (A323-324): „...*zamilovala ze dne na den*“ a má pocit, že s předchozím partnerem spolu byli už spíše (A326): „*ze zvyku*.“ Oba její partneři pochází z úplné rodiny. S navazováním partnerských vztahů, setrvání v nich, ani se soužitím potíže nikdy neměla. Alena nedokáže říci, za jí vyrůstání v dětském domově ovlivnilo z hlediska partnerských svazků. Z jejích odpovědí by bylo možné snad usuzovat vzhledem k absenci citového pouta, že ovlivnění by v tomto ohledu mohlo být takové, že potřebuje cítit hodně lásky. Jako partnerka se definovala jako: „...*občas žárlivá, hádává...(DP)...tolerantní, hodná, zamilovaná...udělám pro svého partnera cokoliv*.“

Jakub v současné době přítelkyni nemá, dříve, ještě v době pobytu v dětském domově měl dlouhodobý vztah trávající dva a půl roku a nedávno měl krátkodobý vztah, který kvůli odlišným názorům na každodenní setkávání. Za důležitý vztah Jakub považuje ten předchozí. Jeho bývalá přítelkyně byla původně jeho vychovatelkou, toto zaměstnání pak pochopitelně opustila. V době počátku vztahu bylo Jakubovi kolem sedmnácti, partnerka měla dvacet pět let. Jakub o ní říká (J419): „*I když teď spolu nejsme, tak vím, že prostě ona mi pomohla*.“ Potíže s navazováním partnerských vztahů Jakub nemá, ani se soužitím, je schopný a ochotný dělat jakékoli domácí práce, říká (J517): „...*co udělá holka, můžu udělat aj já...pečení, vaření...žehlení, praní*.“ Z hlediska partnerských vztahů se necítí být ani ovlivněn tím, že nežil v rodině, ale v dětském domově. Jako partner dokáže (J528-530): „...*být hodný, ...pomocť s čímkoliv, ...ochotný, ale...i zlý, ...výbušný...*“, má (J530): „*rád upřímnost*“ a nemá (J530): „*rád lež...*“

Simona má momentálně dva a půl roku trávající vztah a lze se domnívat, že vztahy považuje za důležité, avšak je spíše lehkovážnější z hlediska sexuálního, neboť se již dvakrát rozhodla s ohledem na současného přítele a na svou finanční situaci pro potrat. Se současným partnerem nežije, s předešlým bydlela a jak říká (S200): „...*byl to problém*.“ Simona v tomto ohledu vnímá to, že je na partnera (S204): „...*náročná asi víc...potřebuje od něho...vidět víc...lásky*.“ Domnívá se, že je to způsobeno tím, že nepoznala lásku otce, takže toto ji podvědomě ovlivnilo v setrvávání v partnerských svazcích a soužití s partnery. Ovlivnění tím, že žila v domově a nikoli v rodině, vnímá pouze ve skutečnosti již zmíněné v kategorii dospívání, a to obavu v období puberty, že bude muset sdělit, že žije v dětském domově. S tím však již neměla (S206): „...*problém u těchto partnerů*.“ Jako partnerka je (S206): „*asi náročná*“, říká se smíchem.

Petr si (P318): „...*přál vždycky vážnej vztah...*“ a zatím ho (P319): „...*nenášel.*“ Jeho vztahy byly jen krátké a on sám říká, že to bylo spíš (P311): „...*jenom takový kamarádství*“, protože (P328-329): „...*ony...žily v takových...euforiích, diskotéky a tak...*“ a nebyly (P314): „...*pro život.*“ Problémy s navazováním vztahů nemá, společné soužití si dovede představit a problém v něm nevidí. Rovněž nemá pocit že by ho vyrůstání v ústavní péči ovlivnilo ve vztahu k partnerství. O sobě jako o partnerovi říká, že je (P327): „...*moc náročnej.*“

8.1.9 Vědomí vlastní hodnoty

Tereza si dokázala vzpomenout na některé momenty během života v dětském domově, které považuje za úspěšné, kdy na sebe byla hrdá. (T141-142): „...*,když jsem se dostala na nástavbu,...na vysokou, když jsem mohla vycestovat do zahraničí,*...“ Tyto události rovněž označila na své životní ose jako šťastné životní mezníky: v osmnácti letech za studijní výsledky získala od školy (TD8): „*2 měsíční pobyt v Německu*“, ve dvaceti letech vybrala událost (TD9-10): „*2 měsíce AU-PAIR, Německo a další ve dvaceti jedna letech* (TD10-11): „*dostání se na UTB*“, na vysokou školu. Na konkrétní příklady chvil, kdy se naopak za sebe třeba styděla si nevzpomněla, ale řekla, že (T148): „...*,vždycky člověk něco provede, co by nejradši zametl pod koberec.*“ Tereza o sobě tvrdí, že byla klidnější dítě, takže nějaké velké průšvihy asi neměla. Tereza se (T160): „...*vždycky snažila spíš zapadnout.*“ Vlastní jedinečnost si uvědomovala částečně, že člověk (T63): „...*nechce být...na jednu stranu házen do toho jednoho pytle...*“ V dětském domově se dětem dostávalo pochval, a to za běžné věci, nejčastěji za úspěchy ve škole nebo za dobrou reprezentaci dětského domova. V současné době je nejvíce hrdá na to, že má (T151): „...*práci...*“, žije (T151): „...*odděleně...*“ a je (T151-152): „...*závislá jenom sama na sobě.*“ Považuje to za úspěch, (T152-153): „...*ne každému, kdo odejde z dětského domova, se to podaří se uchytit.*“ Tereza si na sobě cení nejvíce (T247-249): „...*vstřícnosti, protože už kolikrát jsem se setkala s reakcí, když jsem potřebovala, já aby byl někdo vstřícný, tak on odmítnul, ale já jsem tomu člověku v podstatě vždycky pomohla.*“ (T250): „...*i přesto, že jsem se hodněkrát spálila, tak pořád to dělám.*“ Ostatní si ji podle jejího mínění váží, za to, jaká je celkově. Tereza při vyplňování své osy životních událostí uvedla, že je dítě štěstěny, protože v jejím životě není důležitá událost, kterou by považovala za nešťastnou (TD2-3).

Lukáš to měl se vzpomínáním na úspěchy a neúspěchy opačně než Tereza. Řekl, že pyšný na sebe určitě byl, (L159): „...*ale za co, to už si asi nevzpomenu.*“ Zato věci, pro které na sebe nebyl zrovna moc hrdý (L160): „...*bylo hodně. Až moc.*“ (L161-162): „*Sem byl...takové to čertovo dítě...no, do těch dvanácti, třinácti...*“ Lukáš zlobil, neposlouchal vychovatele, ignoroval je. Jeho chování kulminovalo v období pubescence, což je možné vysledovat i z Lukášovy osy životních událostí a ze zamyšlení nad otázkami kdo je a spolupatříčnosti. Po třináctém roku věku (L163): „...*dostal už rozum a už se to chování zlepšilo.*“ Lukáš už při hovoru působil vědom si své vlastní individuality a svým výrokem toto potvrdil. (L173): „*Já jsem toho názoru, že každý je jedinečný...*“ Vzhledem k tomu, že pochází ze stejného dětského domova jako Tereza, byla i jeho odpověď ohledně pochval kladná a podobná, jako příklad uvedl chování a známky. Momentálně je hrdý na to, že má (L169): „...*práci a ...kde bydlet.*“ Nejvíce si na sobě váží (L239): „...*tolerance a ochoty.*“ (L240, 242): „...*když mi někdo zavolá ve dvě ráno, že ...potřebuje...třeba rychle odvoz,...tak pro něho klidně sjedu.*“ Lukáš se domnívá, že ostatní si ho cení právě pro jeho ochotu a schopnost pomoci.

Alena je pyšná na to, že (A234): „...*udělala maturitu*“, a jako (A238): „...*největší hřích...*“ uvedla (A237-238): „...*to jsme měli rozdávat letáky a já jsem je...schovala do peřináče a byla...místo toho se známou.*“ Alena napřed uvedla že na sebe pyšná není, a to kvůli svému psovi, jehož výchovu (A242): „...*nezvládla...*“, pes z ní (A243): „*nemá respekt...takže to zklamala...sebe...*“ Nakonec ale přece jen dodala, že má byt a vše co potřebuje. Tedy: (A249): „*Hrdá ne, jsem spokojená.*“ Jelikož pochází z téhož dětského domova, také její odpovědi na oceňování dětí pracovníky byly obdobné, tedy úspěšná reprezentace domova, dobrá známka, uvaření chutného oběda. Alena nemá pocit, že by byla jedinečná, svou individualitu chápe tak, že tam byla a (A264): „...*věděli o mě*“ a také, že se různé děti zdůrazňují za různé věci, protože je umí lépe. V souvislosti se svým zklamáním nad výchovou psa Alena říká (A340): „*Momentálně si sebe nevážím vůbec. Až...budu vědět, že je spokojený...možná se na sebe...začnu dívat jinak.*“ Přece jen pak dodala, si na sobě cení toho, že má práci. Čeho si na ní váží ostatní (A348): „...*by měli posoudit ti ostatní*“, (A347): „...*můj říkal, že...jsem hodná.*“

Jakub byl v domově na sebe hrdý za to, že umí (J236): „...*malovat.*“ A to ho těší stále, hlavně malování grafitů, v současné době na papír, nikoli po zdech, a také ho baví malovat si předlohy pro tetování. Nestyděl se nikdy za nic, uvědomoval si své potíže a prohřešky

a to, že by se mohl chovat jinak, ale za své problémové chování se nestyděl a nestydí. Řekl (J330): „*Jsem prostě z ulice, takový klučina a to prostě k tomu patří. Tráva...kamarádi, grafity.*“ V současné době je hrdý na to, že (J375): „*...udělal školu, našel...si práci...*“, platí (J379): „*...si byt*“, zvládne (J380): „*...se...postarat sám o sebe.*“ Pochvaly v dětském domově si uvědomuje za svou ochotu pomáhat mladším dětem a vychovatelkám. Na sobě si váží celkově své osoby, jaký je a podle jeho mínění si ho takto cení i ostatní a také toho, že je (J545): „*...upřímný*“, řekne všechno (J546): „*...na rovinu.*“ Jakub si byl a je vědom své jedinečnosti, vždy (J394): „*...byl sám sebou.*“

Simona říká, že byla (S129): „*...šikovná na spoustu věcí...manuálně zručná*“ a hrdá byla spíše ve škole na svou reprezentaci ve sportu. Stydí se za to, že (S135-136): „*...jedné holce způsobila...záchvat, když...byla malá*“, tím, že (S136): „*...na ňu řvala.*“ V současné době na sebe hrdá není. V dětském domově zažila chválu a ocenění například (S139-140): „*...za výsledky ve škole, reprezentaci domova, úklid...*“ Na sobě si váží (S216): „*...empatie*“ a myslí si, že ostatní lidé si na ní cení (S217): „*...upřímnosti.*“ Svou svébytnost a jedinečnosti si někdy uvědomovala, někdy měla pocit, že (S142): „*...splývala*“ s ostatními.

Petr byl v dětském domově na sebe pyšný, když (P170): „*...něco dovedl upíct...hodně pekl.*“ Naopak mrzelo ho, když (P175): „*...něco řekl, co...nechtěl...*“ Momentálně na sebe hrdý není, bude na sebe pyšný, až získá zaměstnání a bydlení v podnájmu. V dětském domově ho schválili (P180-181): „*...za to všechno, co...dělal...pekly ty buchty...každý víkend...*“ V dětském domově si uvědomoval že (P190-191): „*...byl jiné než ti ostatní...už jenom tím, že s něma nějak...nekomunikoval...*“ Sebe si váží jako celkové osoby, takového jaký je a o ostatních říká, že kdo ho zná, tak si ho váží (P335), protože mu (P335-336): „*...může věřit...*“, nikoho by nepodvedl a když něco slíbí, tak to dodrží (P337). Petr při vyplňování osy životních událostí uvedl, že šťastnou událost označit nemůže, protože ve svém životě ještě vlastně šťastný nebyl (PD2).

9 SHRnutí VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Ve shrnutí výsledků výzkumu a odpovídání na výzkumný problém vychází autorka diplomové práce opět z definic uvedených v metodologické části výzkumu a opírá se o čtyři oblasti, složky identity odpovídající na otázky „Kdo jsem?“, „Odkud pocházím?“, „Kam patřím?“ a „Kam směřuji?“.

Pro doplnění představy o jednotlivých respondentech bylo do této části zahrnuto seznámení s mottu respondentů.

Motta:

Tereza: Uvedla své oblíbené motto od Jana Wericha: *„Když už člověk jednou je, tak má koukat, aby byl. A když kouká, aby byl a je, tak má být, tím čím je a ne tím čím není, jak tomu v mnoha případech je.“*

Své chápání motta a jeho důležitost pro svůj život ústně vysvětlila tak, že se člověk má snažit svůj život prožívat plnohodnotně a nemá se přetvařovat, protože na světě je spousta přetvářky a faleše, a to by nemělo být, člověk by měl být sám sebou za všech situací a bez ohledu na své okolí.

Lukáš: Uvedl motta dvě, první: *„Co si sám neuděláš, to nemáš.“* a druhé, které si během života vytvořil sám: *„Partnerů může mít člověk spoustu, ale opravdových přátel málo, proto si kamarádů ceňme!“*

První motto Lukáš vyslovil již během rozvoru při odpovědi na otázku týkající se jeho nejbližší osoby, kdy řekl, že se spoléhá jen sám na sebe a při této příležitosti uvedl i toto motto. Druhé své motto vysvětlil tak, že partnerku si může najít vždycky, a když ho opustí, může si hned najít další, ale skutečných přátel má člověk málo, a když ti zklamou nebo odejdou, není možné je tak snadno nahradit.

Alena: Nejprve k mottu konstatovala: *„Žádný nemám.“* Snaží se životem projít a brát události tak, jak k ní přicházejí a srovnat se s nimi. K tomuto tedy nakonec napsala: *„Proplovám životem, občas jsem šťastná, občas nešťastná, to k životu patří. Hlavně, že se vždy postavím na nohy. A občas se daří a občas ne.“*

Jakub: Jako motto uvedl svou vlastní životní zkušenost, kterou se dále v životě řídí, a to: *„Nikdy nemaluj čerta na zeď, i když je problém, tak se dá většinou vyřešit, ale může také být horší, ale to si každý musí uvědomit sám.“*

Tuto zkušenost vyložil tak, že se člověk nikdy nemá vzdávat, i když situace vypadá neřešitelně, vždy se nějaké východisko najde a každá situace by mohla být ještě horší, takže člověk má být rád, že je to tak, jak to je. A na to, že všechno má nějaké řešení, musí člověk přijít sám, stejně tak, jako na to, že dělá třeba některé věci špatně.

Simona: Uvedla své dva oblíbené citáty, první: „*Chyby každého člověka ukazují, kam patří.*“ a druhý: „*Život je děvka a pak umřeš.*“

K prvnímu citátu uvedla, že každý z nás dělá nějaké chyby a pro Simonu je důležité to, jak tu svou chybu nebo chybu někoho jí blízkého dokáže přijmout, napravit a poučit se z ní a také, jak toto dokáže jí blízká osoba. K druhému citátu řekla, že jí osobně přijde velmi trefný a vyložila by ho tak, že život není procházka růžovým sadem, spíše boj a pak prostě člověk umře. Jednoduše, že se na světě lopotíme a k čemu to je, když stejně zemřeme.

Petr: K mottu se vyjádřil, že žádné motto nemá a ničím se v životě neřídí. V současné době je pro něho důležité najít si práci a bydlení. Napsal nakonec tedy to, co odráží jeho momentální situaci a to je pro něho důležité. „*Dělám všechno proto, abych se měl nejlíp.*“

Odpovědi na dílčí otázky výzkumu

1. Jak se u mladých lidí, kteří většinu života žili a vyrůstali v ústavním prostředí dětského domova, identita vytvářela?

Období předškolního věku v širším vymezení (od narození p nástup do školy)

Tereza:

Identita od narození utvářena v ústavní péči, od věku dvou a půl let zároveň i „náhradní rodinou“.

Lukáš:

Identita do věku čtyři let vytvářena v původní rodině, kde byly nevhodné existenční podmínky - bytové podmínky, finanční podmínky, ale péče dle respondenta byla dobrá, posléze identita utvářena v ústavní péči.

Alena:

Do pěti let vliv na utváření identity měla rodina tvořená pouze matkou, byly zde nevhodné bytové podmínky a zájem matky byl spíše orientován na její partnery než na děti, poté již identita utvářena v rámci ústavní péče.

Jakub:

Identita v tomto období utvářena pouze v rodině neposkytující vřelé citové zázemí s absencí výchovy dětí, neustavující dětem hranice, neposkytující jim jistotu a bezpečí, představující model muže i ženy, avšak neschopných fungovat společně, vrcholící matčíným holdováním alkoholu.

Simona:

Do dvou let identita utvářena v rodině, zřejmě jen matkou, kde byly nevhodné finanční problémy a je možné se domnívat, že matka mohla mít také psychické problémy, či problémy ze závislostmi, vzhledem k Simoninu sdělení, že matka bylo dlouhou dobu umístěna v léčebně. Poté identita utvářena v rámci dětského domova.

Petr:

Identita od narození utvářena pouze v ústavní péči.

Mladší školní věk (6 – 11 let)**Tereza:**

Identita utvářena v ústavní péči a zároveň i „náhradní rodinou“.

Lukáš:

Identita utvářena v podmínkách ústavní péče, působení rodiny spíše vědomím, že existuje, vznik negativního chování. Počátky vymezování negativní identity.

Alena:

Identita utvářena v podmínkách ústavní péče, působení rodiny spíše vědomím, že existuje, absence citového pouta, stesk po otci.

Jakub:

Zlomové období rozpadu rodiny v citlivém vývojovém období z hlediska rodinné identity, odchod matky, nezvládnání péče otcem, negativní projevy Jakuba, od osmi let utváření identity v ústavních podmínkách, vliv problémových dětí diagnostického ústavu, výchovného ústavu, nenaplnění Jakubova pocitu, že po příchodu do dětského domova nebude jeho chování problémové, pocity zlosti na tím, že nemůže vyrůstat s blízkými osobami. Vymezování negativní identity.

Simona:

Identita utvářena v ústavní péči a zároveň i občasným působením matky, okolím matky.

Petr:

Identita utvářena pouze v ústavní péči.

Dospívání (10, 11- 20 let)**Tereza:**

- v průběhu dospívání opora v „náhradní rodině“, v dětském domově, v kamarádech, v adolescenci v bývalém příteli
- puberta představovala spíše klidné období, které příliš nevybočovalo z ostatních, problémy neměla, prožívala pocity hledání sama sebe, přesto, že občas „bloudila“, snažila se držet se reality
- adolescencí prošla bez potíží, měla úspěchy ve škole, musela se vyrovnat s malými obavami ze samostatného života, s tím jestli to zvládne
- lze usuzovat, že proces identity zvládla úspěšně

Lukáš:

- v průběhu dospívání opora v dětském domově, v kamarádech, v sourozencích
- puberta představovala vrchol bouřlivého a problémového chování, kontinuita negativní identity a difúze identity – období chaosu, zmatku, nemožnosti se vymezit, zařadit do okolního světa, ve třinácti letech uvědomění si sebe sama, vlastní hodnoty, priorit, upouštění od negativní identity

- adolescence bez potíží, úspěchy ve škole, musel se vyrovnat s obavami ze samostatného života, s tím, co má od něj čekat
- lze usuzovat, že proces identity zvládl úspěšně

Alena:

- v průběhu dospívání opora v dětském domově, v kamarádech, v sourozencích, v adolescenci v bývalém příteli
- puberta představovala období přirozeného vývoje, s občasnými výkyvy nálad, občasnými potížemi s chováním, vymezené dále absencí citového pouta, potřeby důvěry, svěřování se, ovšem bez náležité odezvy, velký význam měli kamarádi, občasné problémy činilo vědomí spolužáků, že vyrůstá v dětském domově
- adolescencí prošla bez potíží, velký význam mělo zvládnutí maturity, na odchod z dětského domova se těšila, byly jen malé obavy, nečinilo jí to problém
- lze usuzovat, že proces identity zvládla úspěšně,

Jakub:

- v průběhu dospívání opora v dětském domově, v kamarádech, částečně v prarodičích, v adolescenci v přítelkyni
- puberta představovala stálé bouřlivé a problémové chování, nenaplnění Jakubova pocitu, že po příchodu do dětského domova nebude jeho chování problémové, do patnácti let pocitu zlosti na tím, že nemůže vyrůstat s blízkými osobami, vědomí vlastní hodnoty chybí, stálost negativní identity
- adolescence charakterizována uvědomováním si svého problémového chování kolem šestnáctého roku, snaha se změnit, ovšem bez většího úsilí, změna mírná, úspěch ukončení školy, musel se vyrovnat s obavami ze samoty, která přijde po opuštění dětského domova
- lze usuzovat, že proces identity nebyl zvládnut úspěšně

Simona:

- v průběhu dospívání opora v dětském domově, v kamarádech mimo dětský domov, v sourozenci, jež byl považován za vzor

- puberta představovala spíše přirozený vývoj, s občasnými výkyvy nálad, zlobením, vzdorovitostí, občasně problémy činilo vědomí spolužáků, že vyrůstá v dětském domově, ze stejného důvodu problém z hlediska sdělování případnému partnerovi, že pochází z dětského domova
- adolescence ovlivněna prvním dlouhodobým partnerským vztahem, prvním potratem, problémy s omezováním volnosti v domově, nutnost zvládnout radost s nadcházejícího odchodu se současnými obavami, jak zvládne život mimo dětský domov, neschopnost se v tomto období vymezit kam patří a kdo je
- lze usuzovat, že proces identity zvládla úspěšně

Petr:

- v průběhu dospívání opora v dětském domově, ve vychovateli a jeho rodině, v kamarádech mimo domov,
- puberta představovala vcelku přirozený vývoj, jen s přebíráním definování světa a sebe sama od druhých, vliv dětí z dětského domova, se kterými si nerozuměl a nepodporování jeho romské identity
- adolescence byla bez potíží, musel se vyrovnávat se svými velkými obavami ze samostatného života
- lze usuzovat, že proces krize identity neproběhl

2. Jak jsou mladí lidé, kteří většinu života žili a vyrůstali v ústavním prostředí dětského domova, přesvědčeni o tom, že je ovlivnil život v dětském domově z hlediska jejich identity?

V obecné rovině všichni respondenti uvedli, že nemají pocit, že by je dětský domov v něčem omezil. Lze také usuzovat, buď s přímých odpovědí respondentů na otázku nebo z odpovědí ostatních, že jsou si vědomi, že by byli jiní, než jsou teď, kdyby vyrůstali v rodině. Alena, Jakub, Petr jsou přesvědčeni, že by byli horší, Simona neví, jestli lepší

nebo horší a u Terezy a Lukáše je možné domnívat se, že by zřejmě také nebyli tak úspěšní, jako jsou nyní.

Ovlivnění v partnerských vztazích vnímá pouze Simona, která jej chápe přes absenci otce a díky tomu klade větší nároky na své partnery a rovněž měla v období puberty problémy se sdělováním potenciálním partnerům, že pochází z dětského domova. Rovněž Petr klade na své partnerky velké nároky a hledá vážný vztah, což se mu ještě nepovedlo. Také lze mít za to, že i v tomto případě zde hraje určitou roli nepoznání rodiny, negativní vztahy k matce, přesvědčení, že když má matka dítě, musí se o něj starat. Lze se tedy domnívat, že Petr hledá partnerku takovou, která by zajistila funkčnost a stabilitu jeho budoucí rodiny. Jisté ovlivnění lze vysledovat u Terezy a Aleny v tom, že jim velmi záleží na rodině, v jejich životě hrají roli jiné rodiny a jsou hluboce přesvědčeny o smyslu rodiny a o smyslu jejich budoucí rodiny, které chtějí založit a těší se na ně. Z tohoto důvodu kladou důraz na partnerské vztahy, které nevyhledávají krátkodobé, ale vztah začínají s tím, že by měl být dlouhodobý. U Jakuba je možné se domnívat, že absence matky a jeho nenávidný postoj k ní, mohlo mít za následek jeho vztah se starší vychovatelkou, která mu tímto způsobem „matku nahrazovala“. Lukáš je ve vztazích povrchní a nad partnerky staví kamarády. Může to mít souvislost s absencí rodičovského pouta a rodičovského modelu. Sám si rodinu představí jako matku, otce a dítě, ale o původní hovořit nechtěl. Jeho život nebyl ovlivněn fungujícím partnerským vztahem, takže je možné hledat jeho nestálost v partnerských vztazích zde.

Ovlivnění své profesní dráhy, tedy výběr povolání dětským domovem respondenti nevidí. Jak všichni sdělili, pro své budoucí obory se rozhodli sami, podle toho, co je bavilo nebo podle svých studijních úspěchů na základní škole. Jen Petrovi bylo vychovateli doporučeno, že když umí péct, mohl by jít na kuchaře a Petr si taky řekl, že tedy půjde na kuchaře, když umí péct.

Odpověď na hlavní výzkumnou otázku

Jaká je identita mladých lidí, kteří většinu života žili a vyrůstali v ústavním prostředí dětského domova?

„Kdo jsem“?

- jsem ten, kdo je samostatný: Tereza, Lukáš, Jakub, Alena, Simona
- jsem ten, kdo je schopný úspěšně žít svůj život: Tereza, Lukáš, Jakub, Alena, Simona
- jsem ten, kdo je schopný se o sebe postarat: Tereza, Lukáš, Alena, Jakub, Simona
- jsem ten, kdo potřebuje větší pomoc druhých: Petr
- jsem ten, kdo je vyrovnaný se svým původem: Tereza, Lukáš, Alena, Simona
- jsem ten, kdo není vyrovnaný se svým původem: Jakub, Petr
- ten, kdo si není jistý sám sebou: Alena, Simona, Petr

„Odkud pocházím“?

- vím, odkud pocházím: Lukáš, Alena, Jakub, Simona
- nevím, odkud pocházím: Tereza, Petr
- je pro mě důležité znát svůj původ: Alena, Simona
- není pro mě důležité znát svůj původ: Tereza, Lukáš, Jakub, Petr

„Kam patřím“?

Žádný z respondentů se necítí být součástí své původní rodiny představované rodiči.

- k jiné rodině: Tereza, Alena
- ke kamarádům: Lukáš, Jakub, Simona
- k partnerovi: Tereza, Alena, Simona
- k nikomu: Petr

- patřím do normálního, běžného světa, v němž se orientuji: Tereza, Lukáš, Jakub, Alena
- patřím do normálního, běžného světa, v němž se neorientuji: Simona, Petr

„Kam směřuji“?

Všichni respondenti vědí, kam směřují, mají své plány a ví, čeho by chtěli dosáhnout.

- k budoucí rodině: Tereza, Lukáš, Alena
- k jiné práci: Tereza, Jakub, Simona, Petr
- k dalšímu vzdělávání: Tereza, Simona
- ke společnému soužití s partnerem: Tereza, Alena, Simona
- k lepšímu životu: Petr

Dosažení identity z hlediska pozitivního sebehodnocení

Všichni respondenti u sebe našli pozitivní vlastnosti, někteří po delším přemýšlení, ale uvedli je. Také dokázali říci, za co na sebe byli hrdí v době pobytu v dětském domově. V současné době na sebe není hrdá za žádnou skutečnost Simona a také Petr na sebe není pyšný, hrdý na sebe bude, až bude mít práci a bydlení a tehdy bude mít i odvalu navštívit osoby, které v minulosti považoval za důležité. Alena nejprve váhala, nakonec uvedla jednu věc, pro kterou by na sebe mohla být pyšná, ale vzápětí řekla, ani hrdá není, spíš je spokojená. Váhala také u téměř všech odpovědí, jak by se charakterizovala s tím, že by to měli posoudit druzí a většinou i odpovídala podle toho, co jí říkají jiné osoby. U Simony je možné se domnívat, že to souvisí s jejími potraty, u Petra je důvodem jednoznačně jeho dlouhodobá neutěšená sociální situace a Alena u sebe vnímá jako zklamání, to, že se nedokázala správně postarat o svého psa. Alena jako jediná uvedla, že momentálně si sama sebe vůbec neváží. Petr dále uvedl, že ještě nikdy ve svém životě nebyl šťastný.

Díky těmto skutečnostem a také autorčina vnímání chování respondentů během rozhovoru, autorka diplomové práce soudí, že identity z hlediska pozitivního sebehodnocení **dosáhli**: Tereza, Lukáš, Jakub, Simona a **nedosáhli**: Alena, Petr.

Dosažení identity z hlediska odpovědného chování ve vztazích

Tereza v jakýchkoli vztazích problémy nemá a její jednání je možné považovat za odpovědné. Lukáš není příliš odpovědný v partnerských vztazích, ke kterým přistupuje povrchně a stejně tak je i liknavý jeho přístup k budoucí rodině. Přesto, že říká, že ji za delší dobu plánuje a nechtěl by, aby jeho děti vyrůstaly v dětském domově a chtěl by se o ně postarat, je otázkou zda absence rodičovského pouta a považování za běžné chování zájem rodiče o děti dvakrát ročně, jak uvedl u matky, nebude mít vliv na jeho budoucí rodinu. Je možné se obávat, i s ohledem na nestálost jeho vztahů, že by mohl jako rodič selhat. Alena ve vztazích celkově potíže nemá. Jakub má velké problémy s respektováním společenských a právních norem, jeho chování je i v současnosti možné v některých ohledech nazvat nezodpovědným, ač se zdá, že v pracovních či partnerských vztazích vůči druhým osobám vystupuje zodpovědně, má autorka za to, že s podtextem brání drog, vyhledávání konfliktů, přemýšlení nad nelegálními grafity, vědomého porušování právních předpisů, ani toto jednání odpovědné není, protože mlže ohrozit nejen Jakuba samotného, ale také jeho okolí, kolegy a partnerky. U Simony lze konstatovat, že se chová nezodpovědně v partnerském vztahu co se týče vztahu sexuálního a vztahu ke své budoucí rodině, vzhledem k tomu, že podstoupila již dvakrát plánovaný potrat. V ostatních vztazích je zřejmě odpovědná. Petra je možné považovat za nezodpovědného v celkovém životě. Za dobu pěti let života mimo domov nebyl schopen si svůj život nějakým způsobem uspořádat. S odchodem z dětského domova mu pomohli jeho pracovníci, tak asi jako se snaží pomoci každému dítěti, v domě na půl cesty se mu také snažili pomoci v hledání práce bydlení. V momentě, kdy se má Petr o sebe již postarat sám, selhává. Dlouhou dobu již práci nemá, část života žil jako bezdomovec, část jako vězeň, v současné době žije na azylovém domě, kde existuje také určitá forma pomoci. Petr sice říká, že si hledá práci, má i rekvalifikační pracovní kurz, ale není ochotný hledat práci například ve svém původně vystudovaném oboru, protože ho nebaví.

Autorka tedy usuzuje, že identity z hlediska odpovědného chování ve vztazích **dosáhli:** Tereza, Alena a **nedosáhli:** Lukáš, Jakub, Simona, Petr.

Závěrem tedy u jednotlivých respondentů autorka konstatuje:

Tereza: Úspěšně zvládla krizi identity, má pozitivní sebeurčení, ví, kam její život dále směřuje, charakterizuje ji tedy **identita dosažená**.

Lukáš: Úspěšně zvládl krizi identity, má pozitivní sebeurčení, ví, kam jeho život dále směřuje, avšak bojí se převzít odpovědnost v partnerských vztazích, přesto mu autorka přisuzuje **identitu dosaženou**.

Alena: Úspěšně zvládla krizi identity, avšak v současné době nemá pozitivní sebeurčení, je nejistá ve vztahu k sobě samé, ale ví, kam její život směřuje a je orientovaná v podmínkách okolí. Autorka by respondentku charakterizovala tedy tak, že **identita byla dosažena**, ale v této chvíli ji vystihuje spíše **identita skutečná**, představovaná tedy tím, jak respondentka sama sebe momentálně vnímá a kým je.

Jakub: Neúspěšné zvládnutí krize, avšak pozitivní sebeurčení, ale jistá nezodpovědnost, odmítání společenských hodnot a norem. Autorka se domnívá, že Jakubova zvolená **negativní identita** v dospívání, je pro něj charakteristická i dnes.

Simona: Především s ohledem na Simonina vyjádření v úkolu Zamyšlení, že neví, jak by charakterizovala, kdo je a kam patří v období puberty a v současnosti, je možné se domnívat, že **krize identity** u ní **ještě probíhá**, že momentálně stále hledá samu sebe a své místo ve vztazích a v okolním světě.

Petr: Neúspěšné zvládnutí krize identity, respektive absence zážitku krize, neutrální sebeurčení, dezorientace v sobě samém a především v podmínkách okolí, obavy převzít odpovědnost. Petra tedy charakterizují **prvky identity difúzní**, ovšem spíše má autorka za to, že se u Petra jedná o **status náhradní identity**, vzhledem jeho závislostem na ostatních lidech, kteří jsou pro něj důležití a definování se pomocí toho, co si o něm myslí druzí.

Je tedy možné konstatovat, že přesto, že tito lidé neměli jednoduchý start do života, vyrovnali se s ním celkem dobře, pět z nich je schopno žít svůj samostatný život a postarat se sami o sebe, jeden s tímto má nemalé problémy. Až tedy na Jakuba a Petra, u nichž proces identity nebyl završen optimálně, ostatní svou identitu našli, respektive u Simony proces hledání sebe sama momentálně ještě probíhá. Naše identita však není neměnná, je

ve stálém procesu, takže je možné, že i ostatní respondenti budou za čas opět z nějakého důvodu na prahu hledání. V současné době je ale možné říci, že tři z nich identity dosáhli.

ZÁVĚR

Úspěšné zvládnutí krize identity, zpracování všech předchozích vývojových období a dosažení identity samostatného, dospělého člověka, který je schopen definovat a uvědomovat si sám sebe, odpovědět si na otázky vlastní existence, toho kdo jsem, čeho jsem součástí, kam dále směřuji a jaký má můj život smysl, není jistě jednoduché pro nikoho z nás. O to těžší je to pro člověka, který nemohl vyrůstat ve své rodině, případně alespoň v rodině náhradní. Jeho základní podmínky a předpoklady byly omezené, nepoznal rodinu, případně poznal svou rodinu nefunkční, která ani příliš nejevila zájem, ho v dětském domově navštěvovat. S tím vším se museli respondenti účastníci se předkládaného výzkumu vyrovnat na cestě za pochopením sebe sama. Bohužel ne všem se to povedlo.

Ústavní péče zůstane péčí ústavní, přesto, že se vychovatelé i ostatní pracovníci jistě snaží dát dětem nejvíce, co mohou, milujícího rodiče jim však nemohou nahradit. Otázkou však zůstává, zda se opravdu v některých případech nemají děti lépe v dětském domově než v nepodnětném a chladném rodinném prostředí. Ovšem zde ovšem vyvstává otázka, jestli neexistuje možnost péče náhradní rodiny. V praxi to však opravdu vždy možné není, proto, dokud budou děti, které musí vyrůstat bez otce a bez matky v prostředí dětského domova, je třeba zajistit jim tu nejlepší péči. A to nejen po stránce materiální, ale především citové a duševní.

Z hlediska posilování identity v dětských domovech je možné pro praxi doporučit hovořit s dětmi o jejich původní rodině, o historii, přesto, že v předkládaném výzkumu čtyři respondenti o toto příliš nestáli. Ovšem znalost toho, odkud člověk pochází, je pro budoucí dosažení identity důležité. Taktéž se jeví jako vhodné posilovat identitu osobám jiného etnika, například romského, jako je respondent Petr. Mluvit o jeho odlišnostech, zkusit přečíst těmto dětem například romské pohádky. Rovněž je možné se domnívat, že přesto, že se systém ústavní péče dětských domovů transformoval na dětské domovy rodinné, opravdový rodinný model to však není. Především proto, že v dětských domovech pracuje málo vychovatelů, takže chybí mužský vzor, který samozřejmě může být částečně zástupný v jiném pracovníkovi dětského domova neposkytujícího pedagogickou péči, ale starajícího se o chod domova. Na to se však nelze spoléhat. Tato teze by však v praxi byla asi problémem, protože mužů vychovatelů zřejmě nebudou přibývat výrazné počty. Další námět, který se autorce jeví jako vhodný, je cílená a důsledná práce s rodinami, jednak

v době problémů, aby se zabránilo odebrání dítěte z rodiny, případně, pokud již dítě musí odejít do ústavní péče, tak s touto rodinou intenzivně pracovat. Pracovat na tom, aby se dítě mohlo do ní vrátit nebo alespoň, aby rodiče měli zájem dítě co nejčastěji navštěvovat a byli ochotni si je brát občas domů. Toto by měli zajišťovat pracovníci orgánů sociálně právní ochrany dětí ve spolupráci s řediteli a vychovateli v dětských domovech.

Ovšem nejideálnější variantou by samozřejmě bylo, kdyby všechny děti mohly vyrůstat ve své rodině, která je miluje, pečuje o ně a zajišťuje jim pocit jistoty.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ANZENBACHER, A. *Úvod do filozofie*. (K. ŠPRUNK, Trans.). 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2004. (Originál vydán 2002). ISBN 80-7178-804-X.
- [2] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD *Zařízení pro výkon ústavní-ochranné výchovy-podle zřizovatele*. [cit. 27.04. 2011].
Dostupné z:
[http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/54001CDEBC/\\$File/33011033.pdf](http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/54001CDEBC/$File/33011033.pdf)
- [3] ERIKSON, E. H. *Dětství a společnost*. (J. VALEŠKA, Trans.). Praha: Argo, 2002. (Originál vydán 1993). ISBN 80-7203-380-8.
- [4] GEIST, B. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, 1992. ISBN 80-85605-28-7.
- [5] HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Velký psychologický slovník*. 4. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-686-5.
- [6] HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-888-0.
- [7] HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- [8] JANOŠOVÁ, P. *Dívčí a chlapecká identita*. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-2284-9.
- [9] JEDLIČKA, R. et al. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0.
- [10] JENKINS, R.. *Social Identity*. London: Routledge, 1996. ISBN 0-415-12052-7.
- [11] KERN, H. et al. *Přehled psychologie*. (M. MACHÁTOVÁ, Trans.). 3. vyd. Praha: Portál, 2006. (Originál vydán 1991). ISBN 80-7367-121-2.
- [12] KLIMEŠ, J. *Budování identity dítěte*. Praha: Občanské sdružení Rozum a cit, 2008. [cit. 22.02. 2011].
Dostupné z:
http://www.rozumacit.cz/sites/default/files/Budovani_identity_ditete_0.pdf
- [13] KOUKOLÍK, F, DRTILOVÁ, J. *Vzpoura deprivantů*. Praha: Makropulos, 1996. ISBN 80-901776-8-9.

- [14] LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ D. *Vývojová psychologie*. 4., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1284-9.
- [15] MACEK, P. *Adolescence*. 2., upr. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7.
- [16] MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada Publishing, 2002. ISBN 80-247-0332-7.
- [17] MATĚJČEK, Z. (ed.), et al. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3.
- [18] MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 3. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-494-X.
- [19] MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-83-6.
- [20] MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální služby*. Praha: Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-310-9.
- [21] MATOUŠEK, O. Sociální práce s rizikovou mládeží. In MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. (eds.) *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005, s. 267-281. ISBN 80-7367-002-X.
- [22] MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozšíř. a přeprac. vyd. Praha: SLON, 2003. ISBN 80-86429-19-9.
- [23] MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X.
- [24] MATOUŠEK, O. *Ústavní péče*. 2., rozšíř. a přeprac. vyd. Praha: SLON, 1999. ISBN 80-85850-76-1.
- [25] MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1360-4.
- [26] MUSIL, J. V. *Základy psychologie II*. 2. vyd. Olomouc: Jiří Musil – Psychologická a výchovná poradna, 2008. ISBN 978-80-903449-6-9.
- [27] REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.
- [28] ŘÍČAN, P. *Psychologie*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-923-2.

- [29] ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha : Panorama, 1990. ISBN 80-7038-078-0.
- [30] ŠVARÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
- [31] ŠVEC, V., HRBÁČKOVÁ, K. *Průvodce metodologií pedagogického výzkumu*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2007. ISBN 978-80-7318-547-3.
- [32] ÚSTAV ZDRAVOTNICKÝCH INFORMACÍ A STATISTIKY: *Činnost kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do tří let a dalších zařízení pro děti v roce 2009*. Ústav zdravotnických informací a statistiky: 2010. [cit. 27.04. 2011]. Dostupné z:
<http://www.uzis.cz/rychle-informace/cinnost-kojeneckych-ustavu-detskych-domovu-pro-deti-tri-let-dalsich-zarizeni-pro-de>
- [33] VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.
- [34] VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.
- [35] *Velký sociologický slovník. I. svazek A – O*. Praha: Univerzita Karlova, vydavatelství Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1.
- [36] VOCILKA, M. *Dětské domovy v České republice I*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 1999. (brož.).

Legislativní normy:

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Internetové zdroje:

<http://www.podkridly.cz/>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

- DD Dětský domov.
- DP Dlouhá pauza. (v rozhovoru)
- KP Krátká pauza. (v rozhovoru)
- SŠ Střední škola.
- SVP Středisko výchovné péče.

SEZNAM OBRÁZKŮ

[Obr. č.1] Skupiny (Analýza dat)

[Obr. č.2] Schéma kategorií (interpretace výsledků výzkumu)

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Otázky k rozhovoru

Příloha P II: Osa životních událostí (Tereza)

Příloha P III: Zamyšlení (Tereza)

Příloha P IV: Motto (Tereza)

Příloha P V: Přepis rozhovoru č. 1 (Tereza)

Příloha P VI: Přepis dalších získaných dat (Tereza)

PŘÍLOHA P I: OTÁZKY K ROZHOVORU

Respondent:

Otázky základní:

Pohlaví:

Věk:

Vzdělání:

Současné povolání:

Rodinný stav:

Partner/partnerka:

Děti:

Bydlení:

V kolika letech jste přišel/přišla do dětského domova?

V kolika letech jste z dětského domova odcházel(a)?

Žil(a) jste v jednom nebo ve více dětských domovech?

V jakém typu dětského domova jste žil(a), v rodinném nebo klasickém? (Vyrůstal(a) jste v menší skupince dětí žijících ve vlastním bytě, buňce, blížící se modelu rodiny nebo ve větší skupině dětí. Staral se o Vás najednou jen jeden vychovatel, nebo dva, více a byly to ženy, nebo muž a žena a jak často se střídali?)

Otázky k identitě:

1. Znáte své rodiče? Pověděl(a) byste mi něco o svých rodičích? (A)
2. Víte, proč jste nevyrůstal(a) u svých rodičů nebo někoho jiného z rodiny? (A)
3. Máte sourozence? (A)
4. Pokud máte sourozence, vyrůstali také v dětském domově? S Vámi? (A)

5. Byl(a) jste během života v dětském domově v kontaktu s někým s rodiny? S kým?
(A)
6. Stýkáte se se svou rodinou? (B)
7. Chyběla Vám v dětském domově rodina? Mrzelo Vás, že nemůžete žít s rodiči, případně v rodině? (B)
8. Je pro Vás důležité vědět, kdo jsou nebo byli Vaši rodiče, kde máte své kořeny, přesto, že jste ve své rodině nevyrostal(a)? (A)
9. Co pro Vás znamená rodina? Původní i budoucí, případně současná? (B)
10. Jak jste vnímal(a) svůj příchod do dětského domova? (A)
11. Jak na Vás působilo prostředí dětského domova? (1B)
12. Jaký jste měl(a) v domově pocit z výchovy a chování vychovatelů? (A)
13. Mluvil(a) s Vámi o Vašich rodičích a rodině některý z pracovníků dětského domova během pobytu v dětském domově? (A)
14. Vnímal(a) jste dětský domov jako součást svého života? (B)
15. Pociťoval(a) jste v zázemí dětského domova jistotu, bezpečí nebo byla pro Vás podstatná z hlediska jistoty stále Vaše rodina? (B)
16. S kolika dětmi jste sdílel(a) pokoj, byt, buňku a tedy nejbližší soukromí? Jak často se „osazenstvo“ měnilo? (B)
17. Měl(a) jste svůj vlastní majetek (hračky, deník, kniha), který jste nepůjčoval(a) ostatním dětem? (A)
18. Rozuměl(a) jste si s ostatními dětmi? (B)
19. Měl(a) jste mezi nimi kamarády nebo jste měl(a) kamarády spíše jinde – ve škole, z bývalého bydliště u rodičů atd.? (B)
20. Co pro Vás znamenaly ostatní děti z dětského domova a co jste podle svého mínění pro ně znamenal(a) Vy? (B, D)
21. Co pro Vás znamenali kamarádi a co jste podle svého mínění pro ně znamenal(a) Vy? (B, D)
22. Stýkáte se s dětmi z domova a kamarády z dětství, dospívání? (B)

23. Máte nějaké nové kamarády? (B, D)
24. Jaký/Jaká jste kamarád/kamarádka, jak byste se charakterizoval(a)? (D)
25. Koho považujete za nejbližší osobu, na kterou se můžete opravdu spolehnout? (D)
26. Byl(a) jste v době pobytu v domově na sebe za něco pyšný/pyšná, a za co? (D)
27. A naopak, provedl(a) jste někdy něco, za co se stydíte? (D)
28. Jste na sebe za něco pyšný/pyšná teď, a za co? (D)
29. Oceňoval a chválil Vás v dětském domově někdo? Za co? (D)
30. Byl(a) jste si v dětském domově vědom(a) své jedinečnosti, nebo jste měl(a) pocit, že splýváte s ostatními? (D)
31. Slavily se v dětském domově svátky a narozeniny dětí? (A)
32. Měl(a) jste nějakou osobu jako vzor? Někoho, komu jste se chtěl(a) podobat? (D)
33. Máte v současné době nějakou osobu jako vzor? (D)
34. Jaká byla Vaše puberta (věk 10, 11 až 15 let)? Bylo to bouřlivé období, měl(a) jste v tomto období problémy, nebo toto období bylo klidné? A jak jste toto období vnitřně prožíval(a) Vy? (D)
35. Stýkáte se s některými vychovateli či ostatními pracovníky z domova? (B)
36. Jak jste vnímal(a) blížící se rok odchodu z dětského domova? Radost, nejistota, strach? (C)
37. Jaké jste měl(a) představy o svém dalším životě mimo dětský domov? Shodují se s realitou? (C)
38. Jaké máte plány, přání do budoucna? Čeho byste chtěl(a) dosáhnout? (C)
39. Mělo to, že jste vyrůstal(a) v dětském domově vliv na výběr školy pro přípravu na Vaše budoucí povolání? Jaký? (D)
40. Jak jste se začlenil(a) do pracovního kolektivu? (D)
41. Jaké máte vztahy se spolupracovníky? (D)
42. Baví Vás Vaše povolání? (D)
43. Jaký/Jaká jste pracovník/pracovnice, jak byste se charakterizoval(a)? (D)

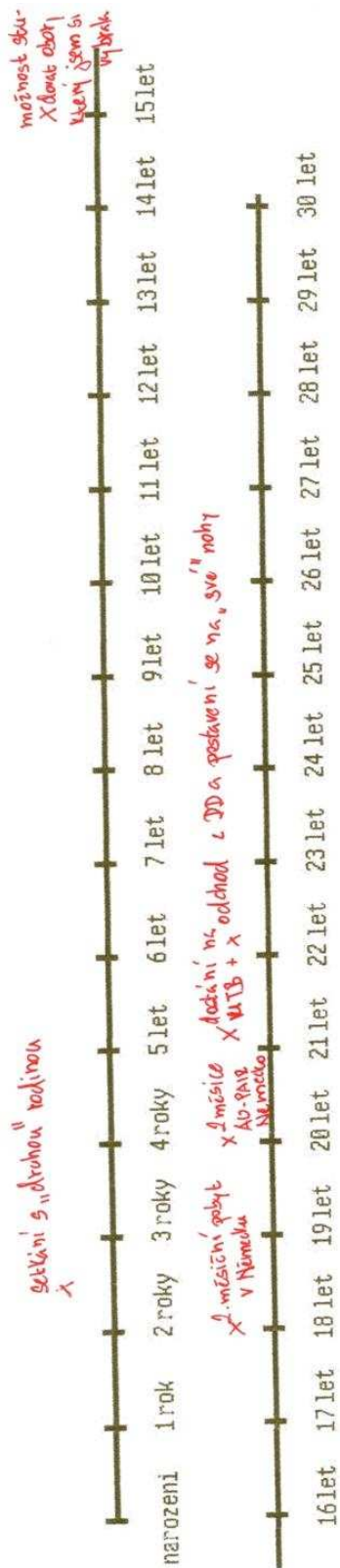
44. Máte nebo měl(a) jste dlouhodobý vztah? (D)
45. Měl(a) jste/máte problém s navazováním partnerských vztahů nebo se soužitím v partnerském vztahu vůbec? (D)
46. Myslíte si, že Vás z hlediska navazování partnerských vztahů a setrvání v nich ovlivnilo to, že jste vyrůstal v dětském domově? Případně jak? (D)
47. Jaký/Jaká jste partner/partnerka, jak byste se charakterizoval(a)? (D)
48. Čeho si na sobě vážíte? (D)
49. Co podle svého mínění znamená pro ostatní, čeho si na Vás váží? (D)
50. Myslíte si, že Vás pobyt v dětském domově nějakým způsobem omezuje ve Vašem dalším životě mimo něj? (D)
51. Myslíte si, že Vás pobyt v dětském domově nějakým způsobem ovlivňuje ve Vašem životě mimo něj? (D)

PŘÍLOHA P II: OSA ŽIVOTNÍCH UDÁLOSTÍ (TEREZA)

OSA ŽIVOTNÍCH UDÁLOSTÍ

Respondent: *Tereza*

Pokuste se, prosím, na časové ose vyznačit své životní mezníky spolu s informací o jaké události se jednalo - životní události, které považujete pro svůj život za důležité (kdy se událost stala a jaká to byla událost, šťastné či smutné, šťastné či smutné, nešťastné či šťastné).

Pozn.: podle nepopáda' perspektiva je; da' jak p'loa je d'le' p'loa

PŘÍLOHA P III: ZAMYŠLENÍ (TEREZA)

ZAMYŠLENÍ

Respondent: *Tereza*

Zkuste se, prosím, zamyslet nad otázkami „Kdo jsem?“ a „Kam patřím?“ a odpovědět na ně v následujících obdobích svého života :

Období dospívání – pubescence, puberty (přibližně od 10, 11 do 15 let):

Jsem člověk, který se hledá a někdy i tápe, ale snaží se stát pevně na zemi.

Období před odchodem z dětského domova:

Jsem člověk, který má trávku obavy ze samostatného života - zvládnou to?

V současnosti:

Jsem člověk, který začíná realizovat své plány - bydlení, práce, osobní život.

Ve všech případech patřím do rodiny, která je pro mne na prvním místě.

PŘÍLOHA P IV: MOTTO (TEREZA)

MOTTO

Respondent: *Tereza*

Máte nějaké životní motto, které je pro Vás důležité? Napište jej, prosím.

"Když už člověk jednou je, tak má koukat, aby byl. A když kouká, aby byl a je, tak má být, tím čím je a ne tím čím není, jak tomu v mnoha případech je" J. Kerich

PŘÍLOHA P V: PŘEPIS ROZHOVORU Č. 1 (TEREZA)

Datum a čas rozhovoru: 23.03.2011, 15.30 – 16.05 hodin

Místo: V bytě respondentky v Domě na půl cesty

Vysvětlivky použitých zkratk v textu:

DP – dlouhá pauza

KP – krátká pauza

... – na konci věty: nedokončená věta, na začátku věty: pokračování v předchozí větě

Tak já první mám takové základní otázky. Kolik je Vám let?

22

22 a vzdělání máte jaké?

Střední s maturitou.

Takže střední odborná škola nějaká?

No, nástavbové studium, já jsem vyučená a pak nástavba.

Ehm. A ta střední škola je jaká?

Střední odborná škola, jak mám výuční list?

Ne, ta střední, jaký máte..

Střední podnikatelská

...obor

podnikání

To jste dělala tady ve XY?

Ne, ve XY.

A v současné době Vy pracujete, jsem pochopila, když jste na nemocenské (pozn. autorky – respondentka mi skutečnost, že je v současné době v pracovní neschopnosti, sdělila v telefonu při domlouvání si termínu schůzky, neboť v týdnu, kdy jsme se sešly

předpokládala již její ukončení, tak abychom si domluvily schůzku ještě na dobu, kdy bude doma na „nemocenské“).

Ano.

A pracujete jako co, nebo kde?

Jako operátor, telefonní operátor.

Jako u nějakého mobilního operátora, jako je...

Ehm. (přítakání).

...T-mobile, Vodafon...?

Ano.

A rodinná stav? Jste svobodná, vdaná...?

Svobodná.

Máte partnera?

Partnera mám.

A žijete spolu?

Ne, nežijeme, žijeme každý zvlášť, ale stýkáme se.

A můžu se ještě zeptat, jak dlouho spolu jste?

Tak je to chvíličku, jsme spolu měsíc.

Ehm. (přítakání)

A partner pochází taky z dětského domova?

Ne. Partner je z úplné rodiny.

A děti?

Nemám.

A bydlíte teda tady v domě na půl cesty?

V XY.

A jak dlouho tady jste? Od té doby co jste...?

Zhruba rok.

Takže vlastně co jste vyšla z dětského domova...

Ano

...jste šla sem.

Ehm. (přítakání)

A teď bych se Vás zeptala, v kolika letech jste do dětského domova přišla?

Už od malička.

Takže v podstatě od narození.

Ano.

A v kolika letech jste teda odcházela? 21, 20?

V těch jednadvaceti, no.

Jak jste skončila vlastně školu?

Školu. Ano.

A žila jste v jednom nebo ve více dětských domovech.

V podstatě v jednom.

Ehm. Předtím byl vlastně kojeňák. Ale to já jakkdyž neberu, takže jeden.

A ten dětský domov, ve kterém jste žila, byl to dětský domov takového toho rodinného typu?

To byl rodinný typ. Ehm. Tam nás bylo míň, takže rodinný typ.

Ehm, rodinný. A vyrůstala jste teda v menší skupince dětí, že vás tam bylo míň.

Ehm, tam nás bylo míň. Pokud jsou ty rodinné typy, tak tam to v podstatě je i uzákoněné, je tam dána norma.

A vychovatele jste měli jak? Starali se o vás třeba dva, nebo jeden, střídali se?

Oni se střídali ti vychovatele. V podstatě po denních službách a byli zpravidla dva vychovatelé, ti se pravidelně střídali. A zvlášť pak na noční byla ještě jiná vychovatelka.

Ehm. Takže vlastně byl vždycky jeden a pak další den přišel druhý?

...ehm, přišel druhý. Po dnech.

A byly to ženy?

I muži.

Takže měli jste i ženy i muže.

Obojí. Ehm.

Potom tady už mám otázky přímo k té identitě. První ten blok je takový, že se týká vlastně té původní rodiny. Vy jste říkala, že jste byla odmalička v domově. Znáte tu svoji původní rodinu, znáte své rodiče?

Ne neznám. Jenom vím jak se jmenuje matka, ale neznám ji.

Takže neznáte, ale víte třeba jméno.

Ehm. Stejně v podstatě i jako u sourozenců, co mám.

Ehm. Takže vlastně o těch rodičích nemůžete říct v podstatě nic. Jenom...Otce teda vůbec...?

Otce vůbec.

...a maminka (KP) jenom víte teda jméno.

Ehm.

A sourozence vlastně taky neznáte?

A sourozence taky neznám.

A máte sourozence.

Mám.

A víte kolik?

Pět.

A nevíte, neznáte se.

Ne, ne. Neznáme se.

Nikdy jste se nepotkali?

Ne..

A oni teda nevyrostali v dětském domově?

Taky vyrůstali.

Ale nevrůstali s Vámi?

Ne, se mnou ne. Oni v Čechách.

Ehm.

A víte třeba, proč jste nevrůstala u těch svých rodičů nebo u rodiny? Znáte ten důvod?

To jsem se nikdy nedozvěděla, a abych pravdu řekla, ani jsem po tom nějak nepátrala.

Ehm.

A pak ta otázka další je asi zbytečná, jestli jste byla v kontaktu s někým s rodiny. Takže ne?

Ne.

Stýkáte se se svou rodinou? Ne?

Ne.

Ta Vaše rodina chyběla Vám v tom dětském domově? Mrzelo Vás třeba, že nemáte rodinu?

Ne, nemrzelo. Tahle ne. Já mám... Abyste to pochopila, já mám jakkdyby náhradní rodinu, se kterou se pravidelně stýkám. Takže v podstatě jednak ten domov už sám o sobě tam bylo dobré to prostředí takové to rodinné opravdu. Jak je to domov toho rodinného typu, tak zároveň i v podstatě ta druhá náhradní rodina mi poskytla v podstatě to, co jsem neměla.

Ehm. A Vy jste byla nějak v pěstounské péči?

Nebyla, nebyla. Já jsem byla něco jak v osvojení. Já jsem byla zkrátka jenom půjčována.

Aha. To byla taková ta, já si nevzpomenu teď na název, ale že prostě jste v tom dětském domově, ale rodina si Vás bere třeba na víkendy, nebo na prázdniny nebo tak?

Ehm.

Taková ta hostitelská péče.

Ano, něco na ten způsob.(KP)A s tou hostitelskou rodinou se v podstatě stýkám doposud. S tou jsem stále v kontaktu.

A ti si Vás brali už tak nějak od malička?

Ehm. Od těch dvou let.

A oni bydleli...

V Otrokovicích.

A Vy jste byla v tom dětském domově kde?

Tady ve XY na XY a pak na XY.

Ehm. Takže vlastně rodina nechyběla a v podstatě jste jakoby takovou náhradní rodinu měla, takže...

Já jsem rodinu získala.

Ehm (KP) takže Vás nemrzelo, že jste nežila s tou původní rodinou?

Ne.

Tady toto je taky taková otázka, když vlastně nevíte...jestli je důležité pro Vás vědět, kdo ti rodiče byli, nebo ta matka třeba aspoň kdo je, kde máte ty svoje kořeny, přestože jste nevyrostala v té rodině a nestýkáte se.

Na jednu stranu si myslím, že to důležitý to je, ale nějak mne to netáhne zjistit to.

Ehm.

Ani třeba s těma sourozencama se setkat?

Ti sourozenci se mě snažili kontaktovat, ale já jsem odmítla.

Ehm.

Protože ti sourozenci se v podstatě ozvali až ve věku, kdy už já jsem byla dospělá.

Ehm. A oni jsou mladší teda?

Jsou mladší, ale o moc ne.

Ehm.

Dva jsou vlastně přede mnou a pak jsou po mě. Takže i starší i mladší by se dalo říct, takhle, abych to upřesnila.

Ehm. A když se zamyslíte nad tím pojmem rodina, co ta rodina pro Vás znamená? Ta původní?

Asi (KP) původní asi nic, ale jako tak celkově, kdybych to měla brát z mého pohledu, tak bych to brala jako takový, takové místo, kde má člověk pocit bezpečí, kde ví, že když něco potřebuje nebo když je třeba nemocný, cokoliv, tak vždycky se najde někdo, kdo mu pomůže.

Ehm. A ta současná jakoby ta náhradní rodina v podstatě tady toto pro Vás znamená?

Ehm.

A budoucí rodina?

A moje budoucí rodina...v podstatě to samé. Také založit rodinu.

Plánujete děti?

Plánujeme. Nicméně pro tu rodinu zas chci jen v podstatě to nejlepší, aby to dítě opravdu mělo všechno, se vším, se vším, tak jak má být správně to dítě vychováváno.

Abyste mu dala vlastně to, co ti rodiče nedali Vám, ale dala Vám to ta náhradní rodina?

Ehm.

Jak jste vnímala ten příchod do toho dětského domova? Tak asi v době, když jste si to začala uvědomovat, když jste tam byla od malička?

Já jsem asi hodně adaptivní člověk, takže já jsem to moc nevnímala, ale jsem takový spíš samotářský typ.

A jak na Vás působilo to prostředí toho dětského domova? Když to bylo rodinné starali se o vás...

Jako takové to rodinné zázemí vyloženě. V podstatě tak jak když jste doma, akorát ta maminka tam neměla jenom dvě děti třeba, ale měla jich tam osm.

Ehm. Takže vlastně dobře.

Ehm.

A s tím související otázka. Z té výchovy a z chování těch vychovatelů pocit jste měla jaký?

Hodně pěkný, protože i přesto, že oni měli své vlastní rodiny, tak nás taky jakkdyby brali jako vlastní. Takže tam ten osobní přístup byl fakt pevný, byl postavený na dobrých základech.

A bavil se s Vámi někdy někdo z těch pracovníků o těch Vašich rodičích nebo o té rodině. Asi něco trochu jo, když něco víte?

No, moc ne. To jsem si pozjišťovala až teďka spíš, ale já jsem to ani nikdy moc nevyžadovala. Oni možná třeba měli náznak třeba, že by mi to řekli, ale já jsem to odmítala.

Ehm.

Protože, nevím, jak to říct, ale jestli po té duševní stránce jsem ještě na to nebyla připravená.

Ehm.

Vnímala jste ten dětský domov jako součást svého života?

Ehm. souhlasně kývá hlavou

A pociťovala jste tam teda takovou tu jistotu, bezpečí.

No, to tam všechno bylo, no.

S kolika dětmi jste sdílela ten pokoj. Vy jste říkala, že s osmi. Osm Vás bylo na pokoji?

Ne, osm nás bylo v rodině, ale my jsme byli rozděleni po pokojích.

Aha.

Takže bud dvě nebo tři jsme byly na tom pokoji.

Ehm. Takže osm v rodině, vlastně jakkdyž v tom bytě, v té buňce...

Jak bych to řekla. To bylo...Vlastně ten domov byl typu rodinného, rodinného domu. To byla obrovská vila.

Ehm.

V jednom patře bydlela jedna rodina a v druhém patře bydlela druhá. A vlastně každá ta, každé to patro mělo všechno, své sociální zařízení, a koupelny, kuchyně, obývací prostory a taky pak samostatné pokojíčky.

Ehm. Takže v tom pokojíčku jste byly dvě až tři.

Ehm. Dvě až tři. No, včetně mě.

Dvě až tři a jak často se měnili ti v uvozovkách sourozenci nebo prostě děti?

Tak ty děcka to v podstatě záleželo na věku, že jo. Ale zhruba každý rok tam chodil někdo nový, protože to se pořád obměňuje.

Ehm.

Pořád tam jsou nové děti. Oni se většinou snaží ti vychovatelé dávat ty děti dle těch věkových skupin k sobě, aby si víc rozuměli.

Ehm. A měla jste nějaký jakoby svůj majetek, nějaké hračky, knihy, co jste třeba nepůjčovala nikomu, co bylo vyloženě Vaše?

Měla, ehm, měla, protože v podstatě, třeba když byly vánoce, nebo jsme měli svátky, narozeniny, tak jsme dostali dárky a ty byly v podstatě naše, na to nám nikdo nemohl sáhnout.

Ehm. Takže vlastně ty dárky jste si vzala potom s sebou?

Ehm.

Rozuměla jste si s ostatními dětmi?

Rozuměla. Myslím si, že jsme byli dobrá skupina, že jsme fakt dobře vycházeli. Je teda sice pravda, párkrát byly neshody, ale to je asi i u klasické rodiny.

Ehm. Takže počítáte je mezi kamarády, nebo berete je jako kamarády všechny, nejenom z té Vaší skupiny, ale i...

Ehm. Všechny. Tak oni ti vychovatelé se snažili, aby jsme i přesto, že jsme bydleli na ty dvě rodiny, v uvozovkách, tak se snažili, abysme v podstatě tak všichni se všema žili a stále jsme se stýkali.

Ehm.

A kamarády někde jinde měla jste? Třeba ve škole?

I ve škole, i v jiných dětských domovech. Protože třeba ty dětské domovy pořádají různé srazy, různé kulturní akce a tam jsme se v podstatě vídávali. Takže i s gama je hodně přátel. Jinak jsme jezdili na tábory, takže i tam a pak i kroužky třeba, takže těch kamarádů opravdu byl dostatek.

Ehm. A ty ostatní děti z toho dětského domova, co pro Vás znamenaly? Takovou jako dalo by se říct, že to byla rodina pro Vás?

Ehm. kývá souhlasně hlavou.

A co si myslíte, že jste třeba pro ně znamenala Vy?

Mě většinou brali jako starší sestru, která vždycky pomohla, když mohla.

A, teďka ta otázka je podobná, co pro Vás znamenali kamarádi? Obecně prostě, i třeba ty děti z dětského domova nebo s jiných dětských domovů, ze školy. Jakoby, co pro Vás ti kamarádi znamenali?

Jasně, já Vám rozumím. Je teda pravda, že já rozlišuje kamarády na dva typy. Jeden typ je ten, o kterých vím, že když potřebuje já, tak oni mi pomůžou. Stejně jako já jim. A pak je ten druhý typ, který chce pomoc ode mne, ale když chci já, tak nepomůžou.

Ehm.

Takže já jsem se vždycky většinou snažila hledat právě ty kamarády toho prvního případu, kdy jsme si navzájem pomáhali a pro mne to bylo taková jako nedílná součást života.

Ehm.

A Vy pro ty kamarády vlastně znamená taky jako kamarádka, která pomůže?

Ehm.

Pro oba dva typy?

Ehm. Pro oba dva typy.

Stýkáte se s dětmi z toho dětského domova?

Z dětského domova. Ano pravidelně, chodím tam. Je teda pravda, že už se to hodně obměnilo za ten rok, ale stýkáme se.

A stýkáte se i stěma, co třeba už odešli?

Tak on ten domov pořádá vždycky za určitou dobu sraz chovanců.

Ehm.

Takže tam se v podstatě všichni setkáme, nebo jednou za rok, když jsou vánoce, tak ty děti z domova dělají vánoční besídku pro své kamarády, takže i tam se setkáváme.

Takže potkáváte se i třeba s kamarády s těch ostatních dětských domovů a i třeba ze školy?

Ehm.

A máte nějaké nové kamarády od té doby, co jste vyšla z toho dětského domova?

Jako třeba tady přímo v XY...

Ano třeba tady, nebo ve XY...

Jako pár se jich najde, ale už to není tolik, protože v podstatě, jak jsem byla v tom dětském domově, tak jsme i hodně cestovali, ty tety, co nás..., my jsme jim říkali tety, tak ony se nás snažily hodně...hodně mezi tu společnost jako dostat, aby jsme nebyli vyčlenění. Takže v tomto směru si myslím tak jako, že to bylo pěkné, když v podstatě my jsme byli jenom zvyklí, že máme kolem sebe nějakých dejme tomu patnáct.. patnáct lidí, které známe denno-denně, ale pořád jsme mohli objevovat někoho nového.

Ehm. Takže teďka máte tak pár nových kamarádů?

Ehm.

A když byste se měla charakterizovat jako kamarádka, jak byste se charakterizovala? Tak že každému pomůžete?

Možná to, pro každou legraci. ...Kolikrát jsem třeba i v podstatě těm tetám pomáhala, když třeba teta měla někoho nemocného, tak já jsem se třeba starala o ty v uvozovkách zdravé, třeba jsme šli někam ven, nebo takhle. Takže vždycky jako taková ta druhá ...druhá ruka a zároveň být jako přítelem.

A máte nějakou nejbližší osobu nebo osobu, kterou považujete za nejbližší, kterou víte že se na ni můžete vždycky spolehnout?

Mám, ale ta osoba není z dětského domova. Tu jsem poznala na základní škole.

Takže je to kamarádka ze základní školy.

Ehm.

A v té době, když jste byla v tom dětském domově byla jste na sebe za něco pyšná, hrdá na sebe?

Tak našly se tam momenty, třeba, když jsem se dostala na nástavbu, následně na vysokou školu, když jsem mohla vycestovat do zahraničí, takže nějaké ty chvíle tam byly.

Ehm. A Vy ještě studujete tu vysokou školu?

Nestuduju, já jsem odešla.

Takže jste začala.

Začala ale nedokončila, nicméně chystám se příští rok znovu přihlásit se a pokračovat dál.

A kolik jste toho udělala?

Já jsem měla jen jeden semestr.

Jeden semestr.

Ten zimní, no

Ehm.

A to jste tady ve XY?

Tady ve XY no, na humanitních studiích, německý jazyk.

Ehm. A naopak zase provedla jste někdy něco za co jste se třeba styděla nebo něco za co jste nebyla úplně na sebe pyšná?

Tak to těžko říct, ale určitě to sama znáte, vždycky člověk něco provede, co by nejradši zametl pod koberec. Ale nějak si nevzpomenu.

Neuvědomujete si.

Já jsem byla spíš takové to klidnější dítě.

A teď v současné době, je něco na co jste třeba hrdá, nebo pyšná?

Tak mám práci, žiju odděleně, v podstatě nejsem na nikom závislá, jsem závislá jenom sama na sobě. Takže i to si myslím, že je docela úspěch, že ne každému, kdo odejde z dětského domova se to podaří se uchytit.

Ehm. A v tom dětském domově oceňovali Vás, nebo tak obecně děti, oceňovali vás, chválili vás třeba za něco.

Tak určitě, vždycky tam se něco našlo.

Ehm. A co tak třeba nejčastěji? (KP) Takové jako běžné věci?

Běžné věci. Třeba, když člověk dostal pěknou známku ve škole, tak i v podstatě na konci školního roku vždycky se dělalo takové posezení a tam se ty děcka mezi sebou bavili s těma vychovatelama a probírali, co by mohli zlepšit, a tak dále. Takže i za to oni dostávali odměny. Nebo třeba za nějakou dobrou reprezentaci, když jsme někde byli, někde třeba účinkovali nebo byli třeba někde na návštěvě.

Ehm.

A Byla jste si vědomá jakoby své vlastní jedinečnosti, nebo člověk tak nějak splyne s ostatními dětmi, když je vás tolik?

Já jsem se vždycky snažila spíš zapadnout.

Ehm, takže tak do té společnosti, spíš nevyčnívat, spíš tam jako zapadnout, ale jinak tak jakoby to vnitřní...byla jste si vědomá toho jako...mě teď nenapadá, jak to popsat jako takové to opravdu, že taková jsem jenom já, že se třeba nesnažím někoho kopírovat třeba takto nějak jsem to myslela.

Tak z části jo. Z části určitě ten člověk si říká, že třeba v dané situaci by se jinak zachoval, že on je přece jiný, takže i z části tam byl takový ten pud sebezáchovy. Že nechce být v podstatě na jednu stranu házen do toho jednoho pytle, jak se říká.

Pak tady mám otázku, tu už jste mi odpověděla, jestli jste slavili v tom dětském domově svátky a narozeniny, Vy jste říkala, že ano, a že jste dostávali dárky.

Ano.

A měla jste nějakou osobu třeba jako vzor? Někoho, komu byste se třeba chtěla podobat, prostě vzor, tak jak má člověk třeba v dětství, v dospívání nějaký vzor. Že k někomu třeba někdo vzhlíží, k nějakému zpěvákovi, rodiči...

Ne já jsem nikdy neměla takový ideální vzor.(KP) Abych se přiznala, opravdu ne.

Ehm. A když si vzpomenete na pubertu, takový ten věk přibližně deset, jedenáct až patnáct let, každý to má trochu jinak. Bylo to období pro Vás bouřlivé, měla jste nějaké problémy, nebo bylo klidné.... ?

U mě to ani nebylo poznat

... nebo jako úplně každé jiné období?

ani to nešlo poznat.

Takže ani jste to vnitřně nějak neprožívala,...

Ne.

...někdo prožívá takové stavy rozervanosti a podobně.

Já jsem byla celkově tak jako vyrovnaný člověk, takže ne.

Ehm.

A s vychovateli nebo jinými pracovníky z domova se stýkáte?

Ehm.

To jste vlastně už říkala, že tam chodíte. Chodíte tam ráda že, podle toho jak mluvíte?

Určitě. Tak ono je to v podstatě moje jako rodina, takže vždycky člověk se rád vrací ke svým kořenům.

A jak jste vnímala ten blížící se rok odchodu z toho dětského domova?

Já jsem, abych byla upřímná, jsem to nějak moc nevnímala, protože....já jsem měla odcházet už když vlastně člověk má osmnáct let a dokončuje střední školu, tak pak by měl odejít, ale v podstatě umožněné, že pak může zůstat v domově na dobrovolný pobyt, na svou dá..na svou vlastní žádost, s tím, že pokračuje dál ve studiu. Takže já jsem se pak v podstatě dostala na tu nástavbu, následně na tu výšku, no ale už tak zhruba od těch sedmnácti, šestnácti jsem si pomalu říkala třeba věci do té výbavy, co bych jednou chtěla mít.

Ehm.

Takže takové to jemné, jak to říct, nutkání tam jako bylo, že už bych neměla jenom brát, já nevím, knížky, hračky a takhle, ale že už přece jenom je lepší nějaká ta materiální věc, kterou využítu.

A to jste si vlastně mohla říct, co byste tak chtěla?

Ehm.

Takže jste nepociťovala až tak úplně nějakou nejistotu nebo...

Ne, ne a já teda nevím, jak to chodí v jiných dětských domovech, ale tady v tomto případě, tady v tom Zlíně mě hodně pomohly ty tety, i celkově ti známi všichni. V podstatě cokoliv já jsem potřebovala, kamkoliv něco jít zařídit, něco koupit nebo takle, tak se vším v podstatě poradili, co a jak.

Ehm.

Takže já jsem nebyla, jak se říká, hozena do vody a plav, ale všechno tak se mnou pomalu prošli a pomohli mi.

Ehm. A měla jste nějaké (KP) nebo jaké jste měla představy o tom svém dalším životě mimo ten dětský domov, až vlastně z tama vyjdete? Měla jste nějakou představu?

Tak asi jako každý člověk zařídit to své bydlení.

Ehm.

Tak práci mít, no a do budoucna pak v podstatě založit si tu svou rodinu.

Takže bydlení máte, práci máte, takže shoduje se to s tou realitou?

Ehm.

Zatím. Rodina teprve přijde.

Rodina teprve přijde. Ano.

A tato otázka s tím souvisí. Jaké máte plány do budoucna, přání do budoucna, čeho byste chtěla dosáhnout?

Tak jednak je tam ta škola.

Ehm.

To bych se chtěla dostat. No, a pak ta rodina. Přece jenom letos mám třiadvacet, teda sice až v říjnu, ale už pomalu ten člověk cítí, že chce trošičku se usadit, že už to není třeba tak jako dřív, že jsem řekla chci jet pryč a jela jsem.

Ehm. A třeba, co se týče bydlení? Vlastně, já nevím...tady se může do dvacetišesti let, četla jsem to někde...?

Ano. Zhruba do těch šestadvaceti let. Jednak je to pro děti z dětských domovů, také pro děti z pěstounských rodin a pro děti ze sociálně slabších.

Ehm.

Takže v podstatě každý má v uvozovkách právo to tady získat, ale musí splnit určité kritéria. Takže tam je ten věk a buď být třeba z té pěstounské rodiny nebo i třeba z toho dětského domova.

Ehm.

Jinak tady je to na dva roky a pak v podstatě už jdete do svého bydlení někam.

Aha. Takže vlastně Vy se jakoby musíte(KP) Vy jste tady rok, jste říkala...

Ehm.

...takže vlastně tak nějak v průběhu toho roku se musíte nějak trošku starat...

poohlédnout.

Ehm. Takže vlastně ta budoucnost jakoby teďka ta nejbližší je i o tom bydlení?

Ehm. Ehm. Nicméně třeba do budoucna právě to můžem řešit i tak nakonec třeba s tím přítelem to soužití.

Ehm.

Každopádně já si ještě zatím furt říkám, že mám stále čas.

Jo, to jo, ještě je to dlouhá doba.

Ale už tak pomalinku se poohlížím. Už mám takovou představu, se mi rýsuje.

Ehm. A ovlivnil ten dětský domov Váš výběr povolání nebo profese?

Ne, oni mi nechali volnou ruku.

Takže neměl vliv v podstatě žádný. To co jste si vybrala...

Na to jsem šla.

Teď se dívám, že to tady mám špatně napsaný, já jsem to myslela jako výběr přípravy na povolání.

Tak.

Takže jste si vybrala sama?

Ehm.

A ten obor jste měla jaký?

Zahradníka.

Tady ve XY?

Nee, to je v XY.

Jo, v XY. Já teda jsem z XY a teď přemýšlím, kde tam...

Na XY.

Aha. Na XY, vím, že tam jsou kuchaři, číšníci...

No a to v podstatě dřív byla zemědělská.

Ehm.

A do toho pracovního kolektivu tam, kde jste teď, jste se začlenila jak?

Já si myslím, že dobře.

A vztahy se spolupracovníky máte jaké? Dobré? Vycházíte spolu?

Taky dobré. Myslím, že jsou pěkné.

Vědí třeba, že jste žila v dětském domově?

Tak, nevědí. I když na druhou stranu si myslím, že stejně to v podstatě sice někteří to rozdělují, když vidí člověka z dětského domova, tak ho jakoby odstrkují od sebe, ale kolikrát jsem se setkala s reakcí, když jsem řekla, že jsem z dětského domova, tak řekli, že by to ani jakože by si to ani nemysleli, že to není ani třeba v uvozovkách poznat. Protože někteří mylně žijou v představě, že v dětském domově jsou v podstatě jako grázlici.

Ehm. Kriminální živly, že? Hmm.

Ehm.

Rozumím, nemáte prostě potřebu, to sdělovat.

Ehm. Nemám potřebu.

Baví Vás to Vaše povolání nebo ta práce?

Ale jo. Teď si člověk nemůže moc vybírat.

Ehm. A do budoucna chtěla byste spíš třeba něco jiného dělat?

Ehm.

A můžu se zeptat co? Máte představu?

Zatím představu nemám, ale přece jenom nějak trošičku se odpoutat. Jestli do budoucna začít podnikat.

Ehm. A v čem byste tak chtěla podnikat? Máte nápad, nebo ještě není?

Ještě přímo ne.

Třeba v nějakém tom zahradnictví?

Klidně i to zahradnictví by mohlo být. Já mám v podstatě, ten zahradník eee...to je nejenom řekněme...

Jako aranžérství?

Ano, taky aranžérství tam je. Takže třeba do budoucna i nějaký obchůdek s vázáním květin.

Ehm.

A když byste se měla zase charakterizovat jako pracovník nebo jako pracovnice, jak byste se charakterizovala?

Cílevědomá, pečlivá a strašně tvrdohlavá. Já když v podstatě najdu si způsob, jak mi to nejlépe vyhovuje a někdo se mi ten můj způsob snaží vrátit, snaží se ho inovovat, tak já to zarytě odmítám.

Ehm.

Co se týká toho vztahu. Vy jste říkala, že máte teďka měsíc teprve asi.

Ehm.

A měla jste předtím nějaký dlouhodobější vztah?

Měla jsem rok a půl.

A můžu se zeptat jenom, proč třeba nevydržel ten vztah?

Neklapalo to.

A byl třeba z dětského domova taky?

Ne, z úplné rodiny.

A měla jste nebo máte třeba s navazováním těch partnerských vztahů nebo soužitím v tom partnerském vztahu vůbec nějaký problém? Nemáte s tím nějaký problém?

Tak, já to spíš nechávám osudu. Spíš náhodě. Jako, že bych vyloženě hledala já sama, to se říct nedá.

Ehm.

Společnému soužití se nějak nebráníte, nevidíte, že by v tom byl třeba nějaký problém?

Ne.

A myslíte si, že třeba to, že jste vyrůstala v tom dětském domově, že Vás nějakým způsobem ovlivnilo z hlediska toho navazování těch partnerských vztahů?

To si nemyslím.

Ehm. A zase, jak byste se charakterizovala jako partnerka?

Tak naslouchavá, obětavá, upřímná, věrná (KP) vstřícná.

Ehm. A, když se zamyslíte, čeho si na sobě vážíte?

Tak, možná asi té vstřícnosti, protože už kolikrát jsem se setkala s reakcí, když jsem potřebovala já, aby byl někdo vstřícný, tak on odmítnul, ale já jsem tomu člověku v podstatě vždycky pomohla. Takže asi ta vstřícnost, že i přesto, že už jsem se hodněkrát spálila, tak pořád to dělám.

Ehm. A podle svého mínění, čeho si na Vás váží ti ostatní? Tak asi toho, že teda dokážete pomoci?

Tak asi celkově, no.

A poslední otázka. Myslíte si, že Váš pobyt v tom dětském domově Vás nějakým způsobem omezuje v tom Vašem dalším životě?

Rozhodně ne.

Asi ne, podle toho, jak to všechno říkáte.

Rozhodně ne. Není to nic, za co by se měl člověk stydět.

Ehm.

Setkávám se teda třeba s přáteli, které, kteří už odešli z toho dětského domova a oni se za to stydí.

Ehm.

Ale já nemám proč.

Tak ono tam to dítě neskončí svévolně, že?

No.

Tak to by byl rozhovor, za který Vám moc děkuju.

Telefonicky dále zodpovězeny otázky:

Máte v současné době nějakou osobu jako vzor?

T: *„Ano, tu svou „náhradní“ rodinu.“*

Myslíte si, že Vás pobyt v dětském domově nějakým způsobem ovlivňuje ve Vašem životě mimo něj?

T: *„Ano, naučil mě samostatnosti, v tom smyslu, že se jsem schopná spoléhat sama na sebe.“*

PŘÍLOHA P VI: PŘEPIS DALŠÍCH ZÍSKANÝCH DAT (TEREZA)

Osa životních událostí

Na ose životních událostí vyznačila Tereza pouze události, které považuje za šťastné, jak řekla, modře jí nenapadá nic, nebyla událost, kterou by považovala za nešťastnou, je asi dítě štěstěny.

Ve dvou a půl letech vyznačila „setkání s „druhou“ rodinou“. U tohoto bodu na dotaz autorky práce ještě dále respondentka vysvětlila, že rodina byly složena s manželského páru a jednoho dítěte narozeného později než Tereza, tudíž mladšího. Další událost označila v patnácti letech, a to „možnost studovat obor, který jsem si vybrala“. V osmnácti letech získala Tereza ve škole za studijní výsledky „2 měsíční pobyt v Německu“, tuto událost považuje rovněž za důležitou a následně ve dvaceti letech označila událost „2 měsíce AU-PAIR, Německo“. Její další šťastnou událostí je ve dvaceti jedna letech současně „dostání se na UTB“, tedy na vysokou školu, a také „odchod z DD a postavení se na „své“ nohy“.

Zamyšlení

Na otázku „Kdo jsem?“ Tereza odpověděla:

- v období dospívání – puberty: „*Jsem člověk, který se hledá a někdy i tápe, ale snaží se stát pevně na zemi.*“
- v období před odchodem z dětského domova: „*Jsem člověk, který má trošku obavy ze samostatného života – zvládnou to?*“
- v současné době: „*Jsem člověk, který začíná realizovat své plány – bydlení, práce, osobní život.*“

Na otázku „Kam patřím?“ Tereza odpověděla:

„*Ve všech případech patřím do rodiny, která je pro mne na prvním místě.*“

Touto rodinou Tereza myslela rodinu „náhradní“, která se jí ve volných chvílích věnovala.

Motto

Tereza uvedla své oblíbené motto od Jana Wericha: *„Když už člověk jednou je, tak má koukat, aby byl. A když kouká, aby byl a je, tak má být, tím čím je a ne tím čím není, jak tomu v mnoha případech je.“*

Své chápání motta a jeho důležitost pro svůj život ústně vysvětlila tak, že se člověk má snažit svůj život prožívat plnohodnotně a nemá se přetvařovat, protože na světě je spousta přetvářky a faleše, a to by nemělo být, člověk by měl být sám sebou za všech situací a bez ohledu na své okolí.